

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară 1. Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere” 1

Domeniul major de intervenție 1.5

Titlul proiectului: Studii doctorale în România – Organizarea Școlilor Doctorale

Contract nr. POSDRU/5/1.5/S/1

Doctoratul și organizarea Școlilor doctorale

O diagnoză de stare și prospectări
pentru un viitor posibil

Lazăr Vlăsceanu

Universitatea din București

Cosima Rughișiș

Universitatea din București

Daniel David

Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca

Proiect finanțat de
UNIUNEA EUROPEANĂ

MINISTERUL MUNCII
FAMILIEI ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

FONDUL SOCIAL EUROPEAN
POS DRU
2007-2013

INSTRUMENTE STRUCTURALE
2007-2013

MINISTERUL EDUCAȚIEI,
CERCETĂRII ȘI INOVĂRII
OPOSDRU

UNITATEA EXECUTIVĂ PENTRU
FINANȚAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI
SUPERIOR ȘI A CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE UNIVERSITARE

Acest raport a fost realizat de:

Lazăr Vlăsceanu, Universitatea din București
Cosima Rughiniș, Universitatea din București
Daniel David, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca

în colaborare cu echipa UEFISCSU:

Delia Bădoi
Luciana Bratu
Virgil Brumaru
Bogdana Humă

Proiect finanțat de
UNIUNEA EUROPEANĂ

MINISTERUL MUNCII
FAMILIEI ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSORU

FONDUL SOCIAL EUROPEAN
POSDRU
2007-2013

INSTRUMENTE STRUCTURALE
2007-2013

MINISTERUL EDUCAȚIEI,
CERCETĂRII ȘI INOVĂRII
OPOSORU

UNITATEA EXECUTIVĂ PENTRU
FINANȚAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI
SUPERIOR ȘI A CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE UNIVERSITARE

Cuprins

1	REZUMAT	8
2	INTRODUCERE	11
3	CONTEXT	15
3.1	Exclusivismul doctoratului	15
	Istorie și actualitate	16
3.2	Incertitudini actuale: opțiuni pentru schimbare și dileme	20
4	CATALIZATORI	26
4.1	Asigurarea reproducerii instituționale academice	27
	Selecția doctoranzilor	28
	Fluxuri de doctoranzi și finanțarea publică a doctoratului	31
	Statutul doctorandului	40
4.2	Angajabilitatea doctorilor și piața calificărilor	44
	Multiplicarea angajatorilor și așteptărilor	44
	Schimbări în profilul calificărilor doctorale	48
4.3	Globalizarea doctoratului	49
	Progresivitatea globalizării și impactul național	49
	Implicații diverse ale globalizării	50
5	CONFIGURĂRI	51
5.1	Organizarea studiilor doctorale în România	53
	Relațiile între Universități și Institutele de cercetare	55
	Durata studiilor doctorale	55
	Doctoratul cu frecvență și fără frecvență	57

Doctorat științific și doctorat profesional	58
Administrarea școlilor doctorale	61
Corelarea studiilor doctorale cu studiile de masterat	61
Admiterea la doctorat	63
Finanțarea doctoratului	65
5.2 Statutul doctorandului și al conducătorului de doctorat	66
Statutul doctorandului	66
Statutul conducătorului de doctorat	69
Relația doctorand – conducător de doctorat	71
5.3 Calitatea academică în studiile doctorale	73
Calitatea curriculumului	73
Performanțele în cercetare în studiile doctorale	76
Evaluarea activității doctorandului	77
5.4 Evaluarea și asigurarea calității	79
Proceduri instituționale de evaluare a calității	79
Transparența organizării studiilor doctorale	79
5.5 Deschiderea studiilor doctorale	80
Interdisciplinaritate în studiile doctorale	80
Relevanța doctoratului pentru societatea și economia actuală	81
Cooperări naționale și internaționale	82
6 RECOMANDĂRI	84
6.1 Organizarea sistemului doctoral din România	84
6.2 Statutul doctorandului și al conducătorului de doctorat	89
6.3 Calitatea academică a studiilor doctorale	92
6.4 Evaluarea și asigurarea calității	96
6.5 Deschiderea studiilor doctorale	98
6.6 Tabel rezumativ al diagnozei și al recomandărilor	100

7	ANEXE	119
7.1	Lista rapoartelor pe domenii	119
7.2	Metodologia diagnozei	119

Lista tabelelor

Tabelul 1. Ponderea doctoranzilor străini în total doctoranzi, în anul 2008.....	29
Tabelul 2. Evoluția anuală a studenților din învățământul superior de stat, pe cicluri de studii, în perioada 2002-2008	33
Tabelul 3. Ponderea doctoranzilor subvenționați de la buget în total studenți	37
Tabelul 4. Ponderea doctoranzilor bugetați în total doctoranzi, perioada 2002-2008.....	37
Tabelul 5. Acordul doctoranzilor din varii domenii cu câteva afirmații referitoare la finalitatea practică a studiilor doctorale.....	46
Tabelul 6. Opiniile conducătorilor de doctorat și ale doctoranzilor cu privire la forma de organizare a doctoratului pe domenii	53
Tabelul 7. Evaluarea duratei actuale a doctoratului în funcție de domeniu	56
Tabelul 8. Opinii privind doctoranzii cu taxă pe domenii	57
Tabelul 9. Diferențe între profilul doctoratului științific și al doctoratului profesional în practica internațională. Sursă: Raport privind doctoratul profesional.....	60
Tabelul 10. Opinii ale doctoranzilor despre calitatea cursurilor urmate, în funcție de facultatea și universitatea absolvită la nivel de masterat	62
Tabelul 11. Distribuția doctoranzilor pe filiere de studiu doctoral	63
Tabelul 12. Evoluția finanțării studiilor de doctorat în perioada 2001-2008	65
Tabelul 13. Relația dintre a fi bursier și a avea venituri din alte surse.....	67
Tabelul 14. Situația profesională a doctoranzilor la începutul studiilor doctorale și în prezent pe domenii	68

Tabelul 15. Numărul de doctoranzi îndrumați de către un conducător de doctorat în funcție de domeniu	69
Tabelul 16. Opiniile conducătorilor de doctorat și ale doctoranzilor privind separarea doctoratului în stagiul pregătitor și cel de cercetare pe domenii	75
Tabelul 17. Percepțiile conducătorilor de doctorat și ale doctoranzilor privind utilitatea specialiștilor străini în comisiile de evaluare a tezei de doctorat pe domenii.....	78

1 Rezumat

Sistemul doctoral din Romania se confruntă în prezent cu o acută nevoie de re-configurare. Conform estimărilor naționale, în contextul european al Agendei Lisabona, trebuie să ajungem la formarea a circa 15 000 de doctori până la mijlocul deceniului următor în condiții de creștere a vizibilității internaționale a producției științifice naționale și a sporirii contribuției cercetării științifice la dezvoltarea unei noi economii bazate pe cunoaștere. Mai bine racordat la fluxurile tematice și competitive ale cercetării științifice europene, sistemul nostru de doctorat este așteptat să asigure producția și reproducția resursei umane a cercetării și producția de cunoaștere pentru piața competitivă a noii economii.

După o perioadă de peste un secol de la acordarea primului doctorat într-o universitate românească, sistemul a trecut prin transformări mai mult sau mai puțin radicale. Mai recent, după aplicarea principiilor și obiectivelor Procesului Bologna, s-a trecut la organizarea școlilor doctorale, la schimbări în fluxurile de doctoranzi la zi și la fără frecvență sau în finanțarea din fonduri publice și private a doctoratului și doctoranzilor. Am intrat acum într-un nou stadiu, cel al re-configurării, care este realizat în cadrul proiectului cofinanțat de Guvern și Fondul Social European, programul POS DRU¹. În cadrul acestui proiect, sistemul de doctorat constituie obiect al unei analize diagnostice pe baza căreia ar urma să elaborăm un nou concept și să promovăm un set de politici sistemice și instituționale privind organizarea și funcționarea doctoratului. Acestea vor fi ulterior supuse unei testări instituționale cu scopul de a identifica opțiuni și deschideri optime pentru realizarea unui doctorat competitiv european și global și bine adaptat cerințelor pieții naționale a calificărilor superioare.

Această analiză a stării doctoratului, propusa în cele ce urmează, este pusă sub semnul *diagnozei*. Folosim, astfel, un termen aplicat cu predilecție și tradițional în medicina. Problema aici, cum se știe, nu este doar una de simplă simptomatologie, ci și de documentare extinsă pentru a aduce în prim plan evidențe și probe în vederea identificării de cauze și motive generatoare, de procese și dinamici, pentru ca în final să se propună tratamente sau corecții. Mai sunt însă și alte domenii disciplinare și aplicative în care este aplicat termenul de diagnoză. În științele sociale, de exemplu, analiza dezvoltării organizațiilor este adesea solicitată să diagnosticheze o stare sau o suită de stări în evoluția unei organizații și să identifice căile de optimizare a proceselor pentru a crește, între altele, outputul și productivitatea muncii, satisfacția umană a personalului și climatul de muncă.

¹ Proiectul „Studii doctorale în Romania – Organizarea școlilor doctorale”, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Intenția noastră în cele ce urmează este de a propune acea diagnoză a stării doctoratului care se bazează pe o analiză *contextuală și având în vedere date și informații cât mai variate și intersectate după modelul triangulării*. Analiza este contextuală într-un dublu sens: *istorică*, în măsura în care starea prezentă este considerată ca dependentă de stările și procesele anterioare, și *culturală*, în măsura în care ethosul universitar, normele și practicile sale inerente sunt avute în vedere pentru a da seamă de eventualele succese sau neajunsuri. Apoi avem în vedere date și informații care sunt complementare, care se verifică și se completează reciproc: unele sunt de tip cantitativ, altele calitative; unele sunt rezultatul reflecțiilor sistematice ale unor reprezentanți ai domeniilor disciplinare pe când altele sunt de tip sectorial (universitare, academice sau specializate pe institute de cercetare). În sfârșit, diagnoza este făcută pe baza informațiilor despre trecutul mai apropiat sau mai depărtat, odată cu prospectarea unor viitori alternativi și posibili. Valori implicite sau explicite sunt asociate în analiza ideii de performanță în cercetare, de producere de cunoaștere competitivă la nivel universitar, adică global, și de inovații cognitive și/sau tehnologice competitive economic în ceea ce îndeobște se consideră a fi, în Europa și nu numai, „noua economie” sau societate a cunoașterii.

Această diagnoză se bazează pe:

- Analize sectoriale ale doctoratului din universități, institute de cercetare ale Academiei Române și institute naționale de cercetare;
- Analize focalizate pe domenii disciplinare (e. g. științe inginerești, medicale etc.);
- Analize ale opiniilor și percepțiilor actorilor reprezentativi din sistem;
- Analize comparative ale sistemelor de doctorat din țări europene.

Diagnoza prezintă stări de fapt, identifică realizări ce trebuie perpetuate, componente critice pe care să le corectăm și inițiative care ar urma să fie dezbătute și aplicate. Importanța diagnozei propuse rezidă în pregătirea stadiului următor, în care se vor formula opțiuni de re-configurare a sistemului de doctorat.

Așa cum se prezintă acum, în cele ce urmează, diagnoza este încă provizorie. Ea este supusă unei dezbateri publice largi, la care participă universitari și cercetători, doctoranzi și masteranzi, reprezentanți ai autorităților publice și ai sectorului privat. Numai în final, după epuizarea acestei dezbateri publice, sperăm să se ajungă la acea formă care să faciliteze atât construcția unui nou concept al sistemului românesc de doctorat, cât și proiectarea politicilor instituționale care vor fi testate în perioada ianuarie 2010 – septembrie 2011.

Textul care urmează este structurat în patru părți. Prima parte este o **Introducere** care statuează cadrul analizei diagnostice. Parte a doua identifică acei **Catalizatori** care dinamizează „generatorii de transformări” în sectorul academic al doctoratului. În partea a treia prezentăm amănunte despre **Configurările** pe care le iau diferite activități universitare

asociate doctoratului. Pe baza acestor analize prezentăm în final un set de **Recomandări** pentru doctoranzi și conducători de doctorat, dar mai ales pentru instanțele instituționale responsabile de politicile de îmbunătățire a stării doctoratului ca al treilea ciclu de studii universitare, cum este considerat în Procesul Bologna. Recomandările sunt importante mai ales întrucât vor sta la baza formulării acelor opțiuni și apoi a acelor politici care ar fi menite să consolideze succesele, care or fi, și să elimine eventuale neajunsuri, dacă ar fi. Spunem astfel dintr-o rațiune pe care dorim să o evidențiem: am pus între paranteze, de fapt am urmărit să suspendăm, oricare dintre eventualele noastre prejudecați valorice sau experiențiale. Vă propunem o construcție care rezultă din datele și informațiile disponibile, din compararea și corelarea lor la nivel național, dar și, pe cât posibil, european sau global, și ne așteptăm ca în lectura textului să se procedeze, tot pe cât posibil, în același fel.

2 Introducere

După ce universitățile europene medievale inventaseră doctoratul, prin care se certifica dreptul de predare în universitate, și după apariția doctoratului modern în Germania secolului XIX prin concepția lui Wilhelm von Humboldt despre universitate, anii recenți, de după 2000, au afirmat doctoratul european ca domeniu al prospectării și schimbării. Ne aflăm astfel în al treilea val de re-configurare a doctoratului european. De data aceasta, prin opțiunea Comunicatului de la Bergen (mai 2005) al miniștrilor responsabili de învățământul superior din țările membre ale Procesului Bologna, doctoratul este instituit ca acel ciclu universitar care se realizează în forma învățării prin cercetare după ciclul de masterat.

Aria de cuprindere a re-configurării este într-adevăr europeană, întrucât se poate spune că în Europa zilelor noastre nu există nici măcar o singură națiune în care doctoratul să nu fie considerat ca spațiu al celor mai importante transformări ale structurilor și funcționării universitare și de cercetare. România nu-i o excepție. Încă din 2005, odată cu adoptarea obiectivelor și principiilor „Procesului Bologna” în sistemul nostru universitar, s-au inițiat și aplicat mai multe schimbări, inclusiv la nivelul doctoratului. De exemplu, au fost organizate „Școlile doctorale”, a căror menire era *inter alia* să ofere un cadru mai bine structurat pentru instruire și cercetare decât exista în sistemul tradițional sub forma relației diadice dintre doctorand și conducătorul de doctorat.

Impulsurile actuale ale transformărilor din sistemul doctoral au origini endogene și exogene sistemului universitar și de cercetare. Pe plan endogen, odată cu reorganizarea ciclurilor universitare de studii și cu creșterea fluxurilor studențești de la nivelul licenței și masterului, dar și sub spectrul unei competiții inter-universitare tot mai accentuate pentru afirmarea unor performanțe ridicate în calitatea predării și în cercetarea instituțională, presiunile de re-configurare a doctoratului au devenit tot mai clare și distincte. Totodată, pe planul exogen al educației universitare, datorită orientării tot mai pregnante a dezvoltării sociale către realizarea unei economii bazate pe transferuri cognitive și de inovații tehnologice, a apărut necesitatea creșterii numărului de inovatori și de „manageri ai cunoașterii”, adică, în termeni universitari clasici, de doctori în științe. Pentru a întâmpina o astfel de necesitate, doctoratul european de tip humboldtian nu mai apărea ca adecvat. S-a ajuns astfel la proiecte de re-configurare a organizării doctoratului la nivel național și european, de orientare a sa către selecția și consacrarea unui număr tot mai mare de tineri cercetători și creatori sau de dezvoltare a unor relații cât mai strânse și armonioase între învățare, cercetare și inovare socială, cognitivă sau tehnologică. Noile politici universitare și

ale cercetării au ajuns să considere doctoratul ca o referință esențială pentru creșterea competitivității cercetării și a impactului acesteia asupra dezvoltării economice și culturale.

Au apărut, însă, și importante controverse, care vizează aproape fiecare componentă tradițională a doctoratului. Pe de o parte, urmând consacările tradiționale, titlul de *doctor în știință* este cea mai înaltă calificare academică pe care o universitate o poate conferi; *doctoratul* este considerat, în terminologia europeană a „Procesului Bologna”, al treilea și ultimul ciclu de studii universitare; iar *conducătorul de doctorat* este cea mai înaltă și râvnită poziție academică pentru un universitar sau cercetător științific. Pentru mulți, doctoratul, respectiv actorii implicați – doctoranzii și conducătorii de doctorat - și activitățile sale, reprezintă „zenitul învățării”, „apogeul studiilor universitare”, „vârful carierei de studii universitare”, „afirmarea și consacrarea talentelor creative”, spațiul de confruntare a celor mai noi ipoteze științifice și de consacrare a tineretii creatoare. O astfel de retorică aleasă este pretutindeni asociată și cu ritualuri academice pe cât de vechi, pe atât de rezistente la schimbare. Pe de altă parte, chestionarea performanțelor doctoratului este tot mai insistentă. Originile acestei chestionări sunt de identificat fie din perspectiva internă a sistemului universitar, având în vedere succesiunea licență-masterat-doctorat (LMD) și activitățile, respectiv nivelurile de performanțe și competențe care le sunt asociate, fie din perspectiva așteptărilor sociale, economice sau culturale ale unei societăți în care dezvoltarea este profund dependentă de disponibilitatea, circulația și aplicabilitatea informației și cunoașterii, dar și de existența unui număr tot mai mare de cercetători.

Schimbările preconizate sau chiar aplicate și controversele asociate sunt semne firești ale unei perioade de inovare în sistem. Doctoratul din sistemul universitar românesc se află în prezent într-o astfel de perioadă inovatoare: a prospectării, a analizelor și eventualelor controverse, a unor evaluări cât mai riguroase și bazate pe date și informații multiple. La începutul anului 2009 a fost inițiată această nouă perioadă a prospectării, a analizei sistematice și a conturării unei noi politici de organizare și funcționare a doctoratului în universitățile românești. Pentru a informa și structura mai departe dezbaterile publice a acestei problematice, propunem în cele ce urmează o **diagnoza a stării doctoratului din România**.

Diagnoza se vrea a fi:

(a) o analiză a dezvoltărilor recente cu care s-a consacrat doctoratul la noi, dar în contexte europene comparative implicite sau explicite și

(b) o lansare a unor dezbateri cât mai cuprinzătoare, inclusiv a unor eventuale controverse, între universitari, cercetători, doctoranzi, angajatori, inovatori, de fapt între toți cei interesați de creativitatea științifică și artistică a tinerilor și a celor deja consacrați.

Analiza propusă se bazează pe un material documentar pe cât de vast, pe atât de variat (vezi anexa) și înaintea astfel încât să identifice contexte, configurări și generatori

sau catalizatori ai unor transformări, pentru a ajunge în final la un set de recomandări ce vizează re-configurări de amploare mai mică sau mai mare. Oricum, **Diagnoza** o dorim să fie doar un început sistematic al unor reflecții și acțiuni care se vor derula pe parcursul a încă doi ani și jumătate. Abia atunci timpul reflecțiilor actuale ar putea să se prezinte și ca un timp al acțiunilor convergente și de re-configurare la nivel de sistem în context european. Acum suntem doar în stadiul de inițiere a unei reflexivități ce se vrea a fi constructivă și, eventual, a unor convergențe și divergențe pentru care argumentările se vor a fi eminentamente academice, adică riguros demonstrative.

Diagnoza propusa este structurată în patru părți:

Contextul este prima parte a raportului și este menită să prezinte relevanța unei diagnoze a stării doctoratului în universitățile românești și să formuleze teme de interes pentru continuarea analizelor care vor urma. Se fac referiri la:

- Dezvoltarea doctoratului ca ultim ciclu de studii universitare, finalizat cu cea mai înaltă calificare academică bazată pe învățarea prin cercetare;
- Sursele de risc și incertitudine cu privire la realizarea efectivă a menirii doctoratului în contextele universitare existente la noi;
- Perspectivele alternative de analiză a doctoratului și de evaluare a împlinirilor sau eșecurilor acestuia;
- Abordările și consacrările programelor de doctorat din alte sisteme europene și nord-americane.

Catalizatori se referă la principalii facilitatori, dar și la unii generatori semnificativi ai transformărilor din aria doctoratului. Aici specificăm principalii factori interni și externi care ar influența în prezent modul de structurare și funcționare al programelor doctorale. Sunt considerați trei „catalizatori” ai transformărilor: (i) dinamica recentă a sistemului universitar și de cercetare; (ii) angajabilitatea tinerilor doctori; (iii) globalizarea universitară și internaționalizarea doctoratului. Referirile la astfel de catalizatori sau la „generatorii de transformări” se fac astfel încât să faciliteze explicarea modului în care s-a ajuns în prezent la afirmarea doctoratului ca acel segment al învățământului universitar și de cercetare care cunoaște cele mai importante schimbări și asupra căruia se focalizează importante așteptări de revigorare a cercetării/inovării cognitive și tehnologice în vederea întâmpinării cerințelor de dezvoltare specifice unei economii cognitiv-intensive. În această parte sunt considerate teme referitoare la:

- *Cerințele sistemului universitar și de cercetare*: formarea de tineri cercetători și universitari pentru sistemul universitar și de cercetare, respectiv răspunsurile sistemului doctoral la cererea de obținere a doctoratului de către cei din interiorul și din afara sistemului universitar și de cercetare;

- *Angajabilitatea tinerilor doctori*, formarea doctoranzilor pentru cererile pieței muncii, inclusiv ale pieței universitare și de cercetare, în termeni de competențe și abilități creative, de comunicare și management;
- *Internaționalizarea doctoratului*, realizarea de parteneriate interinstituționale și interdisciplinare, mobilitatea doctoranzilor, competiția europeană și globală pentru tinere talente în cercetare.

Configurări este acea parte a raportului care se referă în detaliu la modurile în care s-au realizat în perioadele recente programele doctorale din universitățile și institutele noastre de cercetare și la măsura în care doctoratul existent răspunde cerințelor „generatorilor de transformări”. Principalele teme analizate aici sunt următoarele:

- Organizarea sistemului doctoral din Romania;
- Statutul doctorandului și conducătorului de doctorat;
- Calitatea academică a studiilor doctorale;
- Evaluarea și asigurarea calității;
- Deschiderea studiilor doctorale.

Recomandări este secțiunea în care sunt formulate direcții și opțiuni pentru o re-configurare a sistemului de organizare și funcționare a doctoratului în universitățile românești. Aceste recomandări sunt organizate pe aceleași cinci categorii din secțiunea de configurări.

Recomandările propuse au trei surse de origine: (i) datele și informațiile care au stat la baza **Diagnozei**; (ii) practicile inovatoare din diverse națiuni europene și nord-americane; (iii) comparații implicite sau explicite cu alte universități și sisteme de programe de cercetare doctorală. Rostul recomandărilor este de a deschide și structura viitoare dezbateri publice. Le propunem având clare atât conștiința diversității, cât și necesitatea de a încuraja afirmarea unei variabilități instituționale.

Admitem că perspectivele instituționale, culturale, economice și chiar politice pot fi diferite, că prioritățile pot varia de la un participant la altul sau că alte abordări alternative pot fi imaginate și chiar realizate. Dar mai admitem ca premisă de referință esențială și indiscutabilă pentru viitoarele dezbateri publice asupra sistemului românesc de doctorat și ideea că fără o re-configurare aprofundată a studiilor doctorale în context european și global nu ar fi posibilă creșterea competitivității performanțelor programelor doctorale. Într-un astfel de context și admitând astfel de premise, **timpul reflecției și timpul construcției se pot întâlni**.

3 Context

Gradul de doctor în științe (în continuare numit pe scurt doctor) este cea mai înaltă calificare universitară ce poate fi conferită unui student care a absolvit cu succes programe de licență și masterat, a fost înmatriculat într-un program doctoral de învățare și cercetare al unei universități acreditate în acest sens, a promovat toate examenele prescrise și, în final, a susținut cu succes o teză ce include idei originale, care sunt considerate ca aducând un plus de cunoaștere într-o disciplină specializată, recunoscută ca atare în cadrul diviziunii academice a cunoașterii, sau care propune o inovație tehnologică recunoscută ca atare de piața producției economice sau care prezintă un produs artistic saturat de creativitate. Acesta este înțelesul academic general al doctoratului, la noi și în toate sistemele universitare din lume. Merită să îl reamintim și să-l admitem ca referință indiscutabilă, inițială și finală, în toate discuțiile care ar urma.

3.1 Exclusivismul doctoratului

Implicațiile acestei opțiuni nu sunt minore. Ele vor apărea, una după alta, în acest text. Totuși, o implicație aparte trebuie evidențiată de la început: *pe cât este de înaltă calificarea de doctor, pe atât este de exclusivistă*. Nu toate instituțiile de învățământ superior pot organiza programe de studii doctorale, ci numai universitățile acreditate în acest sens, cu performanțe recunoscute în cercetare (organizarea de studii doctorale este astăzi un semn de distincție academică pentru o instituție de învățământ superior). Doctoratul nu se poate obține în orice disciplină specializată academic, ci numai în cele care au o istorie a consacrării, cu comunități științifice largi, reviste și volume monografice de prestigiu și practici euristice, laboratoare și tehnici de cercetare bine consolidate. Nu orice student se poate înscrie într-un program doctoral, ci numai acela care face proba unor performanțe superioare, inclusiv sau mai ales de creativitate, în studiile universitare premergătoare și/sau în activități din industrie și servicii. Nu doar și nu în primul rând învățarea reproductivă este de așteptat a se realiza în programul doctoral, ci sunt solicitate mai ales capacitățile de a proiecta, realiza și finaliza cercetări originale, atestate eventual prin publicații (i. e. învățarea prin cercetare), și inovații recunoscute în practica economică. Nu orice universitar sau cercetător poate asuma funcția de conducător de doctorat, ci numai cel care poate proba cu publicații și/sau inovații recunoscute de comunitatea disciplinară internă și internațională ca are experiențe indubitabile de cercetare.

Exclusivismul doctoratului se asociază cu așteptări instituționale și aspirații personale superioare, în continuă creștere, inclusiv cu pretenții de alocare a unor privilegii și

recunoașteri speciale. Totodată, nu lipsesc nici analizele atente și nici controversele nu par să se diminueze atunci când un astfel de exclusivism se vrea perpetuat și apărat. Mai ales că în prezent sunt tot mai numeroși universitarii și cercetătorii care apreciază că numărul programelor doctorale sau numărul instituțiilor de învățământ superior care organizează programe doctorale sunt mai mari decât numărul celor care pot atesta, în cadrul lor, rezultate comparative superioare în cercetare; sau că între numărul de doctori tineri și producția științifică și de inovații recunoscute public nu există un raport de proporționalitate. Se poate chiar vorbi de un *paradox al doctoratului actual*, care ar fi un indiciu al eroziunii clasicului exclusivism academic: numărul doctoranzilor și al doctorilor tineri crește, numărul programelor disciplinare și interdisciplinare de doctorat, numărul universităților acreditate să confere doctorate și al tipurilor de doctorate se multiplică, dar odată cu această multiplicare crește și ponderea controverselor, a ambiguităților sau incertitudinilor academice despre organizarea, obiectivele și modul de finalizare specifice doctoratului.

Întrebarea cheie a actualității este: cum să asociezi multiplicările ce par a fi inerente sistemului contemporan de doctorat cu conservarea exigențelor și standardelor clasic consacrate? Dacă păstrezi standardele clasice, multiplicările par a fi inevitabil stopate întrucât ar fi imposibile chiar și într-o universitate care este consecvent centrată pe învățarea prin cercetare; și invers, dacă admiti posibilitățile multiplicărilor, standardele clasice trebuie schimbate, dar odată cu aceasta doctoratul nu mai e ceea ce lumea universitară și academică a consacrat încă din zorii primei modernități științifice. Ajungem astfel ca în opțiunile noastre viitoare să ne confruntăm cu un imperativ ce poate fi formulat în forma adversativa: **sau** optăm pentru multiplicarea programelor de doctorat în condiții de diminuare a criteriilor de exigență (*variantea laissez-faire*) **sau** optăm pentru creșterea exigențelor și diminuarea numărului de programe instituționale de doctorat (*variantea exigenței*), lăsând, totuși, ușile deschise celor care realizează progrese suficiente în cercetare pentru a deschide programe doctorale. O variantă de tipul **și-și** pare a fi exclusă.

Istorie și actualitate

Istoria și actualitatea doctoratului se întâlnesc, dar nu în armonie.

Pe de o parte, dependența de istorie ne îndeamnă să ne întoarcem la originile doctoratului modern și să ascultăm din nou mesajul pe care inițiatorul universității europene moderne și al doctoratului modern, Wilhelm von Humboldt, îl formula astfel: „o caracteristică specială a stabilimentelor științifice superioare este de a considera știința ca o problemă care nu este nicicând rezolvată și în consecință ele sunt constant angajate în

cercetare”². Iar „angajarea în cercetare” presupune, cum se zice, „a considera știința ca o problema” și nu pur și simplu ca pe o soluție. Rațiunile acestei opțiuni sunt clare: soluțiile identificate diminuează, măcar pentru o perioadă, prospectările alternative, pe când știința *qua* „problema” îndeamnă la căutare perpetuă, chiar la transformarea soluțiilor în probleme pentru noi prospectări. Ca atare, dependența de istorie poziționează doctoratul universitar în raporturi directe cu cerințele de creștere și diversificare ale cunoașterii în general și ale celei științifice în special.

Pe de altă parte, actualitatea lumii noastre contemporane este alta, are cerințele și așteptările ei. Modurile de cunoaștere s-au diversificat, aplicațiile științei s-au multiplicat, riscurile sociale, inclusiv cele ecologice, au devenit atât de ubicue încât U. Beck³ a putut spune că „societatea industrială sau postindustrială” pe care știința și tehnologia au generat-o s-a transformat într-o „societate a riscurilor”. Ajungem astfel ca din nou să ne întrebăm cum să re-organizăm și cum să extindem studiile doctorale fără a sacrifica standardele universitare și academice ce le sunt necesarmente inerente și fără a priva societatea contemporană de probleme și soluții tot mai insistent solicitate. Este întrebarea cu care vom rămâne mai departe în acest raport și în dezbaterile viitoare, căutându-i răspunsuri care ar corespunde opțiunilor actuale.

Înainte de a progresa în căutările noastre, să facem, totuși, o precizare: pe lângă calificarea de doctor în știință, universitățile conferă și doctorate onorifice. Valoarea acestora este eminentamente simbolică. Ele sunt indicii ale recunoașterii universitare a unor merite deosebite ale unei persoane în munca profesională (i. e. adică neacademică) și sunt identificate prin expresii de origine latină, vechea *lingua franca* a universităților medievale. Cel mai cunoscut doctorat onorific este *Doctor Honoris Causa (DhC)*, deși unele universități își onorează absolvenții cu succese în carierele post-universitare și cu acele doctorate în științe (DSc) sau litere (DLit) care nu au, iarăși, decât o valoare simbolică de recunoaștere a unor succese cu totul deosebite, fără consecințe pentru o eventuală carieră academică a persoanei onorate. În cele ce urmează nu vom avea în vedere doctoratele onorifice, menționând doar că abuzul instituțional de onoruri riscă până la urma să ... dezonoreze.

Istoria doctoratului în științe coincide în mare parte cu istoria universității. Formele pe care le-a luat diferă de la o epocă la alta, deși peste timpuri s-au transmis unele din caracteristicile inițiale.

În universitățile europene medievale titlul a fost mai întâi conferit numai în filosofie și era o recunoaștere a dreptului de a fi „profesor de filosofie”. Denumirea latină originală

² Humboldt, Wilhelm von. 1903–36. *Gesammelte Schriften: Ausgabe Der Preussischen Akademie Der Wissenschaften*. Bd. I–XVII, Berlin, p. 251. Apud: Gerd Hohendorf, **Wilhelm von Humboldt (1767–1835)**, în: *Prospects: the quarterly review of comparative education*, Paris, UNESCO: International Bureau of Education, vol. XXIII, no. 3/4, 1993, p. 613–23.

³ Beck, Ulrich, **Risk Society. Towards a New Modernity**, London, SAGE Publications, 2005.

era de „*Philosophiae Doctor*”, prescurtat **PhD**. Această denumire a fost preluată și consacrată ulterior, mai ales în țările anglo-saxone, și după ce doctoratul se putea obține și în alte discipline decât filosofia. Persoana care obținea doctoratul avea titlul de *PhD în ...*, menționându-se la sfârșit disciplina academică în care era *Philosophiae Doctor*, de exemplu PhD în inginerie electronică. Este important de subliniat că titlul de doctor, care inițial era limitat la filosofie, era menit să autorizeze o persoană ca membră a unei comunități universitare și a unei comunități disciplinare de cercetare și care, astfel, era îndrituită cu dreptul de a preda studenților, de a fi cercetător și profesor de universitate întrucât avea abilități recunoscute de cercetare. O astfel de conotație a rămas peste timpuri, încă astăzi doctoratul fiind o *ucenicie* a doctorandului în cercetare (*esquire* spun englezii) pentru a deveni în final cercetător și universitar (adică „înnobilat” academic cu titlul de PhD). Ca atare, doctoratul medieval a fost:

- forma de *ucenicie* practică în relația directă, diadică, dintre universitarul consacrat și aspirantul la consacrare;
- calea de *autorizare* instituțională a universitarului și cercetătorului;
- instanța de *reproducere* a unui model de universitar și de practică academică.

Ce a mai rămas, peste vremuri, din astfel de opțiuni? Să nu ne grăbim cu formularea unui răspuns, pentru că între timp s-au cristalizat opțiunile doctoratului ce a corespuns modernității din faza proceselor ei inițiale de configurare.

Doctoratul modern a apărut în prima jumătate a secolului XIX în Germania, odată cu modelul humboldtian de universitate. Trei principii sunt de referință pentru ideea humboldtiana de universitate și implicit de doctorat:

- unitatea cercetării și predării (de fapt a educării studenților ca persoane independente);
- libertatea academică în cercetare și predare;
- și auto-guvernarea academică sau, cum se spune în vremurile noastre, autonomia universitară bazată pe colegialitate și *peer-review*.

Toate aceste principii au stat la baza modelării universității moderne și a doctoratului modern. Totuși, dintre acestea, accentul pus pe îmbinarea formării (adică a instruirii și educației) cu cercetarea era esențial pentru modelul de universitate pe care Wilhelm von Humboldt l-a propus atunci. Cercetarea era fundamentală pentru construcția și activitatea unei universități humboldtiene, iar doctoratul era programul de studii dedicat exclusiv *învățării în și prin cercetare* sub îndrumarea unui profesor cu performanțe de cercetare deja recunoscute. Doctoratul astfel organizat era menit și să asigure, prin tinerii doctori, reproducerea universității ca instituție a învățării și cercetării.

Modelul humboldtian de doctorat a fost ulterior, după 1860, preluat și dezvoltat în universitățile din SUA, mai întâi în Johns Hopkins University în 1876 și apoi extins și în alte

universități americane orientate prioritar spre cercetare. Spre deosebire de modelul humboldtian german, pe care l-a preluat în mare parte ca model, doctoratul american a fost și încă este astfel organizat încât, în prima fază, presupune participarea la și învățarea de cursuri speciale, avansate, iar în faza a doua desfășurarea de cercetare autonomă de către doctorand, sub îndrumarea concomitentă a mai multor universitari specializați în varii ramuri ale științei din universitatea respectivă. Învățarea și cercetarea sunt strâns îmbinate iar relația diadică din modelul german este transformată într-o relație multiplă, extinzându-se accesul doctorandului la mai multe surse de învățare, consultare, îndrumare și evaluare. Modelul american de doctorat este diferit de cel humboldtian prin câteva opțiuni care s-au dovedit apoi a fi foarte importante: (i) învățarea reproductivă, bazată pe predarea de cursuri speciale, precede învățarea realizată în procesul de cercetare, adică cercetarea propriu-zisă; (ii) îndrumarea doctorandului nu este realizată de un singur *PhD supervisor*, ci de mai mulți, chiar dacă unul are rolul coordonator principal.

Doctoratul modern, de tip humboldtian, a fost consacrat în universitățile germane și a iradiat apoi, către sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, nu numai în țările nord-americane, ci în aproape toate universitățile europene, pentru a deveni apoi eminentele europene. De exemplu, primul doctorat modern este introdus în Marea Britanie în 1917 de către Universitatea din Oxford. Primul doctorat din România este susținut în iunie 1905 de Ion Petrovici la Universitatea din București cu tema „Paralelismul psiho-fizic”. Universitatea bucureșteană îi conferă, drept urmare, titlul de doctor în filosofie, pe baza căruia va fi devenit apoi conferențiar la Universitatea din Iași.

Opțiunile și consacările doctoratului humboldtian din universitățile europene au luat forme clare și distincte:

- relația specifică doctoratului era una diadică, profesor-doctorand, în sensul de maestru-ucenic, și era menită să construiască independența viitoare, de după admiterea tezei de doctorat, în cercetare și mai ales în învățământul superior;
- învățarea se realiza în procesul efectiv de cercetare;
- independența în cercetare era asociată cu libertatea academică a construcției teoretice „obiective”, adică „neutre valoric”, și a publicării;
- evaluarea rezultatelor cercetării și implicit a tezei de doctorat era colegială, bazată pe *peer-review*.

Câte dintre aceste opțiuni s-au perpetuat până în vremurile noastre? Răspunsul scurt este: toate. Numai că recent au apărut evaluări și re-evaluări ale doctoratului, iar odată cu acestea s-au multiplicat și incertitudinile cu privire la opțiunile noi ce ar trebui afirmate.

3.2 Incertitudini actuale: opțiuni pentru schimbare și dileme

Un lucru este cert în istoria doctoratului modern: modelul de doctorat preluat în universitățile europene în secolul XX a fost cel german, de sorginte humboldtiană. Această preluare și dezvoltarea sa ulterioară nu mai pot, însă, să continue decât cu riscul unor neîmpliniri ce nu mai pot fi ignorate. Mai ales când e vorba de intervenția unor cerințe ale „noii economii bazate pe cunoaștere” și care corespund tranziției de la economia și societatea industrială la cea postindustrială: numărul doctoranzilor și al tinerilor cercetători trebuie să crească, produsele cercetării trebuie să se multiplice și aplicabilitatea lor trebuie să se extindă, centrele de cercetare extra-universitară devin tot mai numeroase iar eficacitatea și eficiența, competitivitatea și productivitatea economică sunt direct dependente de productivitatea și competitivitatea cercetării, oriunde ar fi organizată.

Dacă așa stau lucrurile, atunci problema doctoratului a încetat să mai fie doar una eminentă universitară sau academică; a devenit și economică și socială. Pe cale de consecință, abordarea acestei probleme ar avea implicații prea numeroase pentru a o limita doar la universul academic tradițional. Totuși, de aici ar trebui să înceapă și aici ar fi cazul să se consacre inovativ. Ne aflăm, astfel, în situația în care doctoratul a devenit obiect al unor noi abordări pentru a răspunde unor noi cerințe și pentru a se realiza prin politici alternative.

Premisele noilor abordări sunt de identificat în evaluarea critică a unora dintre consecințele doctoratului european de tip humboldtian:

- autismul doctorandului - pelegin singuratic în căutarea și afirmarea originalității;
- riscurile relației diadice atât de saturată de înțeleșurile unei asimetrii „feudale”, dintre un doctorand și un îndrumător;
- academismul disertației rupte de realitățile mundane și ale economiei inovative, limitată la o (sub)disciplină prea specializată și prea puțin corelată cu alte tipuri de cunoaștere care se tot multiplică.

Astfel de critici și altele similare intervin tocmai în perioada în care, pentru țările membre ale Uniunii Europene angajate în împlinirea obiectivelor Agendei Lisabona, doctoratul ar deveni domeniul de cel mai mare interes al politicilor și realizărilor universitare. Obiectivele sunt într-adevăr foarte ambițioase: formarea a circa 700 000 de tineri doctori (dintre care circa 15 000 în România) și mai ales afirmarea economiei

europene ca una din cele mai dinamice, atractive și dezvoltate economii bazate pe cunoaștere din lume în orizontul anului 2010.

Contextul creat de „Procesul Bologna”, după *Declarația de la Bologna* asumată de ministrii responsabili de învățământul superior din mai multe țări europene în iulie 1999, a creat premisele noilor abordări afirmate mai ales după anul 2005, când *Comunicatul de la Bergen* al miniștrilor europeni ai educației stipula:

„Calificările de nivel doctoral trebuie să fie pe deplin aliniate cu cadrul general al calificărilor din Aria Europeană a Învățământului Superior (European Higher Education Area – EHEA), folosind o abordare orientată spre rezultat. Componenta centrală a pregătirii doctorale constă în avansul cunoașterii prin cercetare originală. Ținând cont de nevoia unor programe doctorale structurate, și de nevoia unei îndrumări și evaluări transparente, este de observat că durata necesară celui de-al treilea ciclu în cele mai multe dintre țări ar corespunde unui program de 3-4 ani de ocupare cu normă întreagă. Apelăm la universități să se asigure că programele lor doctorale promovează pregătirea interdisciplinară și dezvoltarea competențelor transferabile, venind astfel în întâmpinarea cerințelor pieței de muncă. Trebuie să obținem o creștere în ansamblu a numărului de doctoranzi care se înscriu în cariere de cercetare în EHEA. Considerăm că participanții din ciclul al treilea sunt atât studenți, cât și cercetători începători”⁴.

Să remarcăm opțiunile „Procesului Bologna” pentru noua politică de dezvoltare a doctoratului în Europa, întru-cât acestea sunt de atunci invocate, în mod repetat, în documente ale politicilor naționale și mai ales în documentele adoptate de instituțiile europene de învățământ superior sub auspiciile celei mai reprezentative organizații pe care ele o susțin – Asociația Universităților Europene (EUA)⁵. Este vorba de următoarele opțiuni:

- necesitatea includerii și definirii calificării academice de doctor în Cadrul Național al Calificărilor, așa cum a fost deja inclusă în Cadrul European al Calificărilor. Această opțiune are implicații de diferențiere a doctoratului, în termeni de competențe și rezultate în învățare și cercetare, față de licență (*bachelor* în termeni generici europeni) și masterat, dar și de specificare a relevanței acestei calificări pe piața mai largă a muncii, nu doar pe cea universitară și de cercetare ;

⁴ **The European Higher Education Area - Achieving the Goals**, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19-20 May 2005.

⁵ **Doctoral Programmes in Europe's Universities: Achievements and Challenges**. Report prepared for European Universities and Ministers of Higher Education, EUA, 2007. Bologna Seminar on “**Doctoral Programmes for the European Knowledge Society**”, (Salzburg, 3-5 February 2005): **Conclusions and recommendations** (“the ten Salzburg principles for the doctoral education in Europe”).

- admitând importanța învățării și a cercetării originale, se propune a se realiza trecerea la „programe structurate de doctorat”, ceea ce înseamnă de fapt depășirea formulei tradiționale a relației diadice profesor-doctorand sau maistru-ucenic prin crearea de Școli doctorale sau Școli de cercetare (care ar include, precum în SUA, atât doctoratul cât și programe de masterat orientate mai ales spre cercetare);
- durata studiilor de doctorat este recomandată a fi de 3-4 ani, deși mai recent unele sisteme au optat pentru 3 ani iar altele pentru 4 ani;
- deschiderea programelor doctorale și a doctoranzilor către piața muncii, între altele prin includerea de activități interdisciplinare și prin dezvoltarea unor „abilitați transferabile”, cum ar fi cele de tip managerial sau de comunicare a rezultatelor științifice către un public mai larg;
- creșterea numărului de candidați la titlul de doctor în știință și de persoane care să opteze pentru o carieră în cercetare;
- considerarea doctoranzilor nu ca studenți, ci drept „cercetători stagieri” care ar beneficia de avantaje sociale specifice unei persoane angajate.

Aspectul cel mai important, care rezultă din „principiile de la Salzburg” privind doctoratul european sau din Comunicatul de la Bergen sau din documentele EUA, care s-au cristalizat și în constituirea la nivel continental a unui *Council for Doctoral Education*⁶, rezidă în inițierea unor reforme de amploare ale sistemelor doctorale.

Când consideram astfel de documente, când comparăm opțiuni și realizări sau când reflectăm asupra implicațiilor acestora, observăm, pe de o parte, influențele istorice, în mare parte naționale, dar și multiplicări prea puțin controlabile, care induc ambiguități și incertitudini. Să dăm un exemplu ce pare a fi elocvent. Un analist al doctoratului din Marea Britanie, Chris Park, care lansa în 2007 un pamflet numit „*Redefining the Doctorate*” sub auspiciile cunoscutei Higher Education Academy din această țară, nu ezita să considere că „date fiind incertitudinea persistentă și lipsa durabilă de consens despre scopul doctoratului și despre beneficiile pe care educația doctorală le oferă, ar fi vremea potrivită să se analizeze ce este doctoratul în Marea Britanie”⁷. Pe de altă parte, pot fi distinse forțe contradictorii, presiuni care își au originea în diferite contexte și interese și care sunt departe de a deveni convergente.

Așa cum societățile și economiile se schimbă, universitățile și activitățile lor doctorale trec prin căutări, prospectează căi de distanțare de tradițiile îndelung consacrate,

⁶ *EUA Council for Doctoral Education (EUA-CDE): The mission of the EUA Council for Doctoral Education (EUA-CDE), an integral part of EUA, is to contribute to the development, advancement and improvement of doctoral education and research training in Europe.*

⁷ Chris Park, *Redefining the Doctorate*, London, The Higher Education Academy, January 2007, p6.

dar fără a le părăsi vreodată pe de-a-ntregul, conservatoare cum sunt și au fost dintotdeauna. Sunt unii⁸ care considera că dacă însăși cercetarea universitară s-a schimbat în mod substanțial, odată cu aceasta doctoratul se afla și el în situația de a se schimba, de „a se redefini”, cum spune C. Park. Între altele, o astfel de redefinire a doctoratului ar presupune realizarea unor tranziții de amploare:

- de la orientarea națională la cea internațională și globală;
- de la orientarea predominant disciplinară și generată mai ales de curiozitatea epistemică la cercetarea interdisciplinară și orientată către rezultate relevante inclusiv practic;
- de la micile laboratoare sau cabinete de explorare singulară la lucrul în echipe și în institute sau centre de excelență;
- de la orientarea academică spre cea profesională;
- de la tematica de cercetare deschisă spre orizonturi fără limite la cercetarea orientată de programe și proiecte bine structurate și așteptate cu realizări de către beneficiarii efectivi;
- de la finanțarea din fonduri publice sau academic-universitare spre finanțarea din surse multiple, inclusiv particulare.

Numai că asemenea tranziții și altele similare se realizează în contextele universitare, instituționale și umane existente, în care perspectivele și așteptările față de doctorat și față de rezultatele sale nu sunt nici omogene și nici convergente. Codurile interpretative ale doctoratului sunt uneori atât de diferite încât pare greu de întrevăzut reconcilierea. Pentru ilustrare, să considerăm așteptările diferitelor grupuri interesate:

Doctoranzii	Conducătorii de doctorat
- Să obțină o atestare a abilităților creative personale	- Să reproducă și să dezvolte propriile creații
- Să obțină o certificare a statutului de cercetător/universitar	- Să obțină noi atestări academice
- Să lucreze într-un grup/laborator de cercetare	- Să beneficieze de asistența unor tinere talente
Finanțatorii	Cadrele și institutele de cercetare
- Angajați non-academici	- Instituții universitare și de cercetare
- Valoare pentru banii investiți	- Reproducerea și creșterea academică
- Dezvoltarea capitalului intelectual	- Afirmarea statutului academic

⁸ B. M. Kehm, *Doctoral education in Europe and North America: a comparative analysis*, Wenner Gren International Series, 2006, portlandpress. com.

- Creșterea economiei

- Creșterea cunoașterii

Cât de omogene și convergente sunt aceste instanțe când se află față în față? Chiar dacă uneori pot apărea drept unitare și convergente în opțiuni, semnificațiile atașate în detaliu ajung până la urmă să despartă instanțele între ele. Doctoratul a ajuns astfel să fie un spațiu al dilemelor și divergențelor. Într-un fel, nici o instanță, luată separat, nu deține monopolul definirii doctoratului, a misiunii și modului său de realizare și finalizare. Totuși, instituțiile academice și de cercetare, întru-cât proiectează programele doctorale, selectează și formează doctoranzii, emit diplome de atestare a calificării și sunt cei mai importanți beneficiari, întru-cât angajează cei mai mulți doctori și, în tradiție humboldtiană, sunt și autonome, se consideră singurele responsabile și, până la urmă, dacă nu decidenții singulari, oricum cei mai semnificativi. Numai că nici în această privință instituțiile universitare și de cercetare nu sunt ele însele convergente. La noi, institutele de cercetare ale Academiei Române și universitățile lucrează după sisteme aproape complet diferite de organizare a programelor doctorale, aplică norme juridice diferite și forme de organizare a cursurilor și examinării prea puțin similare. Realizează schimburi de examinatori externi, dar mobilitatea inter-instituțională a doctoranzilor este cvasi-inexistentă. Unii universitari au baza în anumite universități, dar lucrează în parteneriate și cu alte universități sau facultăți sau chiar cu institute de cercetare. Cercetători din institute de cercetare lucrează, la rândul lor, și în universități, unii fiind îndrumători de doctorat. Totuși, cercetătorii din primele apar cu statutul de „asociați” în celelalte iar studenții care lucrează ca cercetători în institutele de cercetare apar în universități ca doctoranzi la fără frecvență care plătesc taxe universităților în care propriii conducători de doctorat sunt „asociați”. Drept urmare, dispunem la nivel național de un sistem doctoral fragmentat, departe de a fi unitar și incapabil, deocamdată, de a mobiliza convergent toate resursele instituționale, logistice și umane de care potențial dispune. Un sistem care, comparat cu altele, tot naționale, dar mai performante în producția științifică și umană, este în decalaj de productivitate științifică, dar productiv în ceea ce privește numărul de doctori.

Comparativ cu actualele dezvoltări din știință și în relațiile științei cu economia, sistemul nostru de doctorat se confruntă cu necesitatea unor re-evaluări de amploare. Unele lecții sunt de învățat din experiențele celor care deja au reflectat în mod sistematic asupra re-configurării doctoratului și care au ajuns la concluzii conform cărora doctoratul actual ar trebui:

- să se bazeze pe concepțiile noi, în schimbare, despre cunoaștere și expertiză;
- să aibă în vedere noile relații dintre cercetarea academică și cerințele unei economii a informației, cunoașterii și inovației;
- să faciliteze dezvoltarea de analize și cercetări inter și multidisciplinare;

- să afirme, când există, iar dacă nu există atunci trebuie stimulat, potențialul antreprenorial al conducătorilor de doctorat, care să treacă dincolo de atragerea de cât mai mulți doctoranzi, eventual cu taxe, în vederea valorificării cunoașterii și expertizei în acțiuni de transfer cognitiv și tehnologic;
- să faciliteze desprinderea doctoranzilor din autismul academic prin asimilarea de competențe manageriale și de comunicare și prin orientarea lor și/sau mai ales, către economia reală.

Alte posibilități de schimbare pot fi identificate având în vedere rezultatele proiectului de diagnoză pe care îl supunem analizei și mai ales dezbaterii publice. O opțiune este, totuși, esențială încă din acest stadiu: experiențele trecute nu pot fi nici ignorate și nici idealizate. Drept urmare, unei reforme radical transformatoare îi preferăm schimbările așa-zis incrementaliste. O asemenea abordare este merită:

- să valorifice ceea ce merită a fi perpetuat,
- să corecteze sau să înlăture ceea ce merită un astfel de tratament, dar și să identifice noii catalizatori și generatori de schimbare,
- să prezinte configurările actuale cu cât mai multă exactitate și în forme care să stimuleze reflecția,
- pentru ca în final să propună acele recomandări care să fie considerate pentru a configura un nou sistem de doctorat în România ca membră a Uniunii Europene și a comunității globale.

În secțiunea următoare vom identifica și vom specifica principalii catalizatori și generatori ai schimbărilor.

4 Catalizatori

Schimbările din cadrul sistemului nostru de doctorat pot fi: (a) *schimbări corective*, menite să amelioreze stări și procese care s-au dovedit a se confrunța cu decalaje de performanță față de cerințele și ritmurile noilor dezvoltări, sau (b) *schimbări transformative*, adică sistemice și strategice, de redirectionare și completare, pe scurt – de re-construcție. Într-o abordare de tip incremental, cele două tipuri de schimbări ar fi complementare întrucât sunt generate de factori comuni și țintesc spre o reconfigurare convergentă a schimbărilor.

Pentru a identifica acești factori să prospectăm din nou istoria și actualitatea doctoratului. Istoric, doctoratul a apărut din nevoia universităților de a-și reproduce personalul academic. Cum să selectezi și cum să autorizezi un viitor membru al personalului academic au fost întrebările la care doctoratul ca instituție a oferit răspunsuri. Schimbările din universități au fost inevitabil urmate de schimbări în structura și funcționarea doctoratului. De exemplu, în epoca modernă a societății industriale, schimbările din universitățile vremii au solicitat doctoratului să ofere din nou **baza instituțională a reproducerii personalului academic**. Numai că în epocile mai recente, odată cu extinderea cercetării în institute specializate și în companii economice, publice sau private, universitățile au încetat să mai fie singurele și principalele beneficiare de personal calificat la nivel de doctorat. Angajatorii de doctori în științe pe piața muncii s-au diversificat. Mai mult, aceștia au propriile așteptări cu privire la profilul calificării de doctor, solicitând schimbări în acest profil pentru a crește șansele de **angajabilitate** pe piața muncii a tinerilor doctori. În sfârșit, astfel de dezvoltări sunt departe de a fi limitate la un univers închis în containerele sistemelor universitare naționale. Globalitatea universității este asociată cu o **globalizare a doctoratului** exprimată în termenii competiției pentru tinere talente și pentru creativitatea lor. În virtutea acestor constatări, admitem că factorii actuali cei mai importanți, care catalizează apariția schimbărilor corective și transformative în doctorat, ar fi trei:

- asigurarea reproducerii instituționale a sistemului academic și de cercetare;
- extinderea angajabilității doctorilor pe piața națională a muncii (extinderea angajatorilor, schimbări în profilul calificării și în așteptările doctoranzilor);
- globalizarea accentuată a doctoratului (competiția pentru tineri doctoranzi etc.).

Vom considera în cele ce urmează moduri de acțiune ale acestor factori și schimbările pe care le-ar induce în doctorat.

4.1 Asigurarea reproducerii instituționale academice

Doctoratul este instanța de perpetuare și dezvoltare a instituțiilor universitare și de cercetare. Modurile de asigurare prin doctorat a acestei reproduceri instituționale academice nu sunt însă uniforme în diverse perioade de timp. La o primă vedere, pentru a răspunde cerințelor vremii, doctoratul ar trece prin schimbări *corective* periodice. Totuși, când avem în vedere cererile actuale tot mai mari de tineri cercetători și universitari, este de așteptat ca *schimbările de proporții* să inducă transformări sistemice. Care ar fi mecanismele generatoare ale acestor schimbări de proporții?

O instituție universitară sau de cercetare există prin personalul său. Prestigiul instituțional este dependent de prestigiul personalului academic. Atragerea de studenți cu anumite calități este impulsionată de același prestigiu, construit mai ales pe baza performanțelor în cercetare. Drept urmare, modul de selecție și formare prin doctorat asigură producerea și reproducerea personalului din sistemul universitar și de cercetare. În legislația noastră se menționează în mod expres că nimeni nu se poate menține în sistem pe termen lung și/sau nu poate aspira să ocupe poziții mai înalte pe scara titlurilor universitare și de cercetare în absența doctoratului. Până recent, recrutarea în universități și în cercetare era urmată rapid de înscrierea la doctorat, astfel că începuturile carierei academice coincideau cu parcursul doctoratului. Teza de doctorat apărea ca proba de consacrare a talentelor academice individuale. Pe lângă asemenea practici și consacrări, mai este încă un mecanism care face din doctorat o instanță fundamentală a lumii academice: calitatea doctoranzilor și a tezelor de doctorat era și încă este indiciul principal al forței unui domeniu de cercetare, tot așa cum afirmarea disciplinelor consacrate de diviziunea academică a cunoașterii este întărită de potențialul tinerilor doctoranzi și apoi doctori. Altfel spus, doctoratul contribuie la apariția a noi discipline academice și la consolidarea celor existente. De aici afirmarea doctoratului ca domeniu al celor mai intense controverse științifice și al luptelor de consacrare academică.

Menținerea acestor practici este incontestabilă. Numai că doctoratul a încetat să fie doar instituția de reproducere a unui sistem universitar și de cercetare cu dimensiuni relativ mici. Masificarea învățământului superior, multiplicarea numărului de instituții de învățământ superior și de institute de cercetare, apariția neîncetată a noi discipline academice și a noi programe de studii și cercetare au generat presiuni mari asupra sistemului de doctorat. Mai mult, cererea individuală pentru studii doctorale tinde să se despartă, parțial, de sistemul academic, fie din rațiuni de afirmare a prestigiului individual (*i. e.* doctoratul ca dimensiune a unui status social de prestigiu), fie ca mod de pregătire pentru locuri de muncă înalt calificată (*e. g.* poziții manageriale). În consecință, datorită creșterii cererilor individuale pentru educația doctorală și în virtutea creșterii numărului de

doctoranzi și al producției de doctori în științe, doctoratul s-a transformat dintr-un sistem restrâns într-unul de proporții. Iată o ilustrare a acestei tendințe, la care ne-am mai referit anterior: Agenda Lisabona a estimat pentru Uniunea Europeană că la începutul acestui secol ar fi nevoie de circa 700 000 de cercetători tineri (doctoranzi și doctori), pe lângă numărul celor care i-ar înlocui pe cei care se retrag din activitate, iar România s-a angajat, prin documentele strategice asociate Tratatului de Aderare la Uniune, să pregătească circa 15 000 de noi cercetători până în 2010.

Dacă avem în vedere astfel de cerințe și tendințe, sistemul nostru de doctorat se confruntă acum și în viitorul imediat cu o creștere de proporții: tot mai mulți doctoranzi și doctori pentru o lume universitară și academică în expansiune. Să admitem, însă, că o astfel de creștere nu poate fi realizată în cadrele tradiționale ale doctoratului. Este nevoie de schimbări corective și chiar de transformări asociate cu modurile de *recrutare* a doctoranzilor, cu *statutul* instituțional al doctoranzilor și cu *alocarea preferințelor* acestora pe domenii de cercetare sau cu *finanțarea* doctoranzilor și doctoratului.

Selecția doctoranzilor

În perioada de după 1990 s-au consacrat două practici de selecție a doctoranzilor. Ele au fost generate de modul de structurare a învățământului superior. Practica tradițională avea ca bază de selecție absolvenții acelor studii de licență care aveau durata de 4-6 ani. După introducerea în 1995 a studiilor aprofundate sau de masterat și mai ales după consacrarea exclusivă a studiilor de masterat în 2004, s-a instituit practica de selecție a doctoranzilor dintre absolvenții de masterat sau studii aprofundate. Aceste două practici coexistă și în prezent în măsura în care absolvenții mai vechi aspirau să-și continue studiile prin înmatricularea la doctoratul fără frecvență.

Selecția doctoranzilor constă, de regula, într-un examen de admitere cu două componente: analiza performanțelor academice precedente și evaluarea cunoștințelor asociate proiectului de cercetare propus de candidat. Aceasta la nivel formal, întrucât selecția doctoranzilor este rezultatul aproape exclusiv al relațiilor care s-au stabilit deja, în perioada studiilor de licență sau masterat sau în alte împrejurări non-academice, între conducătorii de doctorat și candidat. Cei mai mulți doctoranzi, în medie peste două treimi, sunt recrutați într-un program de studii doctorale dintre foștii absolvenți ai universității și facultății unde este organizat doctoratul. În consecință, doctoratul este principala cale de reproducere instituțională a unei discipline academice, dar și a universității sau facultății. Concomitent cu această reproducere instituțională, mai recent s-a consacrat prin doctorat și un fenomen de reproducere a clientelismului academic al unor conducători de doctorat. Poziția de putere decizională a conducătorului de doctorat este atât de discreționară încât,

fiecare în mod individual și pe baza sprijinului reciproc al celorlalți care au interese convergente, poate să-și selecteze proprii doctoranzi într-un mod clientelar. Așa se face că tocmai conducătorii de doctorat mai indulgenți ajung să fie mai „populari” și să aibă un grup de peste 30, uneori peste 50 de doctoranzi, cei mai mulți la fără frecvență, în coordonare. Reproducerea clientelară a conducătorului de doctorat ajunge chiar să se substituie reproducerii instituționale și să o erodeze calitativ. Creditul social și profesional al doctoratului riscă să fie dinamitat.

În perioada dinaintea de 1990, numărul doctoranzilor străini înmatriculați în universitățile românești era competitiv la nivel european și global. În prezent, situația este radical diferită (vezi Tabelul 1).

Tabelul 1. Ponderea doctoranzilor străini în total doctoranzi, în anul 2008

	Total	Tehnic	Arhitectură	Agronomic	Științe	Socio-Uman	Medicină	Economic	Artă, sport
Doctorat total	32542	8663	332	1817	3585	6870	6973	2998	1304
Doctorat cu frecvență	7857	2191	77	446	1274	1904	1139	532	294
bugetați	6959	2164	69	438	1078	1461	1093	399	257
cu taxă	898	27	8	8	196	443	46	133	37
Doctorat fără frecvență	24685	6472	255	1371	2311	4966	5834	2466	1010
bugetați	14059	4425	163	706	1708	2691	2763	1110	493
cu taxă	10626	2047	92	665	603	2275	3071	1356	517
Străini									
Doctorat total	901	159	19	32	34	215	333	77	32
Doctorat cu frecvență	384	69	8	17	18	128	97	30	17
bugetați	318	56	6	14	12	119	70	25	16
cu taxă	66	13	2	3	6	9	27	5	1
Doctorat fără frecvență	517	90	11	15	16	87	236	47	15
bugetați	58	20	1	1	1	14	11	6	4
cu taxă	459	70	10	14	15	73	225	41	11

									Ponderi
Doctorat total	2, 77%	1, 84%	5, 72%	1, 76%	0, 95%	3, 13%	4, 78%	2, 57%	2, 45%
Doctorat cu frecvență	4, 89%	3, 15%	10, 39%	3, 81%	1, 41%	6, 72%	8, 52%	5, 64%	5, 78%
bugetați	4, 57%	2, 59%	8, 70%	3, 20%	1, 11%	8, 15%	6, 40%	6, 27%	6, 23%
cu taxă	7, 35%	48, 15%	25, 00%	37, 50%	3, 06%	2, 03%	58, 70%	3, 76%	2, 70%
Doctorat fără frecvență	2, 09%	1, 39%	4, 31%	1, 09%	0, 69%	1, 75%	4, 05%	1, 91%	1, 49%
bugetați	0, 41%	0, 45%	0, 61%	0, 14%	0, 06%	0, 52%	0, 40%	0, 54%	0, 81%
cu taxă	4, 32%	3, 42%	10, 87%	2, 11%	2, 49%	3, 21%	7, 33%	3, 02%	2, 13%

Numai 2,77% dintre toți doctoranzii înmatriculați în universitățile românești provin din alte țări. O astfel de situație demonstrează că recrutarea doctoranzilor în universitățile noastre este privită aproape exclusiv ca un mecanism de reproducere academică instituțională, excepție făcând doar reproducerea clientelară a unor conducători de doctorat.

Recrutarea de doctoranzi tinde să devină una din cele mai semnificative probleme ale programelor de studii doctorale. Pe plan european și global este deja o problemă de competitivitate academică și economică: în ce fel se poate realiza recrutarea de talente creative? Și cum pot fi ele menținute și după obținerea doctoratului? O lungă perioadă de timp, după 1990, cei mai buni absolvenți ai universităților noastre au fost îndrumați să studieze, mai ales pentru doctorat, în universități străine din Europa și SUA. Drept urmare am sprijinit procesul de scurgere a talentelor în afara țării. Reîntoarcerea sau reintegrarea absolvenților de doctorat din străinătate au devenit acum extrem de problematice. Piedicile instituționale sau interpersonale sunt inventate sau reale, lipsa de predictibilitate a mediului autohton de cercetare este de notorietate, dar mai ales reproducerea instituțională locală a devenit atât de autarhică încât tinde să facă imposibilă reintegrarea națională a propriilor talente care au studiat în străinătate. Încă nu am identificat nici măcar forme adecvate de cooperare cu românii din diaspora științifică, în ciuda unor eforturi făcute de CNCIS sau ANSTI.

Recrutarea de doctoranzi la zi sau în programe de tipul la distanță/fără frecvență variază și în funcție de disciplinele academice. Cu cât cererea de absolvenți a pieții muncii este mai mare, cu atât atragerea de doctoranzi tinde să fie mai dificilă. Ilustrativ este cazul domeniului informaticii, dar și al altora situate de regulă în avangarda dezvoltării științifice actuale.

Despre recrutarea și selecția de doctoranzi:

Recrutarea și selecția doctoranzilor sunt domenii cheie ale reproducerii academice realizate la nivel instituțional și disciplinar, aceasta influențând în mod hotărâtor rolul cercetării ca factor de creștere a competitivității economice a unei națiuni.

Deocamdată, selecția și recrutarea doctoranzilor este redusă la asigurarea reproducerii academice instituționale, iar în cadrul acesteia sa întâmplă uneori să fie extinsă reproducerea clientelară a poziției de putere a conducătorilor de doctorat.

Există discipline academice aflate în topul dinamicii cercetării, dar care sunt deficitare în privința selecției de doctoranzi datorită efectelor de atractivitate ale pieții muncii, generând riscuri de blocare a reproducerii academice performante.

Tendinței de emigrare pentru studii doctorale trebuie să-i opunem tendința de cooperare internațională și inter-instituțională iar absolvenții de doctorat de la universități prestigioase din străinătate trebuie să dispună de șanse reale de angajare în unități de cercetare și învățământ superior din țară și într-un mediu juridic și financiar predictibil.

Atragerea de talente din străinătate tinde să devină o cerință imperativă, mai ales după instituirea de către Parlamentul European a cunoscutei Blue Card pentru mobilitatea forței de munca, în general, și a celei înalt calificate, în special.

Fluxuri de doctoranzi și finanțarea publică a doctoratului

Probabil că factorul care a influențat și încă influențează puternic cererea de studii doctorale este expansiunea, veche de douăzeci de ani, a sistemului universitar românesc. Într-adevăr, după 1990 fluxurile de studenți și numărul de instituții de învățământ superior au crescut aproape exponențial. În 1990 dispuneam de 48 de universități de stat și de 192 810 studenți, în 2004 numărul instituțiilor de învățământ superior a ajuns la 122 (acreditate

și neacreditate, publice și private) iar numărul de studenți la 725 522⁹. În anul 2008, erau înmatriculați, numai în universitățile de stat, 650 248 de studenți, pentru ca numărul total de studenți să se apropie de un milion. În confruntare cu asemenea creșteri numerice, cererea de personal universitar calificat a fost imensă. În fazele de început, această cerere a fost întâmpinată de practica angajării multiple a personalului universitar existent în instituțiile de stat. Apoi de convertirea universitară a unor cercetători din sistemul de cercetare, care s-a confruntat în anii 1990 cu o puternică restrângere, datorată subfinanțării.

Treptat, însa, noile universități publice sau private, sub presiunea cerințelor de acreditare, au trecut la recrutarea de personal tânăr, care avea nevoie de obținerea doctoratului pentru stabilizarea pe post și pentru promovarea universitară. În felul acesta, presiunea asupra sistemului doctoral a fost constant crescătoare în anii 1990. Ar fi de ajuns să menționăm că, numai în 10 ani, numărul de titluri de doctor în știință conferite într-un an a crescut de la 287 în anul 1990, până la un număr de 2 472 în anul 2000¹⁰. Această cerere crescută poate fi înțeleasă și cu referire la practica de blocare a doctoratului din perioada fostului regim comunist pe o perioadă de aproape 10 ani (anii 1980). Mulți aspiranți mai în vârstă au dorit să-și satisfacă dorința de obținere a doctoratului, chiar dacă nu intenționau să aibă o carieră academică. Doctoratul era și încă este privit ca un semn de distincție intelectuală și ca un atu într-o carieră extra-universitară.

Ca atare, a înțelege rosturile doctoratului din perioada imediat consecutivă schimbării de regim politic înseamnă a face referiri la schimbările de după 1990 din sistemul universitar și de cercetare, la blocajele din perioada anilor 1980, dar și la semnificațiile de prestigiu social asociate titlului de doctor în cultura intelectuală. În sfârșit, după 2000 și mai ales după 2005, se cristalizează o nouă cultură, predominant pragmatică, a antreprenoriatului academic și economic, bazat și pe construcția doctorală. Această nouă cultură se asociază cu cea europeană după ce România devine membră a Uniunii Europene (2008). Doctoratul a început să fie poziționat într-un alt sistem de coordonate iar politicile care l-au privit au urmat un alt curs. Acum ne aflăm în acest stadiu și din aceasta perspectivă propunem această analiză.

Începând cu anul 2004, ca urmare a adoptării Legii 288/2004 privind organizarea ciclurilor de studii în sistem Bologna, se produc unele schimbări majore în structura

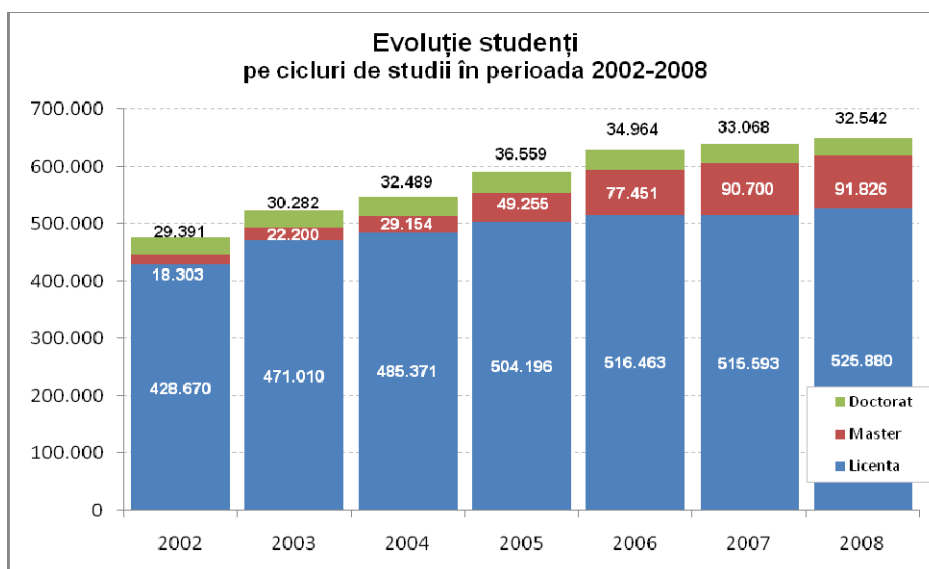
⁹ "Tertiary education and innovation systems analysis – Romania", Bucuresti, Editura Academiei Române, 2005. Prin universități au fost denumite instituțiile organizatoare de programe de studii de învățământ superior (instituțiile de învățământ superior) de stat sau private.

¹⁰ Jan Sadlak (Ed.), **Doctoral Studies and Qualifications in Europe and the United States: Status and Prospects**, UNESCO-CEPES, Bucharest, 2004, p. 145)

fluxurilor studentești (vezi: Graficul 1 și Tabelul 2)¹¹. Ponderea studenților înscriși în programele de masterat crește. Numărul absolut al doctoranzilor din universitățile de stat crește de la 29 391 în 2002 la 32 542 în 2008, dar ponderea doctoranzilor la zi și a celor la fără frecvență se schimbă (vezi Graficul 2). Numărul de doctoranzi de la forma fără frecvență scade constant, mai ales începând cu anul 2005, datorita aplicării prevederilor HG 567/2005 (art. 16, alin. 3), conform cărora studiile de doctorat fără frecvență se organizează numai în regim cu taxă, iar forma de doctorat fără frecvență, subvenționată de la bugetul de stat, intra în lichidare.

Graficul 1. Evoluția numărului de studenți din învățământul superior de stat, în perioada 2002-2008

Tabelul 2. Evoluția anuală a studenților din învățământul superior de stat, pe cicluri de studii, în perioada 2002-2008

	2002	2003/2002	2004/2003	2005/2004	2006/2005	2007/2006	2008/2007	2008
Total studenți fizici								
Total	476 364	9, 89%	4, 49%	7, 86%	6, 59%	1, 67%	1, 70%	650 248

¹¹ Datele din tabelele și graficele care urmează sunt cele prezentate în raportul CNFIS elaborat pentru diagnoza stării doctoratului în cadrul acestui proiect.

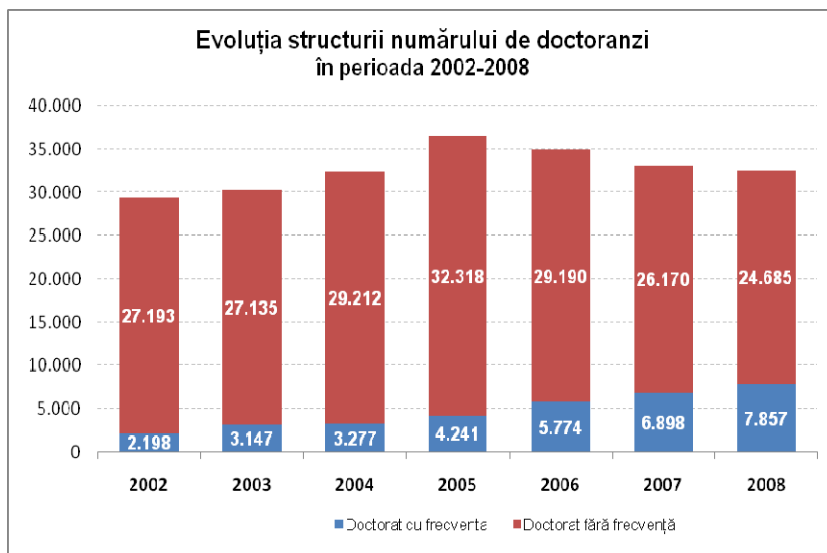
Licență	428 670	9, 88%	3, 05%	3, 88%	2, 43%	-0, 17%	2, 00%	525 880
Masterat	18 303	21, 29%	31, 32%	68, 95%	57, 24%	17, 11%	1, 24%	91 826
Doctorat	29 391	3, 03%	7, 29%	12, 53%	-4, 36%	-5, 42%	-1, 59%	32 542
cu frecvență	2 198	43, 18%	4, 13%	29, 42%	36, 15%	19, 47%	13, 90%	7 857
fără frecvență	27 193	-0, 21%	7, 65%	10, 63%	-9, 68%	-10, 35%	-5, 67%	24 685
Studenti fizici bugetați								
Total	293 563	3, 82%	-4, 05%	1, 06%	-1, 46%	-0, 13%	-0, 59%	289 132
Licență	256 300	3, 48%	-5, 99%	-0, 56%	-0, 63%	-0, 35%	-1, 86%	240 919
Masterat	9 134	20, 26%	15, 05%	10, 86%	11, 49%	29, 72%	34, 21%	27 195
Doctorat	28 129	1, 60%	6, 67%	10, 25%	-12, 98%	-14, 19%	-16, 25%	21 018
cu frecvență	2 164	39, 51%	7, 32%	29, 26%	34, 15%	11, 61%	10, 99%	6 959
fără frecvență	25 965	-1, 56%	6, 59%	7, 99%	-19, 69%	-20, 32%	-25, 33%	14 059
Studenti fizici cu taxă								
Total	182 801	19, 64%	16, 40%	15, 67%	14, 67%	3, 22%	3, 62%	361 116
Licență	172 370	19, 39%	14, 70%	8, 56%	5, 40%	0, 00%	5, 50%	284 961
Masterat	9 169	22, 31%	47, 27%	113, 40%	75, 43%	13, 92%	-8, 24%	64 631
Doctorat	1 262	35, 02%	17, 66%	47, 13%	93, 83%	39, 40%	44, 57%	11 524
cu frecvență	34	276, 47%	-71, 09%	43, 24%	194, 34%	302, 56%	42, 99%	898
fără frecvență	1 228	28, 34%	24, 87%	47, 21%	91, 99%	32, 02%	44, 71%	10 626

După anul 2005 raporturile cantitative dintre cele trei cicluri universitare de studii se schimbă:

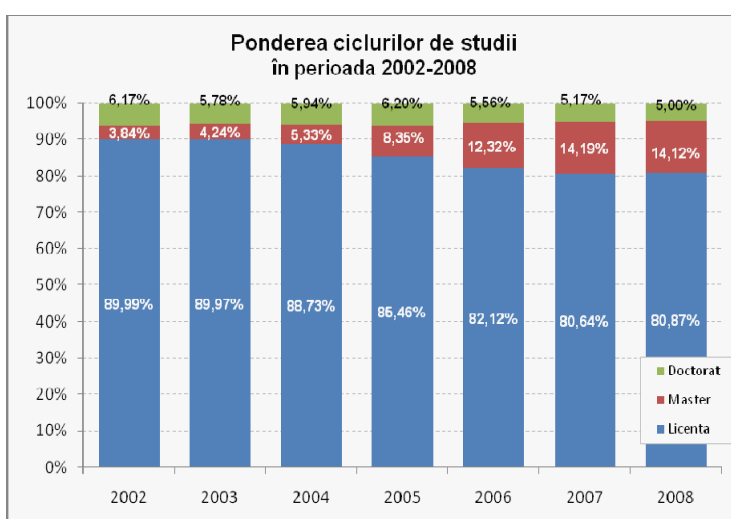
- ponderea studenților înmatriculați în programe de licență tinde să scadă;
- ponderea studenților înmatriculați în programe de masterat crește de la 3,84% în 2002 la 14,12% în 2008; conform multor estimări, în care sunt avute în vedere schimbările demografice, aceasta pondere va continua să crească până în 2011, pentru ca apoi să intre în declin relativ;
- ponderea doctoranzilor s-a menținut relativ constantă, în jurul valorii de 5%, deși față de 2002, când ponderea era de 6,17%, după 2005 a tins să scadă, mai ales datorită reducerii fluxurilor de doctoranzi la fără frecvență plătitori de taxe.

Graficul 2. Structura sistemului de doctorat pe forme de pregătire (cu frecvență, fără frecvență)

Graficul 3. Evoluția ponderilor ciclurilor de studii universitare în total studenți, perioada 2002-2008

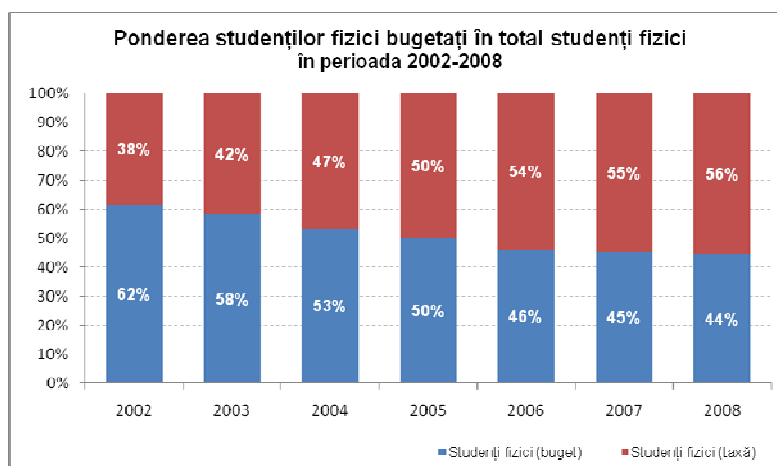

Schimbările din fluxurile studențești sunt asociate cu schimbările din finanțarea publică a sistemului de învățământ superior. În Graficul 4 sunt prezentate astfel de schimbări. Pe când în 2002 erau subvenționați de la buget 62% dintre studenții înmatriculați

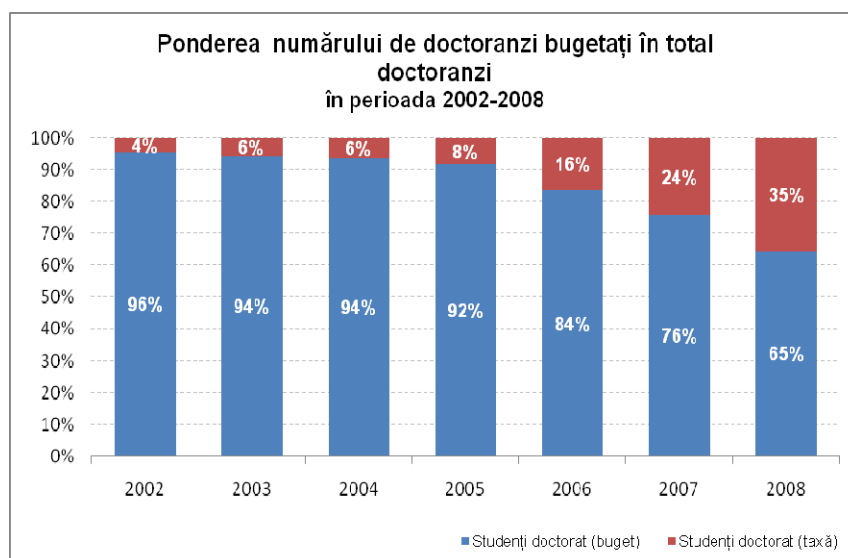

În universitățile de stat, în 2008 ponderea a fost de 44%, astfel că majoritari (56%) sunt studenții plătitori de taxe. Ca urmare a aplicării prevederilor HG 567/2005, ponderea doctoranzilor plătitori de taxe s-a dublat, crescând de la 8% în 2005 la 16% în 2006 (Graficul 5). Totuși, tendința cea mai importantă este ca ponderea doctoranzilor subvenționați de la bugetul de stat, în total doctoranzi, să crească de la 4% în 2002 la 35% în 2008.

Graficul 4. Evoluția ponderilor studenților bugetați în total studenți, în perioada 2002-2008

Graficul 5. Evoluția ponderii doctoranzilor bugetați în total doctoranzi

Atunci când se are în vedere ponderea doctoranzilor subvenționați de la buget în numărul total de studenți subvenționați de la buget, se constată o scădere constantă, de la 9,58% în 2002 la 7,27% în 2008.

Tabelul 3. Ponderea doctoranzilor subvenționați de la buget în total studenți

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Total	8,35%	9,58%	9,38%	10,42%	11,37%	10,04%	8,63%	7,27%
tehnic	7,13%	7,50%	7,12%	8,15%	8,61%	7,56%	6,77%	5,94%
arhitectura	4,61%	6,33%	8,22%	8,08%	7,05%	6,29%	6,71%	7,76%
agronomic	17,09%	17,13%	15,60%	16,59%	17,30%	14,92%	13,14%	11,27%
științe	10,00%	11,77%	11,13%	11,02%	12,68%	11,71%	10,65%	9,45%
socio-uman	7,42%	8,51%	8,12%	8,90%	10,42%	9,27%	8,13%	6,78%
medicina	12,45%	16,74%	16,55%	19,57%	20,74%	19,34%	16,08%	13,23%
economie	7,74%	8,70%	8,79%	9,22%	10,62%	8,51%	6,36%	4,68%
arte sport	4,25%	5,01%	6,39%	7,98%	9,02%	7,89%	6,75%	5,85%

Tabelul 4. Ponderea doctoranzilor bugetați în total doctoranzi, perioada 2002-2008

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Total	95,71%	94,37%	93,83%	91,93%	83,65%	75,90%	64,59%
tehnic	97,73%	97,16%	97,17%	96,33%	89,21%	83,55%	76,06%
arhitectura	100,00%	88,33%	98,13%	95,81%	87,00%	73,78%	69,88%
agronomic	98,55%	97,49%	97,35%	94,54%	85,28%	74,53%	62,96%
științe	99,03%	98,69%	98,07%	97,91%	92,93%	87,26%	77,71%
socio-uman	95,23%	93,85%	90,72%	90,29%	81,68%	70,94%	60,44%
medicina	92,21%	90,57%	91,47%	89,81%	79,77%	72,67%	55,30%
economie	94,46%	91,54%	90,41%	83,00%	72,37%	62,89%	50,33%
arte, sport	87,04%	87,08%	87,64%	86,94%	78,51%	68,14%	57,52%

În plus, în anul universitar 2008-2009, s-au introdus bursele pentru doctoranzi din fondurile structurale europene concomitent cu subvenționarea de la bugetul național a cheltuielilor instituționale pentru programele de studii doctorale. Aceste cheltuieli sunt alocate numai universităților de stat. Doctoranzii din institutele naționale de cercetare sunt

de regulă înmatriculați în universități ca plătitori de taxe iar cei din sistemul Academiei Romane sunt subvenționați din propriul buget, care măcar parțial este tot de la bugetul de stat.

Pe domeniile disciplinare de studii, doctoranzii subvenționați din bugetul de stat sunt preponderent înmatriculați în programele de agronomie și medicină. Dacă schimbăm clasificarea CNFIS a domeniilor de studii, constatăm că domeniul tehnic dispune de o pondere modestă, cel al științelor de una comparativ acceptabilă, dar că ponderea cumulată a științelor medicale, agronomice, de arhitectura și socio-umane și economice este remarcabil de mare. Aceste date pot fi citite în mod diferit când avem în vedere ponderea doctoranzilor subvenționați de la buget în numărul total de doctoranzi înmatriculați (Tabelul 4). În 2002, 95,71% dintre doctoranzi erau subvenționați de la buget. După 2005, ponderea acestora a scăzut cu circa 10 procente anual pentru a ajunge în 2008 la o proporție de 64,59%. Domeniile științelor, ingineriei și arhitecturii se situează peste această valoare medie, iar celelalte domenii se situează sub media națională. Se pare că ponderea cererilor de educație doctorală este mai mare în domeniile economiei, socio-umane, medicinei și artelor/sportului. Este cu totul ignorat domeniul doctoratelor cu teme interdisciplinare sau/și care pot fi realizate prin cooperări inter-instituționale, deși modul actual de producere a cunoașterii nu este doar disciplinar și nici mono-instituțional. Cooperările dintre institutele de cercetare și universități sunt precare, oricum mult inferioare potențialului disponibil; în aceeași instituție nu este creat nici un cadru de lucru în comun la teme care traversează granițele dintre discipline.

În cadrul programelor doctorale organizate în forma fără frecvență, pentru doctoranzii care nu lucrează în instituții universitare sau de cercetare, durata de finalizare a doctoratului este mare, abandonurile sunt numeroase, calitatea tezelor este percepută ca fiind mai scăzută. Având în vedere astfel de stări, se pare că dispunem, în prezent, de un conflict latent între adepții exclusivității doctoratului la zi, în laboratoare și centre de cercetare, prezenți mai ales în cadrul științelor și ingineriei, și adepții menținerii doctoratului la zi dublat de cel la fără frecvență, în cadrul celorlalte domenii disciplinare. Problema este, însă, nu doar una de organizare a studiilor doctorale, ci și de identificare a profilului și conținutului tezei de doctorat, respectiv de valorificare a rezultatelor cercetării doctorale în publicații sau/și în inovații de un gen sau altul. Se ajunge astfel la distincția deja făcută în multe sisteme doctorale între doctoratul științific (adică centrat pe producția de cunoaștere) și doctoratul profesional (centrat pe producția de inovații cognitive, tehnologice sau pe performanțe artistice/sportive).

O altă implicație, strâns legată de precedenta, este financiară. Până în prezent, am asistat la o scădere relativă a numărului de doctoranzi, mai ales ca urmare a scăderii doctoranzilor la fără frecvență plătitori individuali de taxe, dar și la o creștere a ponderii din

bugetul public alocată doctoratului. Încă nu dispunem de investiții ale firmelor private în doctorat. Mult prea mult doctoratul este privit ca un „joc cu mărgele de sticlă”, pentru a utiliza expresia celebră a unui scriitor german nu mai puțin celebru, adică pe deplin asociat cu producerea de cunoaștere valorificată în publicistica științifică. Sunt însă companii industriale interesate în cooperarea cu Școlile doctorale din universități și se pare ca sunt pregătite să investească fonduri private în doctoratul centrat pe inovații sau aplicații industriale. Sau pot fi avute în vedere posibilitățile deschise de noile practici universitare de a dezvolta, pe baza rezultatelor cercetării, centre de *spin-off* sau chiar întreprinderi de tipul *start-up* în parcuri științifice și tehnologice. Unele începuturi modeste au fost făcute, cerințele economice le solicită să aibă mai multa cutezanță. Oricum, doctoratul se află confruntat cu o noua configurare care să corespundă mai bine lumii actuale.

Despre fluxuri de doctoranzi și finanțarea publică a doctoratului:

Fluxurile de doctoranzi la zi și fără frecvență au crescut constant până la începutul anilor 2000, pentru ca apoi cele ale doctoranzilor la fără frecvență să scadă iar al celor la zi, finanțați de la bugetul public, să crească. Începând cu anul 2009 în universitățile de stat a apărut categoria doctoranzilor cu burse de studii, consacrand un nou sistem de finanțare a doctoranzilor.

Se pare că ne aflăm în stadiul de intrare într-o noua perioadă de organizare și funcționare a doctoratului, bazat pe: extinderea numărului de doctoranzi la zi, finanțați cu burse de studii și implicați în proiectele de cercetare ale conducătorilor de doctorat care sunt finanțate pe baze competitive; pe de alta parte, coexistă doctoranzii la fără frecvență plători de taxe, care mai trebuie să-și asigure și finanțarea propriilor cercetări sau să participe la competiții de finanțare a tinerilor doctoranzi prin programe ad-hoc instituite de finanțatorii publici ai cercetării. Problema acestei stări este: cât de predictibilă este consolidarea primei variante sau cât de mari sunt riscurile întoarcerii la starea precedentă de dezechilibre structurale și financiare în cadrul doctoratului?

Relațiile dintre instituțiile universitare organizatoare de programe doctorale și organizațiile sectorului privat din cadrul economiei reale sunt cvasi-inexistente; finanțarea doctoratului se face exclusiv din fonduri publice, inclusiv europene;

Doctoratele cu teme interdisciplinare sau realizabile prin cooperări inter-universitare sunt cvasi-inexistente; cooperarea dintre instituțiile universitare și cele de cercetare sunt precare sau profund fragmentate.

Ponderea finanțării publice alocate doctoratului pe domenii disciplinare pare a fi întâmplătoare, oricum fără existența unor opțiuni strategice bine determinate; o revizuire a alocațiilor bugetare pentru dezvoltarea doctoratului din științe și inginerie și mai ales din domenii aplicative asociate cu cerințele economiei și societății reale ar putea fi considerată în viitorul apropiat.

Statutul doctorandului

Comparația dintre statutul tradițional al doctorandului și statutul său emergent evidențiază o sursă de schimbare în sistemul de doctorat. În tradiția instituțiilor noastre academice, o persoană devenea mai întâi cercetător sau universitar și apoi era înmatriculată într-un program de studii doctorale. Traseul invers era o excepție și nu regula. În consecință, doctoratul și angajarea pe o poziție profesională aproape coincideau în timp; statutul personal era dublu – de doctorand la fără frecvență și de cercetător angajat permanent. Menirea doctoratului era aceea de confirmare și consolidare a poziției deja ocupate, pentru ca apoi să devină condiție a promovării pe noi trepte ale scării profesionale. Efectul acestei practici asupra doctoratului a fost triplu:

- studiile doctorale nu au dispus de finanțare distinctă întru-cât se realizau de către persoane angajate deja sub supravegherea unor seniori din aceeași instituție;
- doctoratul era formal la fără frecvență;
- statutul doctorandului era formal și primordial de universitar sau cercetător (adesea stagiar).

Doctorandul trebuia să răspundă concomitent cerințelor postului și exigențelor doctorale, iar conducătorul de doctorat beneficia de privilegiul de normare a muncii de coordonare a doctoratului. Primul era, tocmai în faza de ucenicie, supus unor cerințe multiplicat, inclusiv administrative, și nu dispunea decât de o autonomie redusă în îndeplinirea propriilor cercetări doctorale. Obținerea doctoratului era, însă, condiția de supraviețuire și/sau de promovare în sistem.

În perioada de după 1995 s-au introdus câteva schimbări importante. Mai întâi, a apărut sistemul de finanțare de bază a studiilor universitare, inclusiv a doctoratului și regimul taxelor de studii în universitățile publice. Implicația a fost dublă. Pe de o parte, unele universități primeau finanțare pentru un număr de locuri ale studenților angajați în studii doctorale, doctoranzii admiși pe locurile subvenționate de la buget nu plăteau taxe, dar nici nu aveau burse de studii propriu-zise, ci se întrețineau pe propria cheltuială, adică prin salariile modeste primite ca preparatori/asistenți universitari sau de cercetare. Forma de studii doctorale era la zi și la fără frecvență. Pe de altă parte, a apărut doctoratul la fără

frecvență cu taxe. Doctoranzi cu statusuri sociale și poziții profesionale diferite au început să populeze studiile doctorale. În programele de studii doctorale s-a diversificat statutul doctoranzilor: doctorand la zi, subvenționat de la buget, care lucra într-o instituție academică și era plătit cu salariu din fonduri de finanțare a cercetării; doctorand la fără frecvență plătit de taxă care era angajat pe o poziție profesională lucrativă non-academică; doctorand la fără frecvență cu poziția de preparator universitar sau de cercetător stagiar. Cei mai numeroși erau doctoranzii la fără frecvență, care nu erau implicați în programe de studii doctorale propriu-zise, întru-cât lucrau/cercetau pe cont propriu și sub supravegherea ocazională a conducătorilor de doctorat.

Statutul doctorandului era unul fragmentat: doctorand în timpul extra-profesional și lucrător la zi în timpul profesional. Drept urmare, a apărut fenomenul frecvent de abandon al doctoratului și s-a conturat un hiatus semnificativ între numărul mare de doctoranzi înmatriculați și numărul mult mai mic de doctori sau de finaliști ai doctoratului. De asemenea, durata medie a studiilor doctorale a ajuns la circa 7-8 ani și s-a dezvoltat un întreg evantai de practici birocratice de prelungire sau întrerupere intempestivă a programelor doctorale individuale. Doctoratul la fără frecvență s-a asociat și cu un clientelism academic ciudat: unii conducători de doctorat mai „popolari” au ajuns să îndrume concomitent peste 50 de doctoranzi, ignorând norma juridică a limitării acestui număr la 15.

După 2008, odată cu posibilitățile de utilizare a finanțării oferite de Fondul Social European, apar bursele de doctorat care se adaugă sistemului deja în funcțiune. Se consacră doctorandul la zi cu bursa, care are un statut academic clar și distinct, dar fără a avea un statut social conturat. Motivația de a se angaja, cândva și cumva într-o cariera universitară sau de cercetare este ceea ce îl motivează să fie doctorand¹². Întrebările asociate acestui statut academic de doctorand încep să abunde: Este, acest doctorand, student sau cercetător junior (stagiar)? Primește bursă studentescă sau salariu? Unde se va angaja după obținerea titlului de doctor? Cum va fi construită sau cum își va construi cariera profesională viitoare doctorandul la zi din prezent? Deocamdată asemenea întrebări nu dispun de răspunsuri instituționale clare.

În toate cazurile menționate, statutul doctorandului la zi sau la fără frecvență, subvenționat de la buget sau plătit de taxe, angajat cu salariu în instituții universitare sau de cercetare sau beneficiar de burse doctorale este unul inconsistent. Statutul doctorandului este bazat pe: aglomerări de roluri sociale incongruente; subordonarea rolului de doctorand celorlalte roluri, adesea îndepărtate de profilul pregătirii doctorale;

¹² Pentru detalii, vezi secțiunea din **Raportul cantitativ** privind *„Motivarea doctoranzilor pentru elaborarea unei munici de cercetare pe parcursul studiilor doctorale și pentru implicarea ulterioară într-o cariera de cercetare”, pp121-124.*

nerecunoașterea socială a statutului de doctorand și identificarea acestuia cu statutul unui student în curs de maturizare. O astfel de stare este întru-totul contrară tendințelor europene. În țările scandinave¹³ doctoranzii la zi primesc, în prezent, salarii și sunt tratați ca persoane mature, angajate pe poziții de cercetători stagiați sau juniori. Comisia Europeană a definit un set de documente privitoare la statutul cercetătorilor, inclusiv al doctoranzilor, și a adoptat „Codul de Conduită în Recrutarea Cercetătorilor”¹⁴. Consiliul European al Candidaților la Doctorat și al Cercetătorilor Tineri (EURODOC – European Council for Doctoral Candidates and Young Researchers) susține introducerea contractelor de angajare stabilă pentru doctoranzi și definirea unor traiectorii clare și distincte ale carierelor viitoare ale cercetătorilor tineri de tipul doctoranzilor.

Ieșirea din starea actuală în care se află doctorandul din sistemul nostru presupune mai întâi să ieșim din modul tradițional în care ne raportăm la doctorat. Programele de doctorat actuale sunt de conceput ca programe de studii și cercetare deschise persoanelor ajunse la maturitate care se pregătesc pentru o carieră academică sau pentru o carieră non-academică într-o economie a cunoașterii. Trebuie să ne depărtăm de starea în care asistenții sau preparatorii din universități sau institute de cercetare erau țintele aproape exclusive ale programelor de doctorat. A fi astăzi doctorand la zi înseamnă a avea un statut clar, de cercetător stagiar, cu salariu și cu drepturi de construcție autonomă a viitoarei cariere profesionale într-un mediu transparent și predictibil. Doctorandul la fără frecvență ar trebui, de asemenea, să dispună de facilități instituționale adecvate pentru învățare/cercetare și pentru construcția viitoare a carierei profesionale. *Carta Europeană a Cercetătorilor și Codul asociat* ar trebui să devină documente normative de referință și practic instituțională.

Despre Statutul Doctorandului:

Una din contradicțiile majore ale sistemului nostru de doctorat este aceea dintre statutul tradițional al doctorandului și statutul emergent al acestuia. Primul este încă dominant, întru-cât este impus prin legislație și prin practicile instituționale curente. Al doilea tip de statut, cel emergent, este deja generalizat în multe sisteme europene și solicitat prin acte normative ale Uniunii Europene sau prin recomandări ale unor instituții europene. Schimbarea statutului doctorandului din sistemul nostru de doctorat este de așteptat.

¹³ Cf. : A. Steinwall, *Delivering high quality doctoral programmes – a Scandinavian perspective*. Presentation at UKCGE European Summer Conference on: “New Dimensions for Doctoral Programmes in Europe: Training, Employability and the European Knowledge Agenda”, Florence (Italy), 2006. Apud: C. Park, **Op. Cit.**, p. 16.

¹⁴ European Commission, **The European Charter for Researchers**, and **The Code of Conduct for the Recruitment of Researchers** (see the corresponding website of the EC)

Statutul actual al doctorandului este inconsistent, constă într-o aglomerare incoerentă de roluri care împieteză negativ asupra performanțelor potențiale ale doctoratului și doctorandului.

Disponem de o varietate de doctoranzi: la zi sau ff; subvenționați de la buget sau plători de taxe; angajați deja în instituții universitare/de cercetare sau în instituții care nu au nici o legătură cu cercetarea; cu bursă sau fără bursă etc. Pentru toți, indiferent de statut, exigențele sunt retoric prezentate ca similare și diplomele ca echivalente, dar experiențele de formare și cercetare și mai ales performanțele diferă în mod semnificativ.

Cel mai adesea, dacă nu exclusiv, la noi angajarea în universități și în cercetare precede înmatricularea în programe doctorale și finalizarea doctoratului. În felul acesta se inversează ordinea naturală a lucrurilor: formarea pentru cercetare prin doctorat este precedată de angajarea profesională în cercetare/universități. De aici derivă numeroase consecințe negative la nivel instituțional și personal.

Inconsistența statutului doctorandului se asociază cu multe abandonuri ale doctoratului sau/și cu prelungirea studiilor doctorale, ceea ce înseamnă ineficiență instituțională, frustrare personală și practici birocratice multiplicat sau chiar arbitrar de abordare a acestora.

Concluzie de parcurs: Asigurarea reproducerii instituționale academice

Doctoratul a fost inventat cu rostul de a asigura reproducerea academică a instituțiilor de învățământ superior și de cercetare, inclusiv a disciplinelor consacrate de diviziunea academică a cunoașterii. Actualmente, se produc acele schimbări în procesele de reproducere academică datorită cărora poziția instituțională a doctoratului se cuvine ea însăși a fi schimbată. Aceste schimbări vizează:

- Ordinea și ponderile diferitelor tipuri și forme de doctorat;
- Recrutarea și selecția doctoranzilor;
- Organizarea fluxurilor instituționale de doctoranzi;
- Finanțarea doctoratului și a doctoranzilor;
- Statutul instituțional al doctoranzilor.

Poziția instituțională a doctoratului nu mai poate fi privită nici cu referire strictă la o instituție universitară sau de cercetare și nici în absența relațiilor cu lumea economico-socială exterioară. Programele de masterat și doctorat pot fi astfel proiectate încât să asigure cooperări interdisciplinare și inter-instituționale și mai ales cooperări ale lumii academice cu lumea economiei și societății reale.

4.2 Angajabilitatea doctorilor și piața calificărilor

În mare parte, doctoratul a fost asociat cu asigurarea reproducerii instituționale academice. Și încă este, în ciuda unor tendințe clare de absorbire a doctorilor de către alte sectoare ne-academice. Conform unor estimări¹⁵, numai o treime dintre absolvenții programelor de doctorat din Marea Britanie ajung să se angajeze în cariere academice, restul de două treimi angajându-se în corporații publice sau private sau în sectorul non-profit. În consecință, asistăm în prezent la schimbări în structura angajatorilor de doctori în științe, în profilul calificării doctorale, dar și în așteptările doctoranzilor. Toate acestea se repercutează asupra organizării și structurării programelor doctorale prin catalizarea acelor schimbări din interiorul acestora care se refera la angajabilitatea doctoranzilor.

Multiplicarea angajatorilor și așteptărilor

Dacă toți doctoranzii s-ar pregăti doar pentru o carieră academică sau de cercetare doctoratul clasic ar necesita puține ajustări pentru a se adapta la spiritul vremii. Numai că în prezent suntem departe de o astfel de stare. Profilurile doctoranzilor variază acum foarte mult. Programele doctorale sunt departe de a fi uniforme, variind de la o universitate la alta, iar în interiorul instituțiilor organizatoare de programe doctorale, în funcție de disciplinele academice. Destinația finală a celor care au obținut titlul de doctor este și ea în schimbare. Starea actuală este una profund dinamică și diversă, mai ales când avem în vedere carierele viitoare ale doctoranzilor, motivele și așteptările care sunt asociate de ei cu doctoratul. Să explorăm unele din rațiunile acestor schimbări.

În primul rând, s-au schimbat universitățile. Aspectul cel mai relevant pe care trebuie să-l invocăm aici este cel al apariției antreprenoriatului universitarilor și universităților. Participarea la competiții naționale și europene pentru fonduri de cercetare, obținerea de

¹⁵ UK GRAD, **What do PhDs do?**, Cambridge, 2004. Si: **What do PhDs do? A regional Analysis**, Cambridge, 2006. Și încă: **A survey into career motivations and expectations of doctoral researchers**, Cambridge, 2006.

fonduri salariale suplimentare din surse de consultanță tehnică, construcția și gestionarea de întreprinderi prezente pe piața economică, aplicarea unor strategii de marketing academic pentru atragerea de studenți și altele similare nu mai sunt practici izolate. Ele au intrat în repertoriul multor universitari și cercetători, al multor universități și facultăți, iar cei/cele care încă nu le-au adoptat se află într-o situație comparativ precară care îi va forța nu numai să le adopte, ci și să le îmbunătățească. Doctoratul nu mai poate fi privit într-o izolare suverană față de astfel de dezvoltări. Din contră, tinde să devină avangarda instituțională a acestora în forma doctoratului antreprenorial.

În al doilea rând, numărul angajatorilor de doctori se multiplica rapid într-o economie în care managerii instruiți în gestionarea producerii, valorizării și aplicării cunoașterii sunt tot mai căutați. În toate țările dezvoltate numărul doctorilor absorbiți de sectoarele non-academice l-a depășit cu mult pe cel al sectorului academic.

În sfârșit, fluctuațiile pieții muncii și salarizării se asociază cu mobilitatea ocupațională a universitarilor. În locul tradiționalei stabilități academice a universitarilor sau cercetătorilor, se instituie mobilitatea lor ocupațională, până acolo că ocuparea academică poate deveni, în unele cazuri extreme, simplă sinecură în comparație cu multiplele activități extra-universitare în care se angajează universitarii/cercetătorii cu expertiza lor atât de înaltă. Există și un flux invers, dinspre piața economică spre cea academică: persoane cu experiență managerială și cu expertiză în proiectare și în gestionarea cunoașterii se îndreaptă, după un timp, spre lumea universitară pentru a preda și a desfășura cercetări. Deocamdată acest flux este complet ignorat, deși ar merita să explorăm modurile în care se pot stabili parteneriate mai strânse între instituțiile academice și cele economice.

Când avem în vedere astfel de tendințe, programele doctorale sunt supuse presiunii schimbării. De exemplu în SUA, National Science Foundation¹⁶ a dezvoltat o serie de anchete centrate pe carierele viitoare ale doctoranzilor, iar OECD urmărește cu insistență să dezvolte analize comparative ale carierelor viitoare ale doctoranzilor, toate acestea încercând să identifice moduri optime de instituire a programelor doctorale în lumea actuală.

Programele noastre doctorale nu sunt imune la astfel de tendințe. Nu sunt universitățile și universitarii noștri antreprenoriali? Nu manifestă universitarii și cercetătorii noștri mobilitate ocupațională extra-academică? Nu explorează doctoranzii noștri diverse cariere non-academice? Întrebările sunt evident retorice. Dar programele de doctorat par a fi încă în mare parte proiectate și organizate ca și când ar funcționa într-un univers clasic. Chiar și în noile Școli doctorale au fost propuse cursuri de specialitate care se desfășoară urmând abordarea ex-catedra și care repetă prea multe cunoștințe asimilate prin programele de masterat. Experiențele de comunicare sau de tip managerial sunt prea puțin

¹⁶ National Science Foundation, **Survey of earned doctorates, 2006**, și **Survey of doctoral recipients, 2006**.

explorate, accentul fiind pus, în mod aproape exclusiv, pe exercițiile academice clasice. Între doctorat și masterat nu s-au stabilit relații adecvate de continuitate.

Numai că această stare nu pare să mai reziste presiunilor de schimbare. Am putea spune că acum ne aflăm în acea situație în care sincronizarea proiectării și funcționării studiilor doctorale cu tendințele reale ale lumii și vieții ar fi devenit o cerință imperativă. Mai ales dacă avem în vedere faptul că între așteptările doctoranzilor și cele ale angajatorilor non-academici nu există încă o armonizare cât de cât inițială. Primii accentuează pregătirea lor academică în cercetare, pe când ultimii se așteaptă ca cei cu titlul de doctor să fie conștienți de importanța valorilor pieții, de necesitatea de a îmbina cunoașterea de specialitate cu un univers cognitiv mai cuprinzător sau de afirmarea spiritului antreprenorial.

Pentru doctoranzii noștri actuali, orientarea către o viitoare pregătire și carieră academică este încă dominantă (vezi Tabelul 5). Din datele investigației menționate, rezultă că doctoranzii sub 30 de ani, care au 3 sau mai mulți ani de vechime ca doctoranzi (s-au înrolat în programe doctorale în 2005 sau mai înainte), care au publicat deja articole în țară sau care au publicații apărute în afara țării, precum și cei care s-au implicat în granturi de cercetare și care nu plătesc taxe pentru a urma programele doctorale sunt mai interesați în cariere academice. Ei sunt majoritari. La polul opus, ni se menționează de către autorii investigației empirice, se situează doctoranzii care consideră că există beneficii și în afara carierei academice. Aceștia sunt doctoranzii care au peste 40 de ani sau cei care au fost acceptați la doctorat în 2008, care nu au publicații, care nu au participat la granturi de cercetare, care plătesc taxă de urmare a studiilor și sunt înrolați în programele fără frecvență. Altfel spus, acești doctoranzi par să formeze grupul celor care se înscriu la doctorat mai târziu sau care nu beneficiază de burse și gratuitatea studiilor. Ei sunt aceia care așteaptă de la programele doctorale și o mai pregnantă orientare către aspectele practice ale lumii extra-universitare.

Tabelul 5. Acordul doctoranzilor din varii domenii cu câteva afirmații referitoare la finalitatea practică a studiilor doctorale¹⁷

	Doctoratul este util doar celor care doresc să urmeze o carieră academică	Doctoratul este practic inutil pentru cariera pe care intenționez să o am	Doctoratul este util mai ales prin sporul salarial aferent	Stagiul doctoral ajută semnificativ dezvoltarea personală a doctoranzilor
Științe exacte	58%	7%	27%	83%

¹⁷ Tabelul a rezultat din investigarea pe baza de chestionar-online a doctoranzilor. Pentru mai multe detalii, vezi analiza coordonată de Dr. Bogdan Voicu.

Științe sociale, drept, și științele securității	44%	9%	16%	84%
Științe umaniste	50%	7%	18%	86%
Inginerie	52%	11%	23%	88%
Agronomie și medicină veterinară	49%	8%	30%	90%
Medicină și farmacie	44%	7%	17%	78%
Economie	46%	9%	16%	85%
Arte, arhitectură, sport	53%	8%	23%	92%
Total	50%	8%	21%	85%

*Cifrele reprezintă ponderea doctoranzilor din fiecare domeniu care și-au exprimat acordul cu afirmația specificată pe coloană. Ex: 58% dintre doctoranzii în științe exacte cred că „Doctoratul este util doar celor care doresc să urmeze o carieră academică”.

Cifrele îngroșate, plasate pe fundal albastru, indică asocieri semnificative pozitive la nivel de celulă, în timp cele subliniate și marcate cu font roșu indică asocieri negative. (mod de citire: cei de la medicină consideră în semnificativ mai mică măsură decât restul că „Stagiul doctoral ajută semnificativ dezvoltarea personală a doctoranzilor”)

Diversitatea programelor doctorale și diversitatea doctoranzilor ar putea fi privite ca aflându-se în corespondență. Dar nu-i așa. Axele de diversificare au alte surse și creează, în prezent, imaginea de ansamblu a unui gen de *laissez-faire & laissez-passer*. Sursa principală pare să fie reprezentată de lipsa unui control instituțional bine structurat. Totuși, catalizatorii schimbării sunt în acțiune și ne putem aștepta la apariția unor noi configurații în sistemele și programele noastre de doctorat.

Despre „Angajabilitatea doctorilor și piața calificărilor”:

Angajabilitatea absolvenților de programe doctorale tinde să se extindă. Conținuturile programelor doctorale se diversifică. Dacă, până de curând, doctoratul era menit să asigure reproducerea instituțională a lumii universitare și de cercetare, acum absolvenții de doctorat sunt așteptați, în număr tot mai mare, să ocupe poziții în sectoare non-academice. Această tendință se cristalizează și devine un catalizator semnificativ al schimbărilor din sistemele și programele doctorale. Semne ale acestor schimbări au devenit deja vizibile:

Universitarii și universitățile sunt tot mai antreprenoriale, astfel că și doctoratul este de așteptat să devină, prin conținuturi și rezultate, mai antreprenorial.

Se multiplică numărul angajatorilor de doctori în științe, în afara celor clasici, reprezentați de universități și institute de cercetare.

Crește mobilitatea ocupațională a universitarilor și cercetătorilor, aceștia depărtându-se de formula tradițională a stabilității „pe viața” în citadele academice, tot așa cum unii angajați, de fapt cei mai performanți, din organizații non-academice, aspira tot mai mult să revină pentru predare și cercetare în sectorul academic.

Deocamdată, însă, programele noastre de doctorat și ethosul dominant al doctoranzilor sunt încă orientate dominant academic.

Între presiunile induse de catalizatorii noilor schimbări și configurările actuale ale doctoratului și ale ethosului doctoranzilor există tensiuni și decalaje. De rezolvarea acestora depinde modul în care vor arata programele doctorale viitoare.

Schimbări în profilul calificărilor doctorale

Procesul Bologna a schimbat nu numai structurile ciclurilor de studii. Definierea profilurilor calificărilor universitare în Cadrul European al Calificărilor, care este complementar cu Cadrul Național al Calificărilor, este una din cele mai importante schimbări induse în învățământul superior. Ca urmare, calificarea obținută prin doctorat sau descriptorii asociați acestei calificări au devenit referințe pentru orice program doctoral european. Acești descriptori sunt structurați în trei categorii de referință: cunoaștere de specialitate; abilitați și competențe asociate cercetării, producerii de cunoaștere și operării cu valorizarea și aplicarea cunoașterii; abilitați și competențe „transversale”, de comunicare publică a cunoașterii și mai ales abilitați și competențe manageriale (aplicate pe proiecte sau în organizații).

Realizarea acestei calificări generice și pe domenii de specialitate nu este o chestiune opțională. Ea este european legiferată și are implicații legate de recunoașterea titlului de doctor în contextul mobilității internaționale. Mai mult, însă, realizarea acestui profil al calificării prin programele de doctorat este menită să elimine orice eventuală izolare a doctorandului, sa-l deschidă spre lumea reală a ocupațiilor alternative.

Schimbările europene recente din profilul calificărilor doctorale au devenit surse ale unor noi cristalizări și consacări în programele noastre doctorale. Problema este aceea a asimilării lor rapide și creative.

Despre „Schimbări în profilul calificărilor doctorale”

Recent a început să-și releve consecințele un nou catalizator al schimbărilor din doctorat. După 2006, la nivelul Uniunii Europene, a fost instituit în termeni normativi „Cadrul European al Calificărilor”. În fiecare țară participantă în Procesul Bologna s-a

finalizat sau este în curs de finalizare „Cadrul Național al Calificărilor”. România este parte a acestui proces. Doctoratul este, în acest Cadru, cel mai înalt nivel de calificare. Prin profil și conținuturi, calificarea de doctor, definită în termeni generici, urmează să orienteze construcția tuturor programelor doctorale.

4.3 Globalizarea doctoratului

Încă de la apariție, universitatea a avut vocația „universalului”. Apoi, în perioada de inițiere și consolidare a statelor naționale, universitățile au devenit unele din cele mai importante simboluri ale națiunii. Ariile lor de referință s-au restrâns în privința funcțiilor ce trebuiau să le îndeplinească, dar cunoașterea produsă, transmisă și valorizată nu a încetat nicicând să fie universală. Spre sfârșitul secolului XX, ca urmare a accentuării valurilor de globalizare, universitățile au devenit piloni și universuri ale conștiinței și acțiunilor de globalizare. Politicile academice sunt acum elaborate din perspective globale, comparațiile performanțelor universitare se fac global, fie că e vorba de clasamente („global league tables of universities”), fie că sunt avute în vedere informațiile despre publicații care sunt de găsit în baze de date cu vocație universală de prezentare și analiză, fie că ne referim la circulația studenților și universitarilor. În acest nou cadru, doctoratul este de așteptat ca în mod natural să fie cel mai global program de studii și cercetare dintr-o universitate. Globalizarea tot mai accentuată, din toate sectoarele societale, se relevă, astfel, ca un catalizator semnificativ al configurării doctoratului.

Modul de manifestare a efectelor catalitice ale globalizării în domeniul doctoratului este divers și progresiv.

Progresivitatea globalizării și impactul național

Mai întâi, înainte de a ne plasa într-un spațiu global, trebuie să avem în vedere europeanizarea doctoratului, mai ales că prin Procesul Bologna, la care universitățile și sistemul nostru universitar deja participă, aceasta este o stare de fapt. În acest proces, cel mai activ actor european s-a dovedit a fi European University Association (EUA)¹⁸. În cadrul proiectelor EUA s-au făcut progrese pe calea identificării descriptorilor calificării de doctor, au fost inițiate Școli doctorale sau de cercetare în aproape toate universitățile europene,

¹⁸ EUA, “*Doctoral Programmes for the European Knowledge Society. Report on the EUA Doctoral Programmes Project*”, 2005-2006; “*Doctoral programmes for the European Knowledge Society*”, Salzburg, 3-5 February 2005. *Conclusions and Recommendations*; “*Glasgow Declaration: Strong Universities for a Strong Europe, 2005*”. For further details, see the EUA web-site.

inclusiv în cele din România, s-a înființat un cadru european de cooperare inter-universitară în domeniul doctoratului (i. e.: EUA Council on Doctoral Education) la care au aderat și universități românești, s-a inițiat chiar și constituirea și afirmarea unui gen de „doctorat european” bazat pe cooperări inter-universitare. Opțiunea cea mai importantă a unor astfel de inițiative a fost aceea de a se configura un profil distinct al doctoratului european în spațiul global al competiției academice, urmând principiul atât de cunoscut al participării și afirmării „locale” în spațiul fluxurilor globale. Odată ce doctoratul european ar deveni competitiv global, atractivitatea sa pentru talentele creative de pretutindeni, respectiv pentru doctoranzi și conducători de doctorat, ar fi devenit tot mai mare și intensă.

Unde se afla doctoratul nostru atunci când avem în vedere astfel de dezvoltări europene în context global? Din punct de vedere formal și funcțional suntem întru-totul sincroni cu dezvoltările europene. Dispunem de multiple școli doctorale, predominant disciplinar organizate; am reordonat conținuturile programelor doctorale și am introdus cursuri pregătitoare avansate; am multiplicat numărul doctoranzilor la zi, inclusiv al celor care primesc burse doctorale cu un quantum competitiv pe piața muncii.

Internaționalizarea conținutului programelor doctorale este, însă, în mare parte deficitară. Din chestionarea online a doctoranzilor și conducătorilor de doctorat a rezultat, de exemplu, că intenția de participare la conferințe științifice internaționale este înalt valorizată de 74% dintre conducătorii de doctorat și de 92% dintre doctoranzi, dar media participării a fost la minimum 0,3 și maximum 2,7 de astfel de evenimente. Este evident că între dezirabilitatea și efectivitatea participării decalajul este uriaș, mai ales în cazurile științelor sociale, umaniste, medicale și agronomice. Publicarea în străinătate urmează, cum vom vedea mai târziu în acest text, aceeași distribuție. Relațiile dintre școlile noastre doctorale și cele din străinătate sunt, cu unele excepții notabile, destul de puțin dezvoltate. Atractivitatea doctoranzilor din străinătate este minoră, dar migrația celor mai buni absolvenți ai noștri de licență și masterat este încă foarte mare.

Implicații diverse ale globalizării

Diferențe disciplinare și sectoriale sunt de așteptat să se manifeste cu plenitudine în sistemul nostru de doctorat atunci când avem în vedere efectele globalizării. Într-un fel se manifestă acestea în inginerie și științe și altfel în domeniul umanist, social sau artistic. Problema nu este una de grad al impactului globalizării, ci de formă a acestui impact. Aceasta înseamnă că toate disciplinele trebuie să răspundă presiunilor europenizării și globalizării, dar în forme diverse care ar urma să fie identificate.

Despre: Globalizarea doctoratului

Progresivitatea globalizării:

Doctoratul este acel ciclu universitar de studii care se schimbă cel mai mult sub impactul globalizării academice. Mobilitatea academică a doctoranzilor și conducătorilor de doctorat, parteneriatele dintre Școlile doctorale, evenimentele și publicațiile științifice sunt forme ale globalizării. Europeanizarea, ca parte a globalizării, este în plin proces de afirmare. Formal, doctoratele din universitățile românești sunt în plin proces de europeanizare, mai ales prin organizarea Școlilor doctorale. Totuși, când avem în vedere funcționarea doctoratului și performanțele acestuia în universități, ne confruntăm cu unele decalaje: mobilitate academică redusă, parteneriate europene și globale puține, număr redus de participări la conferințe internaționale și de publicații în reviste cu factori de impact ridicat ale doctoranzilor și conducătorilor de doctorat.

Recuperarea unui asemenea decalaj în condiții de globalizare progresiv accentuată este un catalizator remarcabil al schimbărilor din sistemul nostru de doctorat.

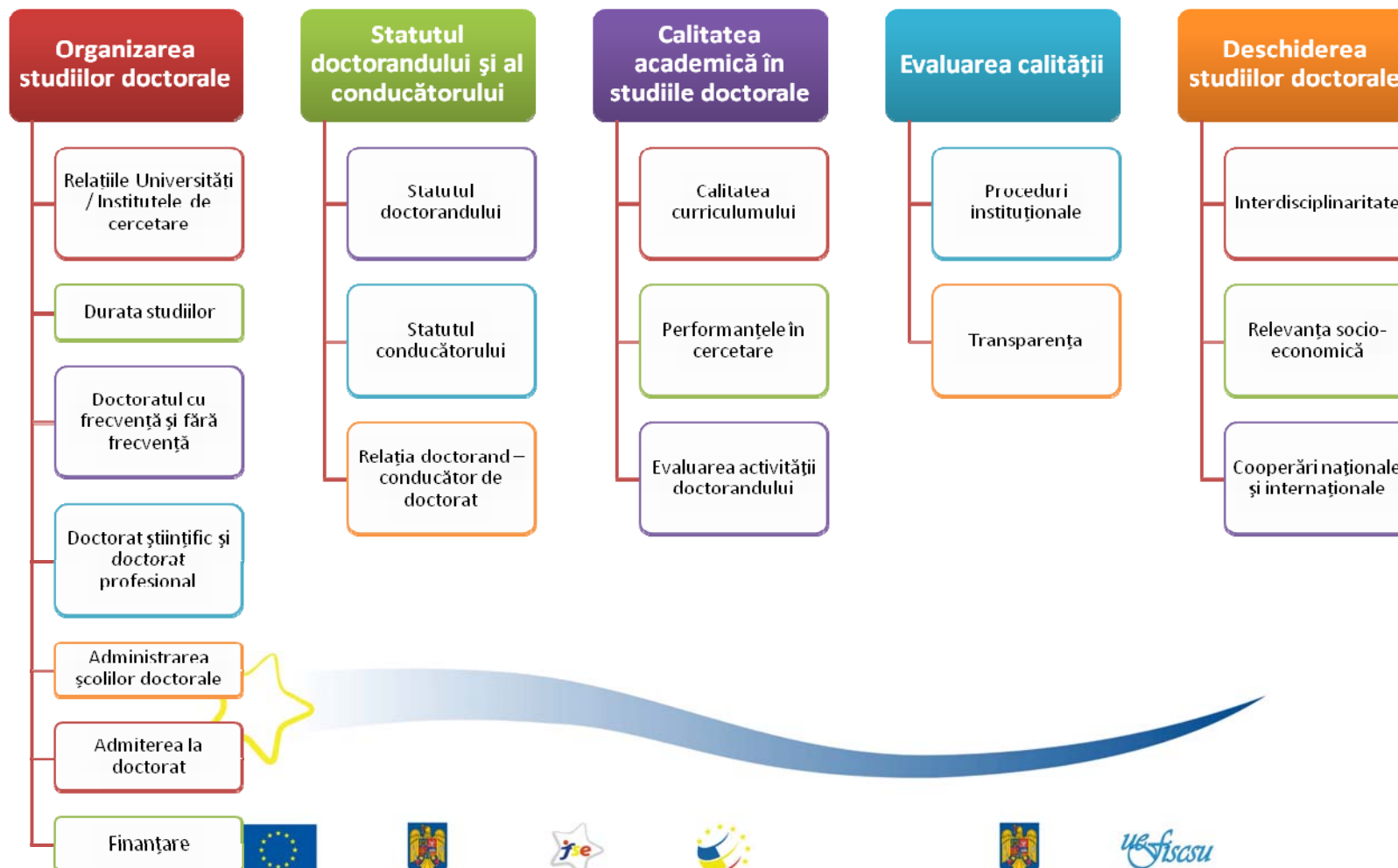
Dezvoltări diverse:

Răspunsurile disciplinare și sectoriale ale doctoratului sunt iminent diverse, dar nu opționale. Fiecare disciplină și sector ajunge să-și construiască forma cea mai adecvată de reacție la efectele globalizării și de participare la proces.

5 Configurări

În această parte vom proceda la analiza propriu-zisă a stării diferitelor componente ale doctoratului, pe baza informațiilor și evaluărilor din rapoartele de cercetare pe domenii disciplinare și tematice. Din rațiuni de sistematicitate, textul care urmează este organizat după cum urmează:

5.1 Organizarea studiilor doctorale în România

Funcționarea actuală a sistemului național de studii doctorale este marcată de tranziția către sistemul Bologna. Această schimbare sistemică generează zone de conflict între practicile instituționalizate din sistemul anterior și cele inițiate în sistemul actual. Rapoartele pe domenii atrag atenția asupra unor astfel de zone în care re-structurarea este încă difuză, precum: articularea doctoratului în Universități cu doctoratul din institute de cercetare, administrarea Școlilor doctorale, reglementarea duratei studiilor doctorale sau formele de diferențiere a studiilor doctorale.

Meritele relative ale organizării Bologna a doctoratului comparativ cu modul tradițional de organizare sunt subiecte controversate în rândul conducătorilor de doctorat și doctoranzilor: opiniile dominante variază de la un domeniu la altul și sunt caracterizate de minorități semnificative de sens contrar. De exemplu, aproximativ 70% dintre conducătorii de doctorat din domeniul științelor exacte apreciază că modul tradițional de organizare era mai bun, față de 38% din domeniul științe medicale. Cu excepția domeniului economie, în care 70% dintre conducătorii de doctorat consideră Școala doctorală o formă adecvată de organizare, în celelalte domenii opinia este controversată, fiind împărțită doar de 50-60% dintre conducători. Principalele puncte critice ale actualei organizări se referă la distincția dintre programul de pregătire și programul de cercetare științifică și la limitarea studiilor doctorale la 3 ani – subiecte analizate în detaliu în secțiunile de mai jos.

Tabelul 6. Opiniile conducătorilor de doctorat și ale doctoranzilor cu privire la forma de organizare a doctoratului pe domenii

% de acord cu afirmația ...	Școala doctorală este o formă adecvată de organizare	Modul tradițional de organizare era mai bun	Sistemul de credite nu își are rostul în organizarea doctoratului	Doctoratul fără frecvență nu diferă de cel cu frecvență	Forma fără frecvență nu este adecvată pentru doctorat
Conducători doctorat					
Științe exacte	49%	69%	67%	46%	38%
Inginerie	60%	59%	65%	40%	44%
Științe sociale, drept și științele securității	64%	60%	57%	56%	27%

Științe umaniste	62%	65%	56%	55%	26%
Economie	72%	55%	48%	57%	28%
Medicină și farmacie	60%	38%	49%	55%	30%
Agronomie și medicină veterinară	62%	59%	53%	51%	35%
Arte, arhitectură, sport	50%	60%	44%	56%	13%
Total respondenți	59%	59%	59%	48%	35%
Doctoranzi					
Științe exacte	41%	61%	64%	50%	26%
Inginerie	56%	49%	57%	39%	35%
Științe sociale, drept și științele securității	50%	45%	45%	54%	26%
Științe umaniste	46%	52%	44%	50%	28%
Economie	50%	44%	40%	54%	21%
Medicină și farmacie	57%	32%	44%	50%	24%
Agronomie și medicină veterinară	54%	45%	56%	37%	32%
Arte, arhitectură, sport	55%	41%	43%	54%	22%
Total respondenți	51%	47%	51%	47%	28%

Sursă: Raportul anchetei cantitative

Sistemul de credite este slab instituționalizat, doctoranzii neavând posibilitatea de a opta dintr-un evantai larg de cursuri. O proporție considerabilă a doctoranzilor și conducătorilor de doctoral, de peste 40% în orice domeniu, îl percep mai degrabă ca o formă fără fond în funcționarea sa actuală.

În lipsa unei organizări clare, inovația și bunele practici se focalizează pe remedierea deficiențelor sistemului și au o vizibilitate redusă în comunitate. Prin urmare, este evidentă nevoia organizării mai eficiente a studiilor doctorale, pentru a clarifica logica acestora.

Relațiile între Universități și Institutele de cercetare

Actualmente, sistemul doctoral din România este diferențiat pe câteva linii mari. Doctoratul în sistem Bologna, organizat conform Legii 288 / 2004 și H.G. nr. 567/2005, coexistă cu doctoratul pre-Bologna, actualmente în curs de lichidare. Pe de altă parte, doctoratul în sistem Bologna co-există și cu doctoratul organizat în institutele de cercetare ale Academiei, care urmează și în prezent un parcurs de formare de tip clasic, cu durata de 4 ani la forma cu frecvență și 7 ani la forma fără frecvență. Pot exista acorduri între Institutele Academiei și IOSUD-uri din universități pentru perioada programului de pregătire avansată¹⁹.

De asemenea, deși institutele naționale de cercetare nu au posibilitatea organizării studiilor universitare de doctorat, în practică mulți doctoranzi și conducători de doctorat își realizează activitatea de cercetare în cadrul acestora, fără însă să existe un parteneriat formal, dar mai ales efectiv, între acestea și IOSUD-uri pentru toată perioada studiilor doctorale. HG 567 / 2005 prevede că „Institutele Academiei Române și alte institute de cercetare din țară și din străinătate pot participa la ciclul de studii universitare de doctorat prin formarea de consorții cu I.O.S.U.D.” Lipsa unor astfel de consorții are consecințe negative atât asupra Institutelor, cât și asupra Universităților²⁰:

- Doctoranzii din Institute folosesc baza instituțională și materială a acestora pentru a-și finaliza tezele de doctorat, în condițiile în care Institutele nu primesc nici un fel de recunoaștere pentru sprijinul oferit în procesul de formare a doctoranzilor;
- Apar dificultăți în circuitul informațiilor privind oportunitățile oferite doctoranzilor în cadrul IOSUD-urilor, precum bursele din fonduri structurale;
- Pot apărea probleme în divizarea drepturilor de proprietate intelectuală între IOSUD, Institut și doctorand;
- Doctoranzii care nu lucrează într-un institut de cercetare nu pot beneficia de facilitățile de cercetare ale acestora, în lipsa unui parteneriat între IOSUD-uri și institute.

Durata studiilor doctorale

Cu excepția domeniilor medicale, durata actuală a doctoratului este considerată prea scurtă, atât de către doctoranzi cât și de către conducătorii de doctorat. În anumite

¹⁹ Raport legislativ, Raportul Academiei Române

²⁰ Raport privind doctoratul în institutele de cercetare

domenii²¹ este acuzată și lipsa de corelare a acestei durate cu cerințele tipice desfășurării unui proiect de cercetare. Problematika duratei studiilor doctorale este corelată cu:

- problematica separării în stagiul pregătire și stagiul de cercetare: în cazurile în care cursurile sunt considerate ca fiind puțin relevante pentru formarea doctoranzilor, acestea sunt percepute ca o risipă de timp;
- prevederea potrivit căreia în perioada de pregătire doctorandul nu are un conducător și nu urmărește un proiect de cercetare; această prevedere este deseori ignorată în practica desfășurării studiilor doctorale²²;
- distincția dintre doctoratul cu frecvență și cel fără frecvență: doctoranzii de la forma fără frecvență pot avea mai puțin timp la dispoziție pentru elaborarea proiectului de cercetare și a tezei;
- slaba corelare dintre doctorat și masterat: nu este încurajată continuitatea proiectelor de cercetare între masteratele de cercetare și doctorat, continuitate ce ar permite o durată mai generoasă pentru finalizare proiectelor.

Durata studiilor doctorale reflectă, fundamental, și efortul doctoranzilor și al conducătorilor de doctorat pentru finalizarea tezelor. După cum este discutat în secțiunea privind statutul doctorandului, în sistemul actual doctoratul este mai des o ocupație secundară decât una principală – chiar și pentru doctoranzii la frecvență. Efortul depus de doctoranzi pentru finalizarea tezei este deseori nesistematic, apărând întârzieri cronice în respectarea termenelor, întârzieri care afectează negativ procesul de îndrumare²³. Această desincronizare reflectă desigur și exigențele îndrumătorilor, formate în sistemul anterior în care durata era de patru ani și deseori mai mult.

Ancheta sociologică prin chestionar indică faptul că trei sferturi dintre conducătorii de doctorat consideră că durata actuală este prea scurtă, proporția fiind de peste 80% în domeniul științelor exacte, ingineriei, agronomiei și medicinei veterinare, dar și în științele umaniste. Aprecierea duratei actuale este considerabil mai favorabilă în rândul doctoranzilor din toate domeniile.

Tabelul 7. Evaluarea duratei actuale a doctoratului în funcție de domeniu

Conducători doctorat			Doctoranzi		
Durată scurtă	Durată adecvată	Durată lungă	Durată scurtă	Durată adecvată	Durată lungă

²¹ Raportul științelor agro-silvice, zootehnie și medicină veterinară, Raport inginerie

²² Raportul științelor exacte

²³ Raportul științelor socio-umane, Raportul arte, arhitectură și urbanism, educație fizică și sport; Raportul științelor medicale

Științe exacte	85%	15%	0%	64%	35%	1%
Inginerie	83%	16%	0%	61%	38%	1%
Științe sociale, drept și științele securității	70%	30%	0%	50%	47%	3%
Științe umaniste	87%	13%	0%	66%	34%	1%
Economie	65%	35%	0%	33%	65%	2%
Medicină și farmacie	36%	63%	2%	32%	61%	7%
Agronomie și medicină veterinară	86%	14%	0%	54%	44%	2%
Arte, arhitectură, sport	67%	33%	0%	45%	54%	1%
Total respondenți	75%	25%	0%	53%	45%	2%

Sursă: Raportul anchetei cantitative

Doctoratul cu frecvență și fără frecvență

Diferențierea în funcție de frecvență este un alt aspect controversat al organizării actuale a studiilor doctorale. Cele două tipuri de studii doctorale sunt reglementate prin prevederi identice referitoare la parcursul formării și la durata studiilor, precum și prin diplome identice.

Evaluările doctoratului fără frecvență în raport cu cel cu frecvență sunt variabile de la un domeniu la altul, reflectând specificul disciplinar al cercetării. Forma fără frecvență este apreciată cel mai favorabil în științele sociale, economie și medicină și farmacie, și cel mai puțin favorabil în agronomie și medicină veterinară, științele exacte și inginerie (vezi tabelul de mai jos).

Tabelul 8. Opinii privind doctoranzii cu taxă pe domenii

	... sunt la fel de buni ca doctoranzii la buget	
	Dezacord	Acord
Conducători de doctorat		
Științe exacte	39%	61%
Inginerie	38%	62%

Științe sociale, drept și științele securității	16%	84%
Științe umaniste	33%	67%
Economie	21%	79%
Medicină și farmacie	23%	78%
Agronomie și medicină veterinară	41%	59%
Arte, arhitectură, sport	13%	87%
Total	33%	67%

Sursă: Raportul anchetei cantitative

Principalul risc al formei de organizare fără frecvență este transformarea sa într-un circuit paralel, cu performanțe și exigențe mai reduse²⁴, susținut mai ales prin utilitatea sa financiară. De exemplu, în Raportul științelor socio-umane este prezentată aprecierea că doctoratul fără frecvență este „*pur și simplu o formă simplificată și ușurată practic (prin reducerea participării studenților la activitățile din facultate) a formei de zi, o formă indulgentă de pregătire, ceea ce nu este acceptabil nici moral, nici instituțional*” (p.5). Variabilitatea în interiorul acestei forme de pregătire este accentuată de Raportul privind doctoratul în inginerie, care observă că „*unii doctoranzi la fără frecvență sunt deja specialiști, în contact cu economia reală, uneori dispun de echipe de sprijin (dacă, de exemplu, sunt manageri) și pot realiza teze consistente științific. Doctoranzii bursieri sunt, de regulă, proaspeți absolvenți, mai puțin experimentați, dar mai bine pregătiți științific. (...) În domeniul Inginerie, considerăm că doctoratul fără frecvență este cu adevărat eficient numai dacă doctorandul colaborează cu o firmă în ceea ce privește activitatea sa de cercetare*” (p.4). Raportul privind științele medicale accentuează faptul că doctoratul cu frecvență este necesar pentru a acomoda cerințele specialiștilor deja integrați în practica medicală, în condițiile în care doctoratul nu este atractiv pentru tinerii absolvenți.

Doctorat științific și doctorat profesional

Conform prevederilor HG 567/2005 doctoratul profesional poate fi realizat în domeniile arte, cultură fizică și sport, constând în principal într-un proiect de cercetare bazat

²⁴ Raportul științelor socio-umane, raportul științelor agro-silvice, zootehnie și medicină veterinară

pe reflecția asupra propriei performanțe în domeniul a doctorandului. În practică, doctoratul profesional poate fi întâlnit în domeniile muzică și arte vizuale, domenii în care se organizează și doctorat științific; în domeniile teatru-film și educație fizică și sport există doar doctorat științific, parțial ca răspuns la exigența unei opere de nivel național a candidaților la doctoratul profesional²⁵.

Doctoratul profesional este conceptualizat nu doar prin prisma diferenței dintre cercetare științifică/reflecție sistematică asupra propriei performanțe, ci și ca o combinație diferită de analiză teoretică și practică profesională. În această accepțiune „doctoratul profesional pune accent pe practică, neludând discursul despre aceasta, în timp ce doctoratul științific evidențiază teoria, luând ca suport indispensabil practica artistică. În susținerea ponderii doctoratului profesional în raport cu cel științific, trebuie să ținem cont și de raportul între disciplinele practice și cele teoretice din planurile de învățământ ale ciclului I și II”²⁶; doctoratul profesional ar putea fi astfel modelat ca reprezentând 75% practică și 25% teorie, în timp ce doctoratul științific ar consta din 75% teorie și 25% practică. Practic, accepțiunea de cercetare/analiză a propriei performanțe este aplicabilă doar în doctoratul profesional „de consacrare”, aplicabil profesioniștilor maturi, cu o carieră recunoscută. Tinerii absolvenți sunt îndrumați către niște teme, alegând una dintre ele ca subiect al practicii și analizei teoretice în cadrul proiectului de doctorat²⁷.

Analiza stării doctoratului pe domenii disciplinare a relevat faptul că doctoratul profesional ar putea fi extins și către alte domenii – cu prioritate către cele cu o componentă puternică de cercetare aplicativă, precum științele medicale, medicina veterinară sau silvicultură²⁸. O astfel de redefinire a doctoratului profesional implică o serie de clarificări:

- 1) stabilirea unei diversități de filiere de formare profesională în cadrul studiilor doctorale, precum: cercetarea științifică fundamentală (doctoratul științific), cercetarea științifică aplicativă (doctoratul profesional în științe), cercetarea axată pe analiza propriei performanțe (doctoratul de consacrare), cercetarea ca sprijin al propriei performanțe (doctoratul profesional pentru tinerii absolvenți), sau doctoratul didactic axat pe dezvoltarea de curriculum inovativ într-o anumită disciplină (echivalentul titlului Doctor of Arts – D.A. din sistemul nord-american);
- 2) opțiunea de a recunoaște aceste filiere fie printr-o diplomă unică de doctor (similar diplomelor actuale de masterat acordate pentru masteratele de aprofundare sau de cercetare) sau alternativa de a le recunoaște prin diplome și titluri diferențiate;

²⁵ Raportul domeniilor arte, arhitectură și urbanism, educație fizică și sport

²⁶ Idem, p. 4

²⁷ Idem, p. 9

²⁸ Raportul științelor medicale, Raportul științelor agro-silvice, zootehnie și medicină veterinară

- 3) opțiunea de a specifica traiectorii instituționale similare sau diferențiate (preluând modele din practica internațională, rezumate în Tabelul 9): de exemplu, realizarea doctoratului științific predominant la zi, iar a celui profesional predominant la fără frecvență; includerea unor co-îndrumători cu expertiză profesională pentru doctoratul profesional; exigențe diferite la admitere, etc.

Tabelul 9. Diferențe între profilul doctoratului științific și al doctoratului profesional în practica internațională. Sursă: Raport privind doctoratul profesional

Caracteristici	Doctoratul științific	Doctoratul profesional
Definiție	Un program de cercetare care permite candidaților să realizeze o contribuție originală și semnificativă la cunoașterea științifică	Un program de cercetare și studii avansate care permite candidaților să realizeze o contribuție semnificativă la cunoașterea și practica contextului lor profesional
Condiții de admitere	Master of Business, Master of Arts/Master of Science, Mres	De obicei fără o condiție specifică privind diploma de masterat; o admitere flexibilă, având la bază o calificare explicită
Forma de învățământ	De obicei full-time	De obicei part-time
Studentii/doctoranzii	Viitori cercetători, majoritatea studenți mai tineri	Profioniști, majoritatea studenți maturi
Titlul obținut	PhD (uneori DPhil)	D + indicativul profesiei (DBA, EdD, MD etc.)
Experiența profesională solicitată	Nu	Da, în domenii specifice (de obicei 2 sau mai mulți ani)
Predarea	De obicei, nu	Atât discipline profesionale, cât și metode de cercetare
Procesul de învățare	Majoritar solitar, accent pe abilitățile de cercetare individuală	În grupuri, accent pe teme individuale și munca de grup, abilități profesionale
Utilizarea creditelor	În SUA da, dar în UK nu	Da
Mărimea dizertației	Nu se specifică, dar în medie mai mare decât pentru DP	Nu se specifică, dar în medie mai redusă decât pentru PhD
Evaluarea	Dizertație	Dizertație + teme, activități de curs, portofoliu
Disciplinele	Majoritar de inspirație academică	Majoritar de inspirație profesională
Cerințele pentru a accesa rute profesionale	Da, cerința pentru a accesa poziții academice	Doar pentru unele profesii
Focalizarea evaluării	Contribuții semnificative în cercetarea domeniului de studiu	Contribuții semnificative la cercetarea domeniului de studiu/profesional și/sau contribuții semnificative la dezvoltarea practicilor profesionale.

Supervizarea	Expert academic în disciplina de studiu	Uneori o supervizare adițională de către expert profesional
--------------	---	---

Administrarea Școlilor doctorale

Deocamdată se poate spune că nu exista o distincție clară între Școala doctorală ca *entitate administrativă* sau ca *entitate academică* în cadrul facultăților și universităților. Pentru unii, este o doar o „școală” cu doctoranzi, conducători de doctorat, curriculum și proceduri de predare, învățare, cercetare și evaluare. Dar aspectul administrativ și managerial este marginalizat sau inclus în administrarea fluxurilor generale de studenți, ignorându-se, fie și relativ, faptul că avem de-a face cu alte tipuri de învățare/predare/evaluare și cu alte tipuri de „studenți”. În consecință, structurile organizatorice ale Școlilor doctorale sunt slab definite și funcționează în paralel cu structura administrativă a studiilor de licență și masterat. Ele sunt reglementate instituțional prin Carta universitară și Regulamentul de funcționare și organizare a studiilor doctorale, organizarea efectivă a acestora fiind variabilă. De exemplu, actele normative nu precizează explicit, în suficiente detalii, atribuțiile directorului Școlii doctorale sau atribuțiile decanului²⁹; în cadrul Școlilor doctorale nu există întotdeauna state de funcții proprii. Școlile doctorale pot fi organizate la nivel de facultate sau la nivel de Universitate.

Această lipsă a instituționalizării formale are consecințe negative asupra statutului doctoranzilor și conducătorilor de doctorat, asupra finanțării studiilor doctorale din bugetele Universităților, dat fiind că Școlile doctorale nu dispun de un buget propriu. De asemenea, este îngreunată instituționalizarea cooperării inter-disciplinare și inter-instituționale³⁰.

Corelarea studiilor doctorale cu studiile de masterat

Școlile doctorale funcționează independent de programele de masterat, corelarea acestora fiind lăsată la inițiativa IOSUD-ului. Există inițiative de integrare a acestora, dar de regulă lipsește o preocupare instituțională în acest sens³¹. Atunci când există, o astfel de inițiativă practică nesistematic poate avea însă și efecte neintenționate, defavorizându-i pe studenții care nu provin din masteratele de cercetare asociate – fie printr-o probabilitate

²⁹ Raport legislativ

³⁰ Raportul științelor medicale

³¹ Raportul științelor agro-silvice, zootehnie și medicină veterinară

mai redusă de a fi acceptați pe locurile bugetate, fie printr-un start dezavantajat în raport cu colegii lor³².

Actualmente masteratul este conceput ca o prelungire a studiilor de licență, dar nu ca un ciclu pre-doctoral – deși este o condiție necesară înscrierii la doctorat³³. Această lipsă de coordonare are două consecințe negative:

- cursurile din perioada de pregătire sunt uneori redundante cu cursurile din programele de masterat ale respectivei IOSUD³⁴;
- cercetarea desfășurată în programele doctorale nu continuă cercetarea din programele de masterat.

Riscul redundanțelor este ridicat datorită faptului că deseori doctoranzii au absolvit programe de licență sau de masterat în aceeași IOSUD (vezi Tabelul 11). Putem observa în Tabelul 10 că 42% dintre doctoranzii care au absolvit programe de masterat în același domeniu și în aceeași universitate cred că pregătirea din Școala doctorală repetă pregătirea anterioară, față de 31% dintre doctoranzii care au absolvit masterat în același domeniu, dar în altă universitate. Rezultă că, parțial, gradul de redundanță este influențat de lipsa de diferențiere a cursurilor realizate de cadrele didactice, astfel încât a avea aceiași profesori este un risc sporit de suprapunere. Pe de altă parte, redundanța este datorată și lipsei diferențierii în funcție de nivelul și tipul calificărilor, dat fiind că este resimțită și de o minoritate semnificativă a absolvenților altor universități.

Tabelul 10. Opinii ale doctoranzilor despre calitatea cursurilor urmate, în funcție de facultatea și universitatea absolvită la nivel de masterat

	Unde a obținut diploma de masterat				
	Același domeniu, aceeași facultate	Același domeniu, altă facultate	Alt domeniu, aceeași universitate	Alt domeniu, altă universitate	Total
Cursurile de la Școala Doctorală, în formatul actual, sunt inutile (v32)	34%	26%	32%	23%	28%
Cursurile de la Școala Doctorală sunt aproximativ aceleași ca și la licență/masterat (v33)	42%	31%	35%	27%	34%
Cursurile de la Școala Doctorală sunt pur teoretice (v34)	56%	49%	54%	51%	53%
Cursurile de la Școala Doctorală sunt mai complexe decât cele de la masterat (v37)	53%	60%	57%	57%	56%

³² Raportul științelor exacte, pp. 9-10

³³ Raportul domeniilor arte, arhitectură și urbanism, educație fizică și sport, p. 10

³⁴ Raportul privind ingineria, p. 3; Raportul privind științele socio-umane, p. 4, p. 15; Raportul științelor exacte, p. 9

În ce privește nivelul de generalitate al cursurilor din cadrul programei Școlii Doctorale, din câte știți, ați spune că toate au un nivel relativ larg de generalitate (v40)	35%	25%	29%	30%	31%
Cursurile din cadrul programelor de doctorat de la facultatea/institutul dvs. sunt materii noi (în comparație cu nivelul de masterat) (v41)	53%	49%	55%	58%	55%

Sursă: Raportul anchetei cantitative

*Răspunsul la fiecare dintre afirmații a fost înregistrat pe scale de patru puncte: două indicau acordul, două dezacordul cu afirmația respectivă. Cifrele din tabele reprezintă suma procentelor celor ce își exprimau acordul. Diferențele până la 100% sunt reprezentate de dezacord și de cei care nu au răspuns la întrebare. Aceștia din urmă au constituit între 2 și 6% din eșantion, în funcție de întrebare.

Admiterea la doctorat

Recrutarea doctoranzilor se face în special dintre proprii absolvenți; astfel, ancheta cantitativă indică faptul că aproximativ 70% dintre actualii doctoranzi au absolvit facultatea în aceeași universitate la care sunt doctoranzi, iar 45% dintre doctoranzi au absolvit și un program de masterat la aceeași universitate. Această proporție este de așteptat să crească pe măsură ce doctoranzii pre-Bologna ies din sistem, iar cerința absolvirii unui program de masterat devine obligatorie.

Tabelul 11. Distribuția doctoranzilor pe filiere de studiu doctoral

Vă rugăm să ne dați câteva detalii, utile în clasificări, despre forma de doctorat pe care o urmați:			
	Bifați toate situațiile care vi se potrivesc!		
TOTAL EȘANTION	da	nu	total
Sunteți doctorand cu frecvență	58%	42%	100%
Sunteți doctorand cu taxă	32%	68%	100%
Sunteți bursier	33%	67%	100%
Beneficiați de o bursă din Fonduri Structurale (POS DRU)	20%	80%	100%
Ați urmat o facultate în același domeniu	84%	16%	100%
Ați absolvit facultatea la aceeași universitate la care sunteți doctorand	69%	31%	100%
Ați făcut un masterat în același domeniu	52%	48%	100%
Ați absolvit masteratul la aceeași universitate la care sunteți doctorand	45%	55%	100%
Ați urmat/urmați cursuri în cadrul unei Școli Doctorale?	62%	38%	100%

Sursă: Raportul anchetei cantitative

Noul sistem de studii doctorale a schimbat sistemul de admitere prin formalizarea acestuia și prin participarea în comisie a mai multor conducători de doctorat. În sistemul

pre-Bologna era instituționalizată practica selectării candidaților dintre colaboratorii existenți ai profesorilor conducători, care își manifestaseră interesul pentru studii doctorale anterior admiterii propriu-zise. Acest tip de selecție, bazat pe o familiarizare reciprocă prealabilă examenului, devine incompatibilă cu noul tip de examinare, mai ales în condițiile în care apar mai mulți candidați decât locuri bugetate; astfel, treptat, admiterea se transformă într-un concurs veritabil³⁵. Persistă însă dificultățile în obiectivarea criteriilor de selecție, mai ales în condițiile în care comisia include conducători de doctorat cu specializări diferite. În raportul științelor socio-umane se observă că „în multe domenii contează foarte mult prestația nemijlocită a candidatului în fața comisiei și portofoliul performanțelor sale până la momentul respectiv (mai mult decât proiectul de cercetare, care, aparținând adesea unei tematici sau specializări înguste, nu poate fi totdeauna evaluat exact de alți conducători de doctorat membri în comisie); acesta este, de altfel, un defect al admiterii prin evaluare de către toți conducătorii de doctorat din facultate, indiferent de specializarea lor; dar există și o problemă mai adâncă: obișnuința de a evalua după status (student foarte bun, cunoscut din anii anteriori) și nu după calitatea proiectului: adesea, avem un concurs de status-uri, nu de proiecte” (p. 10).

Parțial datorită cutumei de a pre-selecta candidații de către conducătorii de doctorat, o altă dificultate constă în competiția relativ redusă, numărul candidaților fiind în general apropiat de numărul locurilor disponibile (oscilând între 1/1, polul dominant, și 2/1)³⁶. Procesele de recrutare se bazează pe eforturile profesorilor coordonatori, mai mult decât pe politici instituționale. De asemenea, lipsește o deschidere considerabilă către doctoranzii din străinătate. În aceste condiții, există numeroase evaluări critice la adresa practicilor curente de admitere:

- „Această manieră de admitere la doctorat, necompetitivă, caracterizată prin număr mare de locuri disponibile și un grad de subiectivism, contribuie la nivelul scăzut al calității studiilor doctorale, precum și la o descreștere a valorii titlului de doctor în rândul comunității academice”³⁷;

Există desigur și evaluări pozitive – precum cele din raportul privind ingineria, care apreciază că procesul de selecție este obiectiv.

³⁵ Raportul științelor exacte, p. 6

³⁶ Raportul privind doctoratul în inginerie, p. 5; Raportul științelor agro-silvice, zootehnie și medicină veterinară, p.5

³⁷ Raportul științelor medicale, p. 5

Finanțarea doctoratului

Finanțarea studiilor doctorale a crescut continuu în valoare absolută, din 2001 (vezi Tabelul 12) – urmând tendința generală a finanțării de bază și a produsului intern brut.

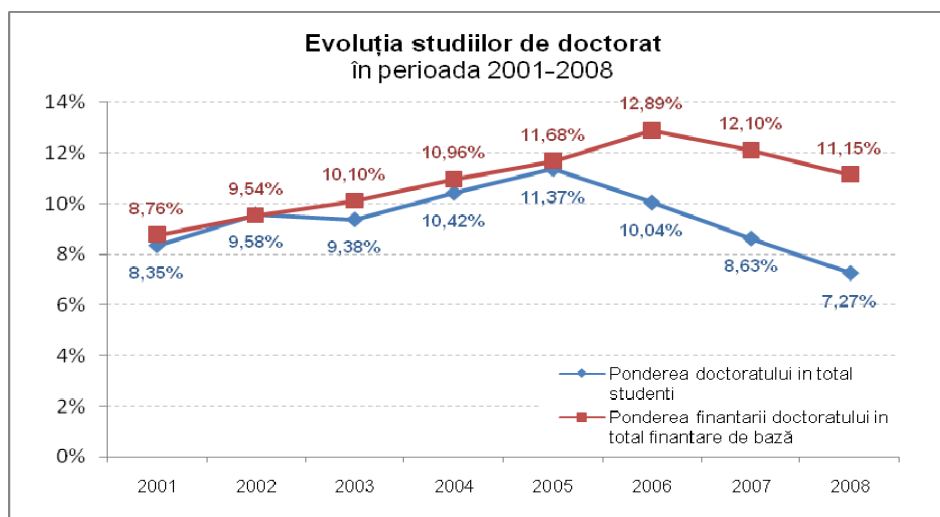
Tabelul 12. Evoluția finanțării studiilor de doctorat în perioada 2001-2008

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
PIB (mil. lei)	116 769	151 475	197 565	246 372	287 186	344 536	404 709	502 136
FB (mil. lei)	380,00	477,49	633,15	847,26	1 041,24	1 086,55	1 680,73	1 947,30
%FB/PIB	0,33%	0,32%	0,32%	0,34%	0,36%	0,32%	0,42%	0,39%
Doctorat (mil. lei)	33,28	45,53	63,97	92,85	121,66	151,53	203,36	217,12
%Doctorat/FB	8,76%	9,54%	10,10%	10,96%	11,68%	13,95%	12,10%	11,15%
%Doctorat/PIB	0,03%	0,03%	0,03%	0,04%	0,04%	0,04%	0,05%	0,04%

Sursă: Raport privind finanțarea studiilor doctorale

De altfel, ponderea finanțării de bază alocate doctoratului a rămas după 2005 mai ridicată decât ponderea doctoratului în totalul studenți (vezi Graficul 6) – dar se află în scădere începând cu anul 2006, ca efect al restructurărilor din sistemul doctoral.

Graficul 6. Evoluția numărului de doctoranzi și a alocației bugetare corespunzătoare în perioada 2001-2008

Sursă: Raport privind finanțarea studiilor doctorale

Schimbarea din 2005 a sistemului de organizare a studiilor doctorale este asociată cu modificări în finanțarea doctoranzilor. Numărul de studenți doctoranzi bugetați la fără frecvență scade începând cu anul 2005/2006, datorită bugetării exclusiv a locurilor cu taxă. Această scădere este de altfel responsabilă de scăderea generală a numărului de doctoranzi. Pe de altă parte, atât numărul de doctoranzi bugetați la zi cât și numărul de doctoranzi cu taxă, la zi și la fără frecvență, sunt în creștere (vezi Tabelul 2).

Introducerea burselor din fonduri structurale, în anul 2008 / 2009, a reprezentat o altă modificare importantă în finanțarea doctoranzilor, statutul de doctorand bursier câștigând astfel atractivitate.

Finanțarea de bază nu include o componentă explicită destinată activităților de cercetare ale doctoranzilor. Acestea sunt fie sprijinite prin proiectele conducătorilor de doctorat (vezi și Graficul 7), fie prin proiecte proprii de tip TD/CNCSIS – fie sunt realizate din fondurile proprii ale doctoranzilor.

Finanțarea de bază este diferențiată în funcție de formele de pregătire, prin coeficienții de echivalență, și în funcție de domeniile de specialitate, prin coeficienții de cost³⁸. În domeniile cu cheltuieli ridicate pentru cercetare experimentală sumele permise prin finanțarea de bază sunt evaluate ca fiind nesatisfăcătoare³⁹.

La nivel instituțional, un posibil obstacol în calea finanțării adecvate a doctoratului constă în slaba autonomie administrativă a Școlilor doctorale și în faptul că finanțarea de bază dedicată doctoratului nu este evidențiată separat în bugetul Universităților⁴⁰. Totuși, acesta este doar un punct de vedere. Explorarea și a altor mecanisme este absolut necesară, având în vedere și necesitatea conservării unității bugetului instituțional.

5.2 Statutul doctorandului și al conducătorului de doctorat

Statutul doctorandului

Doctorandul are un statut echivalent celui de asistent de cercetare în perioada programului de pregătire și celui de cercetător în perioada programului de cercetare. Totuși, datorită reglementării imprecise, vechimea doctorandului în muncă nu este considerată vechime în specialitate (în cercetare)⁴¹. De asemenea, statutul doctorandului este incert în

³⁸ Raportul privind finanțarea studiilor doctorale

³⁹ Raportul științelor exacte, raportul științelor medicale, raportul științelor agro-silvice, zootehnie și medicină veterinară

⁴⁰ Raportul științelor medicale

⁴¹ Raportul legislativ

anumite situații speciale, precum cea în care doctorandul își prelungește termenul de predare a tezei, depășind cei trei ani stabiliți.

Statutul de doctorand implică roluri precum:

- student – dat fiind că studiile doctorale sunt studii universitare;
- tânăr cercetător;
- cadru didactic, în măsura în care doctorandul este implicat în activități didactice;
- membru al catedrei din care face parte conducătorul de doctorat.

Prin HG 1717/2008 a fost clarificat statutul de student al doctorandului, cu implicații asupra accesului acestuia la serviciile medicale în sistemul public. Pe de altă parte, în situația în care vârsta tipică prevăzută de absolvire a doctoratului este de 27-28 de ani, a rămas neclară situația doctoranzilor bursieri peste 26 de ani, care nu sunt incluși în categoria celor scutiți de plata contribuțiilor.

Sunt încă neclare procedurile de reprezentare a intereselor doctoranzilor în raport cu IOSUD-urile, precum reprezentarea acestora în Consilii și în Senatul universitar.

Cea mai mare parte a doctoranzilor desfășoară și alte activități aducătoare de venit pe parcursul studiilor doctorale – inclusiv o majoritate a doctoranzilor cu burse din fonduri structurale (vezi Tabelul 13). Practic, studiile doctorale sunt realizate ca o activitate part-time, în paralel cu alte ocupații. Este probabil că această dublă încărcare influențează capacitatea doctoranzilor de a-și elabora teza la timp, fiind o sursă a frustrărilor referitoare la reducerea duratei studiilor doctorale.

Tabelul 13. Relația dintre a fi bursier și a avea venituri din alte surse

	Științe exacte	Științe sociale, drept, și științele securității	Științe umaniste	Inginerie	Agronomie și medicină veterinară	Medicină și farmacie	Economie	Arte, arhitectură, sport	Total
Ponderea în total eșantion a celor care...									
Obțin venituri din alte surse decât activitatea ca doctorand*	75%	81%	81%	64%	53%	89%	81%	91%	75%
Obțin venituri din granturi de cercetare	41%	18%	10%	36%	27%	20%	18%	16%	26%
Ponderea în total bursieri (alta decât POS DRU) a celor care									
Au bursă (alta decât POS DRU) și obțin venituri din alte surse decât activitatea ca doctorand*	38%	54%	60%	44%	15%	35%	66%	86%	46%

Au bursă (alta decât POS DRU) și obțin venituri din granturi de cercetare	49%	27%	16%	44%	48%	19%	38%	15%	37%
Ponderea în total bursieri POS DRU a celor care									
Au bursă POS DRU și obțin venituri din alte surse decât activitatea ca doctorand*	52%	71%	61%	48%	34%	80%	60%	100%	53%
Au bursă POS DRU și obțin venituri din granturi de cercetare	23%	11%	7%	17%	10%	14%	12%	40%	14%

Sursă: Raportul anchetei cantitative

*Am inclus în activitatea ca doctorand și proiectele de cercetare și activitatea didactică.

Veniturile obținute se referă la ultimul an calendaristic.

În ceea ce privește continuitatea în cariera de cercetare, programele postdoctorale se află într-o fază incipientă de dezvoltare. În aceste condiții, doctoranzii sunt preocupați de a intra pe piața forței de muncă înainte de terminarea studiilor doctorale, deseori chiar după licențiere, pentru a evita șomajul după absolvire. În Tabelul 14 putem observa că o majoritate a doctoranzilor din toate domeniile, cu excepția ingineriei, munceau înainte de admitere și muncesc în același loc și în calitate de doctorand. În general aproximativ 15-20% dintre doctoranzi nu muncesc în paralel cu activitatea de doctorand, excepție făcând agronomia și medicina veterinară (58%), ingineria (53%) și științele exacte (27%).

Tabelul 14. Situația profesională a doctoranzilor la începutul studiilor doctorale și în prezent pe domenii

	Munca și muncește în același loc	Munca și muncește în alt loc	Munca și nu mai muncește	Nu munca și nu muncește
Științe exacte	65%	8%	6%	21%
Inginerie	40%	7%	15%	38%
Științe sociale, drept și științele securității	71%	11%	5%	13%
Științe umaniste	66%	12%	6%	16%
Economie	70%	12%	3%	15%
Medicină și farmacie	78%	11%	1%	11%
Agronomie și medicină veterinară	36%	5%	15%	43%
Arte, arhitectură, sport	76%	11%	4%	10%

Total respondenți	59%	9%	8%	24%
-------------------	-----	----	----	-----

Sursă: raportul anchetei cantitative

Notă: (1) Datele din tabel reprezintă procente pe rând. Exemplu de citire a datelor: 65% dintre doctoranzii din științele exacte aveau un loc de muncă la începutul doctoratului și l-au păstrat. (2) Totalul pe rânduri poate fi diferit de 100% datorită rotunjirii procentelor. (3) Celulele marcate cu fundal albastru și font îngroșat indică asocieri pozitive semnificative la nivel de celulă. Exemplu de citire: doctoranzii din științele exacte aveau un loc de muncă pe care l-au păstrat într-o proporție semnificativ mai mare (65%) decât media (59%). (4) Celulele marcate cu fundal roșu și font înclinat indică asocieri negative semnificative la nivel de celulă. Exemplu de citire: doctoranzii din domeniul ingineriei aveau un loc de muncă pe care l-au păstrat într-o proporție semnificativ mai mică (40%) decât media (59%).

Statutul conducătorului de doctorat

Profesorii universitari și cercetătorii științifici de grad I, cu titlul de doctor, afiliați unei IOSUD pot obține calitatea de conducător de doctorat prin ordin al ministrului educației și cercetării, la propunerea IOSUD, cu avizul Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare. Avizul este acordat pe baza evaluării activității didactice și de cercetare. Un conducător de doctorat poate fi afiliat unei singure IOSUD și își pierde această calitate dacă se transferă către o altă IOSUD.

Numărul de doctoranzi îndrumați de un conducător este stabilit de IOSUD, fără a putea depăși pragul maxim de 15 doctoranzi. În același timp, ancheta pe bază de chestionar indică faptul că o proporție semnificativă a conducătorilor depășesc acest prag – aproximativ 20% în domeniile economie, artă, arhitectură și sport, și medicină și farmacie. De asemenea, cu excepția științelor exacte, între 20 și 40% dintre conducători au între 11 și 15 doctoranzi în îndrumare.

Tabelul 15. Numărul de doctoranzi îndrumați de către un conducător de doctorat în funcție de domeniu

	5 sau mai puțini	Între 6 și 10	Între 11 și 15	16 și mai mulți	Non-răspuns	Total
Științe exacte	56%	31%	10%	3%	1%	100%
Științe sociale, drept și științele securității	20%	31%	38%	12%	0%	100%
Științe umaniste	18%	34%	37%	11%	0%	100%
Inginerie	39%	37%	20%	2%	1%	100%
Agronomie și medicină veterinară	33%	32%	25%	9%	1%	100%

Medicină și farmacie	26%	36%	21%	17%	1%	100%
Economie	16%	31%	24%	20%	8%	100%
Artă, arhitectură, sport	13%	26%	37%	24%	0%	100%
Total respondenți	35%	34%	22%	8%	1%	100%

Sursă: raportul anchetei cantitative

Celulele marcate cu gri indică o asociere pozitivă statistic semnificativă între cele două variabile

Responsabilitățile conducătorilor de doctorat sunt stabilite în linii mari de contractele de studii doctorale, ilustrate prin exemplele de mai jos.

Contract de studii doctorale UTCB⁴²:

„Conducătorul de doctorat se obligă:

a) Să întocmească planul de învățământ pentru disciplinele electiv individualizate;

b) Să asigure consultanță pentru realizarea în bune condiții a studiilor universitare de doctorat;

c) Să coordoneze și să îndrume activitatea de cercetare a doctorandului, în conformitate cu programul de cercetare științifică aprobat.”

Contract de studii universitare doctorale UPT⁴³:

„Obligațiile conducătorului de doctorat

a. Să îndrume activitatea doctorandului pe toată perioada studiilor doctorale și să o monitorizeze potrivit anexelor 2, 3 și 4 ale prezentului contract.

b. Să stabilească disciplinele din programul de pregătire universitară avansată și să precizeze modalitatea de participare a doctorandului la acestea.

c. Să stabilească împreună cu doctorandul activitățile complementare din programul de pregătire universitară avansată și proiectul programului de cercetare științifică, să le înscrie în anexele 1 și 4 ale contractului de studii doctorale și să organizeze susținerea acestora în timp util.

⁴² Disponibil online la 5 iunie 2009 la URL: <http://dsd.utcb.ro/pdf/contractdr.pdf>

⁴³ Disponibil online la 5 iunie 2009 la URL: [http://www.upt.ro/pdf/doctorat/Contract de studii universitare doctorale.pdf](http://www.upt.ro/pdf/doctorat/Contract%20de%20studii%20universitare%20doctorale.pdf)

- d. Să asigure prin intermediul conducerilor departamentelor și catedrelor din UPT, accesul la laboratoarele UPT în contextul programului doctoral.
- e. Să analizeze teza de doctorat, să întocmească un raport de evaluare și să organizeze prezentarea ei.
- f. Să sprijine și să antreneze doctorandul în cadrul IOSUD-UPT la acțiuni care pot facilita obținerea de resurse suplimentare de finanțare a studiilor.
- g. Să stabilească, pentru doctoranzii cu frecvență, programul de activități în cadrul UPT.
- h. Să dovedească solitudine în relația cu IOSUD-UPT și cu doctorandul în problemele pregătirii doctorale la care se referă prezentul contract.”

Deși studiile doctorale se bazează pe exigența unei corespondențe strânse între proiectul de cercetare al doctorandului și specializarea conducătorului, există situații de divergență considerabilă – cazuri în care îndrumarea are un caracter general, orientativ, mai degrabă decât de formare propriu-zisă⁴⁴.

Relația doctorand – conducător de doctorat

Relația dintre doctorand și conducătorul de doctorat este principalul motor al formării doctorandului pe perioada programului de cercetare. Relația este definită contractual, dar prevederile au un nivel ridicat de generalitate. Principalul risc al relației este dependența sa de stilul de îndrumare al conducătorului, care poate varia foarte mult, în lipsa unor mecanisme formale sau informale de uniformizare a efortului și exigențelor în interiorul unei Școli doctorale.

Organizarea studiilor doctorale în Școli doctorale urmărește, printre altele, punerea în relație a doctorandului cu mai mulți conducători de doctorat, care participă în comisii de evaluare pe parcursul activității sale. Totuși, implicarea altor membri ai Școlii doctorale, în afară de îndrumătorul direct al doctorandului, este deseori foarte limitată, scăzând și mai mult în perioada proiectului de cercetare. Îndrumarea efectivă continuă să fie responsabilitatea aproape exclusivă a conducătorului de doctorat, a cărui exigență este în multe situații singura garanție a calității activității doctorandului⁴⁵.

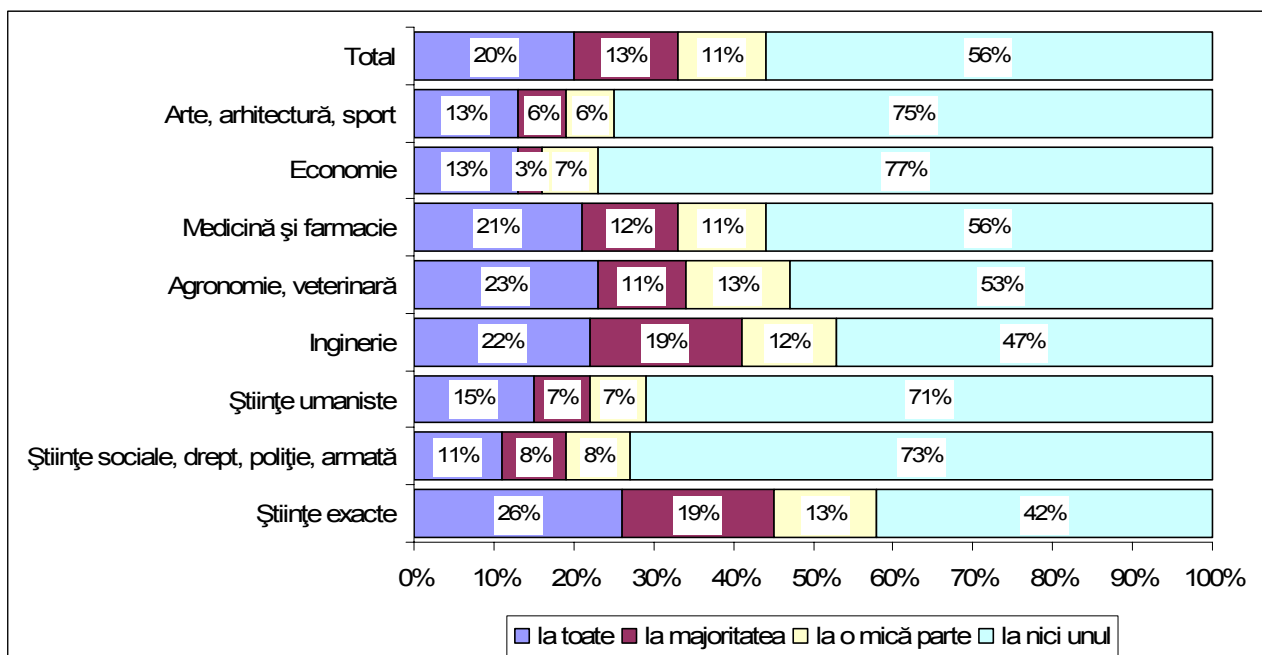
⁴⁴ Raport arte, arhitectură, sport, p. 7

⁴⁵ Raportul arte, arhitectură și urbanism, educație fizică și sport; raportul științelor medicale; raportul științelor socio-umane;

Participarea doctoranzilor la proiectele de cercetare a conducătorilor variază semnificativ în funcție de domeniile disciplinare; totuși, între 40 și 80% dintre doctoranzi nu au participat la nici un astfel de proiect (vezi Graficul 7).

Graficul 7. Gradul de implicare a doctoranzilor în proiectele/granturile de cercetare ale conducătorilor lor

Sursă: Raportul anchetei cantitative

Problema centrală în această relație este aceea a calității îndrumării. Pe de o parte, se consideră că relația de îndrumare este una naturală, adică de la sine înțeleasă și fără a necesita vreo calificare specială. Altfel spus, a fi universitar coincide în mod natural cu posesia abilităților și competențelor de îndrumare a unui doctorand. Pe de altă parte, dependența doctorandului de un conducător de doctorat este maximă. Relația de dependență doctorală apare, *horribile dictu*, ca o relație tradițională de vasalitate. Astfel de aspecte necesită corecții fundamentale. Conducătorul de doctorat trebuie să dobândească abilitați și competențe de îndrumare, iar relația de vasalitate trebuie transformată într-una în care doctorandul poate apela pentru îndrumare la un grup mai cuprinzător de îndrumători, în funcție de necesități.

5.3 Calitatea academică în studiile doctorale

Standardul minim de asigurare a calității academice în Școlile doctorale este stabilit de legislația în vigoare care este aplicată atunci când se aprobă înființarea unei IOSUD. Spre exemplu, necesitatea de a avea un număr mai mare de conducători de doctorat în IOSUD asigură diversitatea temelor de cercetare și evită feudalizarea relației doctorand-conducător de doctorat, transformând doctoratul într-o „școală”. Există însă conducători de doctorat care consideră că relația directă, conducător de doctorat-doctorand, nemediată de o Școală și de un curriculum, este mai eficientă. În același timp, majoritatea doctoranzilor descriu cursurile din primul an de studiu, dacă sunt ținute riguros, ca o oportunitate serioasă de dezvoltare personală și profesională.

Doctoranzii și conducătorii de doctorat observă însă faptul că, în ciuda unor forme bune ale legislației vizând asigurarea calității academice în Școlile doctorale, ele sunt aplicate adesea pe un conținut distorsionat. Astfel, deși este nevoie de admitere, ea este adesea formală, bazându-se pe discuțiile anterioare dintre potențialul doctorand și conducătorul de doctorat, conducătorul știind anterior examenului de admitere cu cine dorește să lucreze (admiterea se face frecvent „în circuit închis”).

În cadrul autonomiei universitare rămâne la alegerea IOSUD-ului dacă instituie standarde de calitate suplimentare, conform unor seturi de bune practici internaționale. Spre exemplu, în domeniile științelor exacte și ale naturii, există frecvent în IOSUD-uri reglementări care nu permit susținerea tezei decât dacă doctorandul a publicat studii în reviste de top naționale și/sau internaționale (cu focalizare pe cele internaționale). Alte IOSUD-uri au stabilit criteriile de performanță explicite care asigură obținerea unor calificative în cadrul doctoratului. Spre exemplu, calificativele „Foarte bine”, „Cum laude”, „Magna cum laude” și „Summa cum laude” sunt asociate unui număr de articole publicate în reviste de top din străinătate. Acest lucru se regăsește, chiar dacă cu frecvență mai scăzută, și în cele mai performante IOSUD-uri din domeniul socio-uman.

Calitatea curriculumului

Conceptul de „Școală doctorală” în România a fost gândit după modelul din SUA, urmărind a produce și în țară performanța acestuia. Conceptul de „Școală doctorală” se referă la o comunitate de profesori și studenți doctoranzi, implicați în activități didactice și de cercetare pe un domeniu de interes – producând învățare prin cercetare. Acest concept a fost instituit în România prin Hotărârea de Guvern nr. 567 din 2005. Deși termenul de „Școală doctorală” nu apare explicit în această Hotărâre de Guvern, instituirea „programelor de studii universitare” - partea didactică – și a „programelor de cercetare” - partea de

cercetare - în cadrul unei Instituții Organizatoare de Studii Universitare de Doctorat (IOSUD), a stabilit condițiile organizării studiilor universitare de doctorat din România în „Școli doctorale”.

Din păcate, aplicarea acestei Hotărâri de Guvern în cadrul permis de autonomia universitară și a Școlilor doctorale a generat un sistem care nu a performat la standardele așteptate. Motivele sunt multiple. Cel mai important motiv este legat de distorsiunea curriculum-ului. Spre exemplu, în loc ca în curriculum-ul primului an de studiu universitar să fie inclus un număr redus de cursuri avansate în domeniu – pe care candidatul să le poată alege dintr-un număr mai mare de oferte – care să vizeze cunoștințe declarative și procedurale care să permită integrarea avansată a doctorandului în știință și în aplicațiile acesteia în mediul socio-cultural, dublate de dezvoltarea unor abilități de leadership și comunicare, multe Școli doctorale au încărcat curriculum-ul cu cursuri clasice care reproduceau temele discutate la licență și masterat. Acest lucru a dus adesea la un curriculum nerelevant pentru doctorat, perceput de unii doctoranzi ca o pierdere de timp și un blocaj pentru începerea activității de cercetare, în loc să fie perceput ca o pregătire avansată pentru cercetarea riguroasă din următorii anii ai studiilor doctorale, prin interacțiunea cu mai mulți profesori/cercetători de top din școala doctorală. Într-adevăr, spiritul Hotărârii de Guvern reiese din prevederile unor articole precum:

Art. 2: „. . . Doctoratul științific se bazează pe creație și cercetare științifică avansată, contribuind la dezvoltarea de cunoștințe, competențe și abilități cognitive.

(2) Cunoștințele, competențele și abilitățile generale și de specialitate conferă absolventului de studii universitare de doctorat științific capacitatea:

a) de a înțelege sistematic, comprehensiv, domeniul de studiu și de a utiliza metodele de cercetare asociate acestui domeniu;

b) de a concepe și implementa un proiect de cercetare și de a face managementul cercetării în condițiile respectării deontologiei profesionale;

c) de a contribui la progresul cunoașterii prin cercetare originală cu impact național sau internațional, demonstrată prin publicații științifice;

d) de analiză critică, evaluare și sinteză a unor idei noi și complexe;

e) de comunicare cu comunitatea profesională și cu societatea civilă în contextul domeniului său de cercetare;

f) de a contribui la promovarea dezvoltării tehnologice, sociale și culturale în contextul unei societăți și economii bazate pe cunoaștere. . . .”,

Art. 10: „. . . Planul de învățământ cuprinde atât discipline de cunoaștere avansată în cadrul domeniului de studii de doctorat, cât și module de pregătire complementară necesare pentru o inserție rapidă a absolventului de studii universitare de doctorat pe piața muncii. . . ”

În ciuda acestor prevederi, doctoratul a fost alterat prin conținutul curriculum-ului, gândit a reflecta adesea expertiza profesorilor existenți în Școala doctorală, nu cea cerută de știință și mediul socio-economic.

Calitatea curriculumului mai este limitată și de heterogenitatea participanților. În cazurile în care doctoranzii provin din domenii diferite, fără o separare a acestora în funcție de nivelul competențelor, apare nevoia coborârii nivelului cursurilor către cel mai mic numitor comun.

Separarea stadiului pregător de stadiul de cercetare este, cel puțin deocamdată, o normă contestată atât la nivelul conducătorilor de doctorat, cât și al doctoranzilor. Separarea este problematică datorită reducerii timpului alocat cercetării – în condițiile reducerii generale a duratei studiilor doctorale – dar și datorită disputelor referitoare la calitatea și relevanța cursurilor din primul stadiu.

Tabelul 16. Opiniile conducătorilor de doctorat și ale doctoranzilor privind separarea doctoratului în stadiul pregător și cel de cercetare pe domenii

	Conducători doctorat		Doctoranzi	
	Separarea este inutilă	Separarea este utilă	Separarea este inutilă	Separarea este utilă
Științe exacte	71%	29%	59%	41%
Inginerie	57%	43%	40%	60%
Științe sociale, drept și științele securității	57%	43%	42%	58%
Științe umaniste	62%	38%	48%	52%
Economie	58%	42%	43%	57%
Medicină și farmacie	47%	53%	33%	67%
Agronomie și medicină veterinară	59%	41%	43%	57%

Arte, arhitectură, sport	44%	56%	36%	64%
Total respondenți	59%	41%	43%	57%

Sursă: Raportul anchetei cantitative

Performanțele în cercetare în studiile doctorale

Cercetarea avansată mizează, oriunde în lume, în mare măsură pe capacitățile și disponibilitatea de lucru a doctoranzilor (și a postdoctoranzilor), îndrumați de conducătorii de doctorat. Ranking-urile internaționale arată că România are o performanță scăzută în cercetare. Spre exemplu, niciuna dintre universitățile românești nu este între primele 500 de universități ale lumii, iar în Europa suntem pe ultimele locuri în ceea ce privește publicațiile din fluxul principal de cunoaștere și/sau brevetările.

Poziția noastră în aceste ranking-uri internaționale sugerează două lucruri:

(1) fie calitatea doctoranzilor și a conducătorilor de doctorat, altfel spus a Școlilor doctorale existente, este slabă și necompetitivă internațional;

(2) fie doctoranzii și conducătorii de doctorat nu știu cum să facă vizibilă producția lor științifică, care, analizată cu atenție, poate să fie de calitate.

Analiza efectuată de noi sugerează că răspunsul este unul complex și mixt. În unele cazuri, Școlile doctorale românești nu sunt suficient de competitive internațional. Ele abordează teme depășite, fac știință ca „hobby”, nefiind atente la relevanța și impactul cercetărilor. În consecință, neintrând în competiția internațională, nu beneficiază de „feedback-ul” comunității științifice avansate și au producții științifice mai slabe. În alte cazuri, Școlile doctorale nu au fost suficient de vizibile. Spre exemplu, cercetările socio-umane și economice din anumite IOSUD-uri nu erau vizibile internațional (ex. în sistemul Web of Science) în anii '90; odată cu asumarea competiției în sistemul Web of Science, acestea au reușit, în anii 2000, să devină vizibile prin publicații și/sau reviste indexate internațional.

Îngrijorător este faptul că, în anumite domenii, numărul tezelor susținute este foarte mare, deși productivitatea științifică este relativ redusă⁴⁶. Acesta pare să fie, spre exemplu, cazul științelor medicale din țară. În acest domeniu, doctoranzii care studiază diverse terapii se mulțumesc frecvent cu explorările sau intervențiile disponibile în mod curent – utilizate în unitatea în care lucrează și care sunt decontate de Casa de Asigurări de Sănătate –, cercetarea constând mai ales din interpretări statistice legate de subiecte deja cunoscute la nivel internațional. Această situație reduce drastic gradul de inovare al cercetărilor

⁴⁶ Raportul privind Analiza publicațiilor ISI ale persoanelor din România care au obținut recent titlul de doctor în știință.

medicale. Analizând însă tendințele din ultima perioadă în acest domeniu, credem că insuficienta vizibilitate internațională a cercetărilor medicale în raport cu numărul de doctoranzi produși – mai ales în științele biomedicale – se datorează și faptului că cercetarea de calitate din domeniu nu a fost orientată preponderent spre reviste vizibile la nivel internațional.

Schimbarea de optică a Școlilor doctorale privind ancorarea în cercetarea internațională relevantă și cu impact trebuie făcută prin mecanisme instituționale „de sus în jos”. Se poate miza și pe presiunea doctoranzilor – „de jos în sus” – dar aceștia intră adesea în cultura profesională a conducătorului de doctorat. Dacă acesta nu are o cultură profesională modernă, orientată internațional, va perpetua, prin doctorand, aceleași cercetări și publicații modeste, cu impact local. Conducătorii de doctorat care nu au o cultură profesională a performanței internaționale, trebuie să și-o însușească sau măcar să stimuleze această schimbare la noile generații de doctoranzi.

Evaluarea activității doctorandului

Activitatea doctorandului este evaluată pe parcurs de către comisii din Școala doctorală, atât în programul de pregătire, cât și în programul de cercetare științifică.

Evaluarea substanțială a calității activității de cercetare a doctorandului este realizată în special prin întâlnirile de echipă în proiecte de cercetare, atunci când este cazul⁴⁷, și prin prezentarea tezei în catedră sau în Școala doctorală anterior susținerii sale.

În ansamblul său, procesul de evaluare suferă de anumite vulnerabilități. Evaluarea este îngreunată de practica frecventă a amânării termenelor în predarea referatelor și a tezei⁴⁸. În anumite domenii și instituții, evaluarea este deseori dependentă în mare măsură de activitatea conducătorului⁴⁹, cu o implicare mai mult formală a celorlalți membri ai Școlii doctorale. De asemenea, susținerea finală a tezei precum și referatele membrilor comisiei, solicitate deseori după ce conducătorul de doctorat a acceptat teza ca fiind definitivată, sunt mai degrabă o formalitate, neavând un rol propriu-zis de evaluare: nu există o proporție semnificativă de teze care să fie respinse la susținere. De asemenea, acordarea de calificative, ca măsură de stimulare a doctorandului către performanță, nu este practică decât în unele Școli doctorale⁵⁰. De altfel, în lipsa unor criterii obiective de acordare a

⁴⁷ Raportul institutelor de cercetare

⁴⁸ Raportul științelor socio-umane, raportul științelor medicale

⁴⁹ Vezi și discuția de la secțiunea „Relația doctorand – conducător de doctorat”.

⁵⁰ Raportul științelor exacte

calificativelor, acest sistem are posibilul efect secundar de a duce la o competiție între conducătorii de doctorat pentru a obține distincții maxime pentru doctoranzii îndrumați⁵¹.

De asemenea, nu există un sistem de verificare comprehensivă a fraudelor intelectuale, verificare care rămâne în general la latitudinea conducătorului de doctorat. În condițiile în care există o ofertă considerabilă de lucrări de licență oferite spre vânzare, precum și lucrări comandate pe o anumită temă⁵², există un risc ridicat ca astfel de lucrări să fie prelucrate în teze de doctorat, în lipsa unei monitorizări atente a conducătorului de doctorat. De asemenea, există riscul unei originalități scăzute a lucrărilor care apelează la un exces de parafrază și compilații⁵³. Astfel de riscuri sunt amplificate de lipsa unor îndrumări și chiar standardizări privind aspectul formal al redactării tezei în cadrul Școlii doctorale.

Pentru a suplini aceste deficiențe, în unele domenii și Școli doctorale au fost impuse exigențe suplimentare doctoranzilor, precum cerința unor publicații⁵⁴. Performanța măsurată prin astfel de indicatori poate fi asociată și cu calificativul acordat doctorandului. Astfel de exigențe sporite se aplică și doctoranzilor cu burse din fondurile structurale.

În anumite domenii există un sprijin considerabil pentru consolidarea evaluării prin prezența specialiștilor străini, în timp ce în alte domenii opiniile sunt majoritar defavorabile. În practică, însă, evaluarea externă este limitată la prezența specialiștilor din Universitățile și Institutele naționale – ducând astfel și la lipsa posibilității unei evaluări realiste, bazate pe experiență, a raportului cost/beneficiu al unei astfel de practici.

Tabelul 17. Percepțiile conducătorilor de doctorat și ale doctoranzilor privind utilitatea specialiștilor străini în comisiile de evaluare a tezei de doctorat pe domenii.

	Conducători de doctorat		Doctoranzi	
	Util în mică măsură	Util în mare măsură	Util în mică măsură	Util în mare măsură
Științe exacte	38%	62%	46%	54%
Inginerie	40%	60%	45%	55%
Științe sociale, drept și științele securității	41%	59%	46%	54%
Științe umaniste	45%	55%	38%	62%
Economie	60%	40%	50%	50%
Medicină și farmacie	64%	36%	59%	41%

⁵¹ Raportul științelor socio-umane

⁵² Vezi site-uri precum: <http://www.lucraridediploma.net/>, <http://www.licente.org/>, <http://www.consultantalicenta.com/>, și alte sute de site-uri cu profil similar.

⁵³ Raportul științelor socio-umane

⁵⁴ Raportul științelor exacte

Agronomie și medicină veterinară	67%	33%	56%	44%
Arte, arhitectură, sport	63%	38%	42%	58%
Total	47%	53%	48%	52%

Sursă: Raportul anchetei cantitative

5.4 Evaluarea și asigurarea calității

Proceduri instituționale de evaluare a calității

Evaluarea periodică externă a IOSUD-urilor și a conducătorilor de doctorat este prevăzută prin legislație. Conducătorii de doctorat trebuie să fie evaluați o dată la cinci ani de comisii de experți, ultima evaluare având loc în 2007. Acest exercițiu a fost însă în mare parte o formalitate, datorită lipsei unei metodologii clare⁵⁵. De asemenea, evaluarea periodică a IOSUD-urilor din 2007 nu a avut loc datorită lipsei unei metodologii de evaluare⁵⁶.

Evaluarea internă a studiilor doctorale este de asemenea în mare parte formală. Conducătorii de doctorat sunt evaluați ca parte a procesului general de evaluare internă în catedră, fără criterii specifice detaliate referitoare la activitatea de îndrumător⁵⁷. Ca practică pozitivă, anumite IOSUD-uri au inițiat sisteme de evaluare internă bazate inclusiv pe aprecierile studenților doctoranzi⁵⁸.

Transparența organizării studiilor doctorale

Când ne referim la baza legislativă a doctoratului ajungem să identificăm mai multe puncte slabe și riscuri: lipsa de coerență a legislației precum și insuficienta aplicare a legilor în litera și spiritul lor. Din acest punct de vedere, comunitatea academică și științifică poate avea un rol esențial în asigurarea calității studiilor doctorale printr-o monitorizare și evaluare informală și complementară celor realizate prin proceduri instituționale. Asigurarea transparenței reale a funcționării studiilor doctorale și a performanțelor lor poate permite atât o competiție productivă a IOSUD-urilor, cât și crearea unui mediu de evaluare colegială și difuzare a practicilor pozitive.

⁵⁵ Raport legislativ

⁵⁶ Raportul artelor, arhitecturii și urbanismului, educației fizice și sportului

⁵⁷ Raport inginerie, raportul științelor agro-silvice, zootehnie și medicină veterinară, raportul științelor exacte

⁵⁸ Exemplul Universității „A. I. Cuza din Iași”, menționat de raportul științelor exacte.

O analiză empirică a informațiilor disponibile pe site-urile web ale unui număr de 52 de Școli doctorale din Universitatea din București, UBB Cluj-Napoca și UAIC Iași arată că anumite tipuri de informații, predominant cele referitoare la procedurile și calendarul admiterii, sunt ușor accesibile – deși lipsesc în general informații privind mărimea taxelor și numărul de locuri bugetate. Pe de altă parte, informațiile privind cursurile oferite în perioada de pregătire, titlurile și rezumatele tezelor susținute, precum și informațiile privind activitatea de cercetare a conducătorilor de doctorat sunt de regulă absente⁵⁹.

Reglementările legale actuale (HG 567/2005) nu precizează explicit ce anume trebuie să fie publicat pe site-ul instituției. Există însă și practici pozitive în anumite IOSUD-uri, care pun la dispoziție online rezumatele tezelor de doctorat⁶⁰.

5.5 Deschiderea studiilor doctorale

Interdisciplinaritate în studiile doctorale

Prin modul de organizare a IOSUD-urilor, sistemul românesc de doctorat favorizează doctoratele disciplinare, cu tematici circumscrise unui domeniu al științei. Pe de altă parte, ne confruntăm, la nivel global, cu probleme complexe pentru a căror rezolvare avem nevoie de cercetări trans și interdisciplinare. Așadar, în această etapă, doctoratul românesc nu este încă suficient de bine pregătit pentru a fi un actor dinamic care să asigure un avantaj competitiv României în abordarea problemelor majore cu care se confruntă umanitatea – de la schimbările climatice la suprapopulare. În consecință, și accesul la fondurile internaționale dedicate abordării acestor probleme este unul ne semnificativ.

Cercetările trans și interdisciplinare sunt oarecum mai bine reprezentate în institutele de cercetare ale Academiei Române și în cele naționale, dar și aici ele sunt realizate adesea între domenii și specializări apropiate (ex. fizică-chimie; matematică-fizică etc.), rareori apărând situații în care se realizează cercetări trans și interdisciplinare între științele naturii/exacte pe de o parte și cele socio-umane și economice pe de altă parte. Aceasta este o problemă de fond deoarece, așa cum afirmam mai sus, preocupările majore ale umanității, cum sunt îmbătrânirea populației și sau schimbarea climei, angajează probleme (ex. migrarea) care trebuie rezolvate prin colaborarea dintre științele socio-umane și economice pe de o parte (ex. psihologia, sociologia, geografia etc.) și cele exacte și ale naturii pe de altă parte (ex. fizica, chimia, științele mediului etc.). România nu este încă

⁵⁹ Raportul privind transparența organizării studiilor doctorale

⁶⁰ De exemplu, Universitatea de Medicină și Farmacie “Carol Davila”, Academia de Studii Economice București, sau Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară “Ion Ionescu de la Brad”.

pregătită în acest sens, iar doctoratul, ca școală și rampă de lansare a noilor cercetători, trebuie să fie serios orientat în această direcție.

O ipoteză de explorat ar putea fi avută în vedere. Se poate spune că este paradoxal faptul că cercetarea trans și interdisciplinară nu este încă un element dominant în universități, unde diversitatea domeniilor, aflate în aceeași unitate de cercetare, este adesea foarte mare. Probabil că organizarea disciplinară a universităților românești, la nivel de licență, încă nu favorizează acest demers. Constituirea unor Școli de cercetare cu masterat și doctorat (echivalente cu „graduate schools”) ar putea impulsiona cercetarea trans și interdisciplinară; în timp ce studiile de licență ar putea păstra caracterul disciplinar, necesar pregătirii academice inițiale, Școlile de cercetare ar putea aborda mai flexibil și eficient cercetări trans și interdisciplinare avansate, pe lângă consacrarea celor disciplinare.

Chiar disciplinar fiind, conținutul temelor de doctorat nu este gândit mereu a fi focalizat pe rezolvarea de probleme, fie ele teoretice (ex. în cercetarea fundamentală/exploratorie) și/sau practice (ex. în cercetare aplicativă, dezvoltare-inovare), cu relevanță și impact național și/sau internațional. Unii fac cercetare ca “hobby”, ocupându-se de ceea ce le place și/sau de teme la care se pricepe conducătorul de doctorat; nu au în minte și relevanța și impactul scontat al temei alese pentru comunitatea științifică. Acest lucru are efecte nefaste, ducând la fragmentarea cercetării doctorale și la scăderea vizibilității, relevanței și impactului ei internațional și, adesea, chiar național.

Alegerea temelor de cercetare variază foarte mult. În procesul de consens între conducătorul de doctorat și viitorul doctorand, uneori predomină poziția conducătorului de doctorat și a proiectelor pe care acesta le are (ex. în institutele naționale de cercetare) alteori predomină interesul candidatului a cărui temă nu se suprapune peste planul de cercetare al conducătorului de doctorat (ex. în științele socio-umane, în anumite institute ale Academiei Române).

Relevanța doctoratului pentru societatea și economia actuală

Doctoratul din România nu a fost gândit și organizat astfel încât să asigure competențe avansate cerute pe piața muncii, mai ales în profesiile din afara sferei academice. Devin de obicei doctori cei care fie vizează o carieră didactică și/sau de cercetare, fie sunt inserați deja pe piața muncii și doresc să obțină, prin doctorat, prestigiu și/sau avantaje la promovare (ex. unele poziții de management necesită studii de masterat și/sau doctorat), salarizare (ex. procentul de 15% din salariu) și/sau prelungirea activității (ex. până la 70 de ani în practica medicală).

Spre exemplu, în domeniul ingineriei, numărul de doctoranzi este foarte scăzut în domeniile care asigură rapid inserție pe piața muncii și un venit salarial corespunzător (ex. Știința calculatoarelor, Informatică). De obicei se înscriu la doctorat cei care nu au reușit să-și găsească o poziție bine plătită, iar acest lucru se întâmplă în domeniile în care piața muncii nu este în prezent foarte stimulativă (ex. Inginerie mecanică); așadar, unii doctoranzi folosesc doctoratul ca mijloc de amânare a inserției pe piața muncii, până la găsirea unei poziții convenabile.

Perpetuându-se adesea un curriculum universitar centrat pe profesor (ex. curriculum-ul este adesea gândit nu în funcție de nevoi, ci în funcție de profesorii disponibili să îl predea), doctoranzii nu sunt bine echipați pentru inserția pe piața muncii. Curriculum-ul ar trebui stabilit prin discuții între actorii academici, doctoranzi și reprezentanții pieței muncii, astfel încât el să asigure competențe – declarative și procedurale – care să favorizeze asimilarea rapidă a doctorilor în mediul socio-economic.

Cooperări naționale și internaționale

Mobilitatea și cooperările naționale în cadrul doctoratului sunt reduse. Această stare de fapt este și mai clară când vorbim despre cooperări naționale între centre universitare diferite. Adesea cooperările sunt generate de impunerile legale – în Comisia de doctorat trebuie să fie specialiști din unități de cercetare diferite de cea în care este înrolat doctorandul –, nu de preocuparea de a rezolva probleme majore prin colaborări strânse între IOSUD-uri diferite sau de preocuparea de a interacționa cu specialiști de marcă. Acest lucru face ca cercetarea la nivel de doctorat din țară să nu fie întotdeauna la gradul maximal pe care potențialul României îl permite. În plus, în acest fel nu se utilizează adecvat infrastructura de cercetare avansată existentă în anumite centre. Doctoranzii resimt negativ această stare de fapt, menționând ca problematică situația dominantă în sistemul românesc în care doctoranzii sunt selectați, de regulă, dintre studenții proprii.

Paradoxal, mobilitățile și cooperările internaționale în domeniul doctoratului par să fie mai dinamice. Din păcate, ele rămân adesea la nivelul mobilității doctoranzilor și/sau a conducătorilor de doctorat, pe perioade scurte în străinătate. Fondurile pentru aceste mobilități sunt asigurate din granturi, contracte sau sponsorizări (care în domeniul medical pot ajunge până la 23%). În plus, ele sunt adesea disciplinare, pe domeniul doctorandului și/sau al conducătorului de doctorat, cooperările trans și interdisciplinare fiind slabe. În consecință și implicarea IOSUD-urilor românești în proiecte majore la nivel internațional, în consorții care abordează problemele cu care se confruntă omenirea (ex. proiectul genomului uman, schimbarea climei etc.) sunt încă reduse.

De asemenea, sunt reduse doctoratele în cotutelă, IOSUD-uri mari având un număr de sub zece doctorate în cotutelă. Cotutela este mai ales internațională, doctoratele în cotutelă națională fiind într-un număr și mai redus. În institutele de cercetare, dacă se realizează, doctoratele în cotutelă au loc mai ales în cadrul unor proiecte mai generale de cercetare internațională. Înțelegerea acestei stări de fapt este relevantă, venind în contradicție cu concepțiile doctoranzilor, care văd doctoratul în cotutelă în termeni pozitivi, contribuind la creșterea calității cercetării și a tezelor de doctorat. În acest context se remarcă faptul că recunoașterea în țară a unui doctorat obținut în străinătate este încă greoaie, implicând proceduri complicate, consumatoare de timp.

Reversul medaliei este că IOSUD-urile românești nu sunt foarte atractive pentru doctoranzii străini, numărul acestora fiind scăzut prin raportare la potențialul României (ex. numărul de IOSUD-uri). Soluția avansată de IOSUD-uri pentru creșterea numărului doctoranzilor străini este angajarea acestora pe proiecte de cercetare. Deși este o strategie bună, ea trebuie dublată de efortul de a crește prestigiul internațional a IOSUD-urilor astfel încât ele să atragă studenți străini dispuși să plătească pentru a studia în cadrul unei IOSUD de excelență și competitiv internațional.

6 Recomandări

Sistemul doctoral actual din Romania este rezultatul unor dezvoltări, al unor reforme și revizuirii ce s-au succedat de-a lungul unei perioade de peste un secol în cadrul mai cuprinzător al sistemului de învățământ superior și cercetare. Succesele universităților și institutelor noastre de cercetare sunt istoric dependente și de modul în care a funcționat sistemul doctoral. Totuși, în ciuda unor astfel de dependențe și a unei durate atât de lungi a funcționării doctoratului, până în prezent încă nu s-a făcut nicio analiză aprofundată și extinsă a sistemului național de doctorat. Sigur că, de-a lungul timpului, s-au făcut referiri, s-au elaborat și aplicat hotărâri de guvern sau regulamente privitoare la doctorat, dar distanța dintre importanța strategică a doctoratului și fundamentarea analitică a deciziilor care l-au privit a rămas pe cât de constantă pe atât de mare. Prin proiectul și analiza diagnostică pe care o propunem acum încercăm să eliminăm astfel de lacune, dar mai ales urmărim să dam un nou impuls realizărilor din sistemul național de doctorat.

Contextul în care întreprindem o astfel de inițiativă este special. Pe de o parte, după 2005, în plin proces de aplicare a principiilor și obiectivelor Procesului Bologna, de realizare națională a obiectivelor Agendei Lisabona și mai ales în condițiile competitivității economice și academice tot mai accentuate în spațiul european și global al educației superioare și al cercetării, doctoratul a devenit domeniul de maxim interes în toate țările europene. Pe de alta parte, pe plan național au fost lansate mai multe strategii de evaluare a stării educației și cercetării și au fost propuse inițiative legislative pentru aceste domenii, între acestea un loc distinct ocupându-l activitățile Comisiei Prezidențiale pentru Educație și Cercetare, coordonate de Profesorul Mircea Micălea, care s-au finalizat, între altele, cu un Pact National pentru Educație și Cercetare semnat în 2008 de liderii partidelor parlamentare și de reprezentanți ai societății civile. Într-un astfel de context, sistemul nostru de doctorat este în stadiul unor revizuirii și consolidări menite a contribui la creșterea calității, la dezvoltarea universităților și institutelor de cercetare, a disciplinelor științifice și a interdisciplinarității, la formarea tinerilor universitari, cercetători și manageri ai producerii și aplicării cunoașterii științifice. În cele ce urmează prezentăm un set de **recomandări pentru revizuirea și consolidarea sistemului românesc de doctorat**, așa cum acestea au rezultat din prezenta analiză diagnostică.

6.1 Organizarea sistemului doctoral din România

În sistemul nostru doctoral nu par să existe diferențe notabile între accepțiunile curente ale doctoratului ca tip de program de studii și ale titlului de doctor în științe. Diferențe apar în practicile efective de pregătire a doctoranzilor și în criteriile de acordare

instituțională a titlului de doctor. După introducerea doctoratului profesional numai în institutele de artă și sportive, s-a produs o nouă diversificare de jure a titlurilor de doctor, alături de cea mai veche asociată cu disciplinele academice. Dar încă există confuzie în privința performanțelor și comparabilității celor două filiere.

În prezent, sistemul doctoral din România este organizat în două sectoare – cel al universităților și cel al institutelor de cercetare ale Academiei Române. În cadrul celor două sectoare, doctoratul este organizat pe criterii disciplinare, urmând diviziunea academică de tip clasic a cunoașterii științifice. În fiecare sector se aplică norme juridice relativ diferite: institutele Academiei aplică normele tradiționale, universitățile aplică norme legislative noi, adoptate în concordanță cu principiile Procesului Bologna.

Institutele naționale de cercetare nu pot organiza studii universitare de doctorat, dar contribuie la pregătirea doctoranzilor care lucrează în institut, precum și la activitatea de cercetare a conducătorilor de doctorat din institut. Lipsesc însă parteneriatele și consorțiile riguros definite între Universități și institute de cercetare în organizarea studiilor doctorale.

Formarea doctorală este structurată pe mai multe axe diferențiate, inclusiv formare la zi/fără frecvență, doctorand cu bursă/fără bursă, doctorat științific/doctorat profesional.

Relațiile programelor de doctorat cu studiile de masterat sunt deocamdată precare. Managementul și administrația școlilor doctorale sunt prea puțin organizate instituțional în filiere cu suficientă distincție; relațiile internaționale ale multor școli doctorale se află încă într-un stadiu incipient; mecanismele de asigurare a calității învățării și cercetării doctorale nu sunt riguros construite; publicațiile doctoranzilor și uneori chiar ale unor conducători de doctorat nu sunt astfel orientate încât să genereze o distincție de autentică „școală”.

Recrutarea și selecția doctoranzilor sunt domenii cheie ale reproducerii academice realizate la nivel instituțional și disciplinar, prin aceasta influențând în mod hotărâtor rolul cercetării ca factor de creștere a competitivității economice a unei națiuni. Deocamdată, selecția și recrutarea doctoranzilor este focalizată pe asigurarea reproducerii academice instituționale, iar în cadrul acesteia se întâmplă uneori să fie extinsă reproducerea clientelară a poziției de putere a conducătorilor de doctorat. Există discipline academice aflate în topul dinamicii cercetării, dar care sunt deficitare în privința selecției de doctoranzi datorită efectelor de atractivitate ale pieții muncii, generând riscuri de blocare a reproducerii academice performante.

Ponderea finanțării publice alocate doctoratului pe domenii disciplinare pare a fi întâmplătoare, oricum fără existența unor opțiuni strategice bine determinate; o revizuire, în sensul de creștere, a alocațiilor bugetare pentru dezvoltarea doctoratului din științe și inginerie și mai ales din domenii aplicative asociate cu cerințele economiei și societății contemporane ar putea fi considerată în viitorul apropiat.

Consecințele acestei stări sunt:

Doctoratul din Romania nu este unitar din punct de vedere instituțional și juridic.

Lipsește parteneriatele comprehensive ale Universităților cu institute de cercetare – inclusiv cele ale Academiei Române, parteneriate care să reglementeze contribuțiile participanților, drepturile de proprietate intelectuală, accesul doctoranzilor la infrastructura de cercetare etc.

În ciuda unității formale a formării doctorale și a titlului de doctor, adeseori apar diferențieri în criteriile și practicile de conferire ale titlului de doctor. De exemplu, există cerințe și diplome formal identice pentru doctoranzii cu frecvență și cei fără frecvență, în condițiile unor nevoi diferite și a unor exigențe deseori mai scăzute pentru doctoranzii fără frecvență.

Oportunitatea extinderii doctoratului profesional către alte domenii este insuficient explorată.

Există practici frecvente de depășire a termenelor prevăzute în planul de realizare a cercetării și de redactare a tezei, ducând la dificultăți în îndrumare, o calitate mai scăzută a tezelor și un risc ridicat de abandon a doctoranzilor care apelează la amânări succesive.

Școlile doctorale nu au suficientă distincție managerială și administrativă: ele sunt structuri transversale, fără ștate de funcții proprii; rolurile Directorului și al Consiliului Școlii Doctorale nu sunt clar specificate.

Școlile doctorale sunt rareori integrate cu programele de masterat. De asemenea, lipsesc strategiile instituționale de recrutare a doctoranzilor, ducând la o admitere relativ necompetitivă și închisă față de doctoranzii din străinătate.

Finanțarea de bază pentru studiile doctorale este insuficientă, în lipsa unor resurse complementare bugetului de stat. Pe lângă finanțarea de bază a studiilor doctorale, merită a contribui la finanțarea activităților de cercetare ale studenților, este necesară identificarea unor surse complementare adecvate de către instituții (ex.: granturi de cercetare, contracte cu agenți economici).

Conceptul de Școală Doctorală din România este, în principiu, un concept ce corespunde unor modele internaționale performante, care a fost aplicat în mod diferențiat în diverse universități, dar care uneori nu a condus la performanțele așteptate.

Pe baza acestei diagnoze, formulam următoarele recomandări:

Recomandarea 1. Adoptarea unor sensuri unitare asociate titlului sau gradului de doctor și aplicarea lor consecventă. În acest sens ar putea fi avută în vedere următoarea accepțiune: *Gradul de doctor este cea mai înaltă calificare universitară ce poate fi conferită unui student care a absolvit cu succes programe de licență și masterat, a fost înmatriculat într-un program doctoral de învățare și cercetare al unei universități (organizat independent sau în colaborare cu instituții de cercetare acreditate în acest sens), a promovat toate examenele prescrise și, în final, a susținut cu succes o teză ce include idei originale, care sunt considerate ca aducând un plus de cunoaștere într-o disciplină specializată, recunoscută ca atare în cadrul diviziunii academice a cunoașterii sau care propune o inovație tehnologică recunoscută ca atare de piața producției economice sau care prezintă un produs artistic saturat de creativitate.*

Recomandarea 2. Revizuirea bazei normative a sistemului doctoral național în context european, astfel încât să devină unitar în termeni juridici și financiari, dar divers, comparabil și competitiv în termeni instituționali.

Recomandarea 3. Crearea de facilități și instituirea de stimulente, inclusiv financiare, pentru multiplicarea de parteneriate interinstituționale între universități, între acestea și institutele de cercetare, concomitent cu implicarea de companii, în vederea organizării de programe doctorale.

Recomandarea 4. Organizarea sau re-organizarea de Școli doctorale, dar mai ales organizarea în universități de Școli de cercetare în care să fie incluși atât studenți de la masterate de cercetare cât și doctoranzi și postdoctoranzi („Graduate schools”), într-o formă care ar facilita implicarea consecventă și de durată a celor mai performanți studenți în cercetare și care ar asigura o durată adecvată finalizării de proiecte de cercetare de către doctoranzi/cercetători tineri. Această reorganizare ar fi congruentă cu bunele modele internaționale și ar favoriza o mai bună colaborare în cadrul doctoratului între universități și ceilalți actori implicați (Academia Română și INCD-urile). Constituirea Școlilor de cercetare ar putea impulsiona și cercetarea trans și interdisciplinară.

Recomandarea 5. Organizarea de: (a) Școli doctorale și/sau (b) Școli de cercetare (masterat și doctorat) de tip intrainstituțional / interdisciplinar sau

interinstituțional / monodisciplinar pentru a facilita utilizarea optimă a resurselor și comunicarea extinsă a doctoranzilor și conducătorilor de doctorat. Promovarea, alături de temele disciplinare, a unor teme de doctorat inter- și transdisciplinare, care ar aborda probleme complexe, cu relevanță și impact internațional.

Recomandarea 6. **Accentuarea distincției instituționale a Școlii doctorale/Școlii de cercetare în termeni administrativi și manageriali în cadrul universităților și al parteneriatelor interinstituționale extinse.** În instituțiile organizatoare de studii doctorale ar fi identificate filiere instituționale distincte, de la nivelul facultăților sau departamentelor până la nivelul central, pentru școlile doctorale și/sau de cercetare. Acestea s-ar putea concentra pe politici instituționale referitoare la: criteriile de funcționare și instituire de Școli doctorale; admiterea la doctorat; organizarea învățării și cercetării doctorale, evaluarea progresivității în învățare/cercetare și a rezultatelor obținute; gestionarea financiară și a facilităților de cercetare.

Recomandarea 7. **Integrarea doctoranzilor, mai ales a celor cu frecvență la zi, în proiecte colective de cercetare** care ar permite monitorizarea continuă a progresului acestora și ar oferi sprijin și feed-back continuu din partea echipei proiectului. S-ar putea chiar admite ca înmatricularea de doctoranzi la zi să nu fie posibilă decât atunci când în Școala doctorală/de cercetare funcționează programe de cercetare cu finanțare asigurată din fonduri instituționale sau din fonduri obținute sub formă de granturi competitive de cercetare.

Recomandarea 8. **Extinderea formării de tip doctorat profesional, bazat pe cercetare aplicativă,** către alte domenii, într-un format instituțional bazat pe: consorții incluzând IOSUD-uri, agenți economici, institute de cercetare publice și private; posibilitatea co-participării la îndrumare a experților din domeniul profesional respectiv; posibilitatea studiilor fără frecvență. Doctoratul profesional și doctoratul științific ar putea fi recunoscute fie prin același tip de diplomă, fie prin diplome diferite. O posibilitate ar consta în păstrarea a două titluri, echivalente academic, de doctorat și dezvoltarea de filiere specifice de organizare a programelor de învățare și cercetare doctorală, respectiv doctor în știință (identificat prin acronimul PhD) și doctor profesional (DProf). Primul tip de doctorat ar fi organizat la zi și preponderent pe teme de cercetare fundamentală/exploratorie, asigurând mai ales formarea de noi cercetători și universitari, pe când celalalt ar putea fi organizat la zi și mai ales la fără frecvență,

preponderent pe teme aplicative (dezvoltare-inovare) și de creație artistică sau de performanță sportivă. Așadar, dacă primul tip de doctorat ar avea rolul de a forma resursa umană pentru sectoarele universitare și de cercetare și de a genera menținerea de cercetări fundamentale/exploratorii cu rol paradigmatic în știință, din care unele pot avea aplicații și în dezvoltare-inovare, doctoratul profesional ar putea să devină principalul mijloc prin care știința contribuie direct la crearea unei economii și societăți românești avansate, bazate pe cunoaștere.

Recomandarea 9: **Suținerea prin burse a doctoranzilor la zi**, din finanțarea de bază precum și din fonduri de cercetare acordate pe baze competitive; **susținerea financiară** și prin acces la echipamente, laboratoare etc. **a activității de cercetare** a doctoranzilor.

Recomandare 10: Elaborarea la nivelul IOSUD-urilor de reguli clare cu privire la **drepturile de proprietate intelectuală ale doctoranzilor, la partajarea acestora între instituție, conducător de doctorat și doctorand**. În contractele de studii doctorale încheiate între rector/director (eventual, finanțator), conducător de doctorat și doctorand ar trebui specificate cu claritate prevederi despre alocarea/partajarea drepturilor de proprietate intelectuală.

Recomandarea 11: **Lărgirea accesului la fonduri de finanțare a cercetării postdoctorale**, din fonduri publice și private, care ar fi distribuite anual în mod competitiv. Un astfel de fond ar avea ca menire principală facilitarea construcției autonome a carierei tinerilor cercetători.

Recomandarea 12: **Încurajarea finanțării de către angajatorii privați a studiilor doctorale, prin stimulente fiscale**.

Recomandarea 13: **Finanțarea studiilor doctorale**, mai ales din fonduri publice, dar și private, care ar fi alocate la nivel instituțional pe cicluri de 3-4 ani și prin granturi individuale de studii.

6.2 Statutul doctorandului și al conducătorului de doctorat

Una din contradicțiile majore ale sistemului nostru de doctorat este aceea dintre statutul tradițional al doctorandului și statutul emergent al acestuia. Primul este încă dominant, întru-cât este impus prin legislație și prin practicile instituționale curente. Al doilea tip de statut, cel emergent, este deja generalizat în multe sisteme europene și solicitat prin acte normative ale Uniunii Europene sau prin recomandări ale unor instituții

europene. Schimbarea statutului doctorandului din sistemul nostru de doctorat este de așteptat.

Fluxurile de doctoranzi la zi și fără frecvență au crescut constant până la începutul anilor 2000, pentru ca apoi cele ale doctoranzilor la fără frecvență să scadă iar al celor la zi, finanțați de la bugetul public, să crească. Începând cu anul 2009 în universitățile de stat a apărut categoria doctoranzilor cu burse de studii, consacrand un nou sistem de finanțare a doctoranzilor. Se pare că ne aflăm în stadiul de intrare într-o nouă perioadă de organizare și funcționare a doctoratului, bazat pe: extinderea numărului de doctoranzi la zi, finanțați cu burse de studii și implicați în proiectele de cercetare ale conducătorilor de doctorat care sunt finanțate pe baze competitive; pe de altă parte, coexistă doctoranzii la fără frecvență plători de taxe, care mai trebuie să-și asigure și finanțarea propriilor cercetări sau să participe la competiții de finanțare a tinerilor doctoranzi prin programe ad-hoc instituite de finanțatorii publici ai cercetării.

Consecințe ale stării actuale a statutului doctorandului:

Statutul actual al doctorandului este inconsistent, constă într-o aglomerare variabilă de roluri care impietează negativ asupra performanțelor potențiale ale doctoratului și doctorandului. Reglementările oscilante conduc la incertitudini privind: recunoașterea vechimii în muncă și a vechimii în specialitate (cercetare), posibilitatea doctoranzilor cu frecvență de a avea alt loc de muncă, continuarea traiectoriei profesionale după absolvirea studiilor.

Doctoratul este cel mai adesea realizat ca ocupație part-time. Chiar și în cazul doctoranzilor la zi, studiile doctorale sunt deseori realizate în paralel cu un alt loc de muncă. Lipsa unor programe postdoctorale cu acces larg al absolvenților este ceea ce motivează doctoranzii să își caute un loc de muncă.

Disponem de o varietate de doctoranzi: la zi sau fără frecvență; subvenționați de la buget sau plători de taxe; angajați deja în instituții universitare/de cercetare sau în instituții care nu au nicio legătură cu cercetarea; cu bursă sau fără bursă etc. Pentru toți, indiferent de statut, exigențele sunt retoric prezentate ca similare și diplomele ca echivalente, dar experiențele de formare și cercetare și mai ales performanțele diferă în mod semnificativ.

Cel mai adesea, dacă nu exclusiv, la noi angajarea pe termen nedeterminat în universități și în cercetare precede înmatricularea în programe doctorale și finalizarea doctoratului.

Inconsistența statutului doctorandului se asociază cu multe abandonuri ale doctoratului sau/și cu prelungirea studiilor doctorale, ceea ce înseamnă ineficiență instituțională, frustrare personală și practici birocratice multiplicată sau chiar arbitrarie de abordare a acestora.

Statutul de conducător de doctorat este condiționat de gradul de profesor universitar sau cercetător științific gradul I, precum și de afilierea cu o IOSUD. Lipsește o normare clară a tuturor activităților din Școala doctorală, iar numărul maxim prevăzut de doctoranzi este deseori depășit.

În linii mari, se menține modelul individual de îndrumare, chiar și în interiorul Școlilor doctorale. Există o asimetrie ridicată a relației dintre doctorand și îndrumător, în condițiile în care conducătorul de doctorat este deseori singurul care cunoaște situația doctorandului, îl îndrumă și îl evaluează.

Contractele de studii doctorale au prevederi generale și sunt afectate de probleme de validitate legislativă.

Având în vedere astfel de situații, formulăm următoarele recomandări:

Recomandarea 14: Clarificarea statutului doctoranzilor, în relație cu activitățile și responsabilitățile reale ale acestora. Consolidarea statutului de doctorand la zi ca formă intensivă de studii doctorale ar fi realizată prin corelarea finanțării și oportunităților de cercetare cu exigențele îndrumării. Doctorandul ar fi un cercetător stagiar sau asistent universitar cu un statut clar și distinct, urmând ca drepturile sale sociale (vechimea în muncă, accesul la asistența medicală etc.) să fie recunoscute în consecință.

Recomandarea 15: Pentru o perioadă de cel puțin șase ani consecutiv, **menținerea numărului actual de doctoranzi la zi cu burse** și alocarea lor predilectă pe domeniile cercetării prioritare la nivel național și european și pe proiecte complexe, trans și interdisciplinare.

Recomandarea 16: Angajarea în universități sau în institute de cercetare pe perioadă (ne)determinată s-ar realiza prin concurs public, transparent, numai dintre candidații care au deja titlul sau gradul de doctor.

Recomandarea 17: Deschiderea posibilității de îndrumare a doctoranzilor de către cadrele universitare cu grad de conferențiar și cercetătorii cu grad CS II care au dovedit performanțe ridicate în cercetare. Îndrumarea doctorandului s-ar realiza

astfel de către un conducător de doctorat, asistat de alți membri ai Școlii doctorale (co-îndrumători), de exemplu conferențieri sau CS II care gestionează proiecte sau granturi de cercetare.

Recomandarea 18: **Creșterea exigențelor privind activitatea de cercetare în acordarea și menținerea dreptului de a conduce doctoranzi**, inclusiv existența unor granturi de cercetare obținute în condiții de competitivitate.

Recomandarea 19: **Păstrarea dreptului de a conduce doctoranzi în condițiile transferului la o altă IOSUD**, reglementând opțiunile doctoranzilor într-o astfel de situație de transfer.

Recomandarea 20: **Formarea conducătorilor de doctorat, prin activități specifice**, pentru a-și dezvolta abilitățile și competențele de îndrumare a doctoranzilor.

Recomandarea 21: **Normarea riguroasă a activităților de îndrumare a doctoranzilor de către conducătorii de doctorat**, având în vedere varietatea de activități asociate și rezultatele obținute în cercetarea proprie și a doctoranzilor îndrumați.

Recomandarea 22: **Limitarea strictă a numărului de doctoranzi ce pot fi îndrumați de un conducător de doctorat** în sistemul Bologna, de exemplu la maximum 10.

Recomandarea 23: Specificarea clară a responsabilităților participanților în programele doctorale prin **contracte de studii doctorale**.

Recomandarea 24: **Sporirea reprezentării intereselor doctoranzilor la nivel de IOSUD** - ce ar putea fi realizată prin organizarea lor în asociații ale doctoranzilor.

Recomandarea 25: Încurajarea **reprezentării doctoranzilor în Consilii și Senate universitare**.

6.3 Calitatea academică a studiilor doctorale

Școala doctorală este un concept corect, ce corespunde modelelor internaționale performante, care însă a fost aplicat în mod distorsionat, constrâns fiind de realitățile negative ale doctoratului românesc – descrise în prezenta diagnoză - și de presiunile modelului Bologna de a reduce numărul anilor de studii la doctorat. În consecință este nevoie de elaborarea unor reglementări și mijloace de control asupra modului în care se implementează constructul de „Școală doctorală”, cu un accent deosebit pe elaborarea

curriculum-ului, care (1) să permită inițierea activităților de cercetare din primii ani, (2) să favorizeze interacțiuni inter și transdisciplinare, (3) să includă doctorandul în echipe de cercetare, (4) să schimbe relația diadică doctorand-conducător, care trebuie integrată în conceptul grupului de cercetare, în care relația mentorala este fundamentală și nu se anulează, dar beneficiază de contribuția grupului de cercetare.

Consecințele configurării actuale a studiilor doctorale sunt:

Situații frecvente de redundanță între cursurile Școlii doctorale și cursurile de nivel de licență sau masterat, și lipsa unei diversități de cursuri din care doctoratul să poată alege conform intereselor sale – dificultăți accentuate și de faptul că doar conducătorii de doctorat pot ține cursuri în cadrul Școlilor doctorale.

Sistemul de credite funcționează mai degrabă ca o formalitate, fără să permită opțiuni individuale în formarea doctoranzilor.

Situații de curriculum orientat exclusiv „spre profesor”, în funcție de disponibilitatea și interesele cadrelor didactice, cu o slabă raportare la Cadrul Național al Calificărilor.

Lipsa unui sistem clar de distribuție a cursurilor din perioada de formare pe tipurile generale de competențe necesare absolvenților de studii doctorale, inclusiv competențele transversale.

Heterogenitatea ridicată a doctoranzilor din anumite domenii îngreunează conceperea unor cursuri relevante pentru toți participanții. În lipsa unei îndrumări axate pe studiul interdisciplinar, doctoranzii din alte domenii riscă să aibă o performanță redusă.

În anumite domenii există un nivel slab de integrare a producției științifice în fluxurile internaționale.

Lipsa unor criterii obiective minime de nivel național privind rezultatele activității științifice a doctorandului, precum publicații sau participări la conferințe.

Lipsa unor proceduri clare și comprehensive de verificare a proprietății intelectuale a lucrărilor produse de doctoranzi și a tuturor cercetătorilor, în general.

Un nivel variabil de exigență în evaluarea tezelor la prezentarea lor în Catedră sau Școlile doctorale.

Un nivel ridicat de formalism în evaluarea tezelor de către comisia de susținere.

Situații de dependență cvasi-totală a evaluării tezei și chiar a activității doctorandului de evaluarea realizată de conducătorul de doctorat.

Lipsa experților străini din comisia de susținere a tezei.

În condițiile socio-economice actuale, performanța Școlilor doctorale românești nu este una de tip „World-Class Research”, cercetarea doctorală românească neproducând descoperiri relevante internațional, care să genereze noi paradigme și/sau tehnologii/servicii care să marcheze cercetarea internațională.

Având în vedere astfel de situații, formulăm următoarele recomandări:

Recomandarea 26: Elaborarea unor reglementări și mijloace de control asupra modului în care este implementată instituția de „Școală doctorală/de cercetare”, cu un accent deosebit pe **elaborarea curriculum-ului și realizarea de cercetări**, care (1) ar permite inițierea activităților de cercetare din primii ani, (2) ar favoriza interacțiuni inter și transdisciplinare, (3) ar include doctorandul în echipe de cercetare, (4) ar integra relația diadică doctorand – conducător în conceptul grupului de cercetare, în care relația mentorala beneficiază și de contribuții ale grupului mai cuprinzător de cercetare (i.e.: conferențieri sau CS II).

Recomandarea 27: **Raționalizarea programelor de pregătire în Școlile doctorale/Școlile de cercetare**, care ar fi focalizate pe: (i) învățarea prin cercetare, inclusiv asimilarea sistematică și practicarea efectivă a tehnicilor de cercetare; (ii) cunoașterea academică realmente avansată, bazată pe cercetările cele mai recente în domeniul disciplinar/interdisciplinar al doctoratului; (iii) formarea de abilitați transversale (comunicare, manageriale, leadership, antreprenoriale).

Recomandarea 28: **Introducerea unor cursuri pentru doctoranzi ținuți de specialiști care nu au gradul didactic de profesor sau CS I**, dar au o experiență dovedită în cercetare.

Recomandarea 29: **Utilizarea sistemului de credite** pentru a permite doctoranzilor un anumit nivel de alegere a cursurilor din perioada de pregătire.

Recomandarea 30: **Durata perioadei de studii doctorale sa fie mai flexibilă și diferențiată pentru forma la zi și la fără frecvență**. Pentru a întâmpina cerințele de extindere a perioadei de pregătire a tezei de doctorat în forma cu *frecvență la zi*, s-ar putea avea în vedere **asocierea doctoratului cu masterate de cercetare**. Doctoranzii la zi ar fi selectați mai ales dintre studenții care au fost înmatriculați în masteratele

de cercetare. O astfel de asociere între masteratele de cercetare și doctorat ar putea facilita concentrarea perioadei doctorale pe cercetarea efectivă și focalizarea instruirii prin cursuri speciale în perioada de masterat, astfel că doctoratul s-ar finaliza într-o perioadă de timp mai generoasă (2 ani pentru masterat de cercetare plus 3 ani pentru cercetarea doctorală). Pentru studiile doctorale la fără frecvență, perioada pregătitoare ar fi diferențiată pentru cei care își pregătesc doctoratul în domeniul licenței sau masteratului și pentru cei care își schimbă domeniul de studiu. Durata perioadei pregătitoare nu ar fi mai mare de 2 ani consecutivi și s-ar concentra pe instruirea în teoria și metodologia cercetării avansate și în asimilarea de abilități transversale (e.g.: comunicare și management). După această perioadă, doctorandul ar proceda la pregătirea tezei de doctorat și ar putea reveni oricând în Școala doctorală pentru prezentarea și evaluarea tezei. Perioada de prezentare și de evaluare instituțională a tezei ar fi aleasă de doctorand prin consultare cu conducătorul de doctorat și cu Consiliul Școlii doctorale și poate avea o durată de maximum un an universitar. Taxa de studii doctorale la fără frecvență ar fi platită pentru perioada pregătitoare și pentru perioada de finalizare și evaluare a tezei.

Recomandarea 31: Reorientarea cercetărilor doctorale spre teme relevante atât național cât și internațional și implementarea unor **indicatori de performanță** utilizați în competiția internațională (ex. publicații ISI/cărți în edituri internaționale, brevete, produse inovative brevetate etc.).

Recomandarea 32: **Sprrijinirea și monitorizarea continuă a activității doctorandului** atât de către îndrumător, cât și de către o echipă de co-îndrumători din cadrul Școlii doctorale sau de cercetare.

Recomandarea 33: Consolidarea unor filiere specifice de îndrumare pentru **doctoranzii cu diplome de licență/masterat din alte domenii**, bazate pe cursuri introductive în domeniul respectiv și axarea pe cercetare interdisciplinară, valorizând formația de bază a doctorandului.

Recomandarea 34: Stabilirea unor **criterii minime de rezultate în activitatea de cercetare pentru acordarea titlului de doctor**, care ar putea include: publicarea unui număr de articole/studii în reviste incluse în baze de date internaționale cu revizori anonimi (în sistem *double-blind peer-review*), participarea la conferințe naționale și internaționale, brevete etc.

Recomandarea 35: Introducerea în *Cod și în practicile instituționale* a unor proceduri de prevenire și detectare a **plagiaturii și a altor eventuale fraude intelectuale precum și a unor reguli de integritate academică**.

Recomandarea 36: **Încurajarea prezenței experților străini** în comisile de susținere a tezelor și în alte comisii de evaluare a activității doctorandului, în condițiile multiplicării tezelor de doctorat redactate în limbi de circulație internațională.

6.4 Evaluarea și asigurarea calității

Este deja consacrată, în practica și ethosul nostru academic, convingerea că Școala doctorală/școala de cercetare trebuie să beneficieze de un avantaj cuprinzător de libertăți academice în condiții de autonomie universitară. Tendințele centralizatoare, de intensificare a dispozițiilor și controalelor ministeriale sau ale unor agenții naționale, par să fie în recesiune. Totuși, schimburile de practici și experiențe de succes și asigurarea unor convergențe adecvate în acest sens pot să se realizeze mai bine în condițiile existenței unei platforme comune. Ilustrative în acest sens sunt experiențele din țările scandinave, care dispun de o astfel de platformă regională (*Nordic Research Training: Common Objectives for International Quality*, Nordic University Association and the Nordic Academy of Advanced Studies, 2003) sau din Marea Britanie, unde Quality Assurance Agency a promovat și aplicat un *Code of Practice for Postgraduate Research Programs* (September 2004).

Consecințele configurării actuale a studiilor doctorale sunt:

Deși există mecanisme formale (legale) de asigurarea calității, implementarea lor punctuală în Școlile Doctorale existente este adesea deficitară. Evaluările periodice externe au fost împiedicate de lipsa unei metodologii clare, iar evaluările interne sunt deseori o formalitate.

Lipsește proceduri sistematice de evaluare internă a calității studiilor doctorale, incluzând, printre altele: evaluări din partea doctoranzilor; monitorizarea unor indicatori ai performanței în cercetare a doctoranzilor și conducătorilor de doctorat din Școlile doctorale.

Publicarea lacunară pe site-ul IOSUD-urilor a informațiilor relevante privind funcționarea acestora, rezultatele și performanțele obținute, și oportunitățile oferite doctoranzilor.

Având în vedere astfel de situații, formulăm următoarele recomandări:

Recomandarea 37: **Elaborarea, la nivel național, a unui Cod de Practici pentru Programele de Cercetare Doctorală.** Un astfel de Cod ar fi relevant național și ar

include referințe la: constituirea și funcționarea școlilor doctorale/de cercetare, selecția și admiterea doctoranzilor, statutul doctoranzilor, statutul conducătorilor de doctorat, coordonarea elaborării tezelor, evaluarea doctoranzilor, mecanisme de asigurare a calității, organizarea și finanțarea cercetărilor etc. *Codul* ar avea o dubla funcție: (i) de platformă de convergență pentru instituțiile organizatoare de programe doctorale în vederea realizării de comparații și schimburi de experiențe și practici naționale în context european; (ii) de document de referință pentru auditarea și evaluarea calității și performanțelor Școlilor doctorale/de cercetare. *Codul* ar fi particularizat în fiecare instituție organizatoare de studii doctorale.

Recomandarea 38: Aplicarea Codului ar fi monitorizată prin evaluare colegială, preferabil prin accesul de la distanță (*online*) al informațiilor relevante. De exemplu, ar putea fi constituit un **Consiliu al Programelor de Studii Doctorale**, afiliat CNCIS și ARACIS. Consiliul ar fi instituit, prin proceduri adecvate, de către **Asociația Școlilor Doctorale**, constituită la nivel național și afiliată la EUA Council on Doctoral Education.

Recomandarea 39: **Publicarea pe site-ul Școlilor doctorale a rezumatelor extinse, în română și engleză, a tezelor susținute**, precum și a altor informații relevante precum: lista conducătorilor de doctorat și CV-ul acestora, proiectele curente de cercetare, oportunități de cercetare și mobilități oferite doctoranzilor.

Recomandarea 40: Aplicarea *Codului* ar urma să fie monitorizată și prin **accesul publicului** la informațiile relevante postate pe site-urile Școlilor doctorale și de cercetare, permițând sesizarea eventualelor nereguli către o comisie de control.

Recomandarea 41: Modalitatea explicită și punctuală de **implementare a mecanismelor de asigurare a calității** specificate în legislație trebuie să devină unul dintre standardele principale în acreditarea viitoare a Școlilor doctorale.

Recomandarea 42: **Evaluarea periodică a performanțelor în cercetare și acreditarea tuturor instituțiilor organizatoare de Școli și Programe doctorale**, de către CNCIS și ARACIS, în perioada 2011-2013, pe baza unor criterii generice precum: (i) existența unei baze adecvate de cercetare, a unor rezultate certificabile în cercetare prin publicații, predominant internaționale și prin inovații, brevete sau patente, precum și a unor programe instituționale de cercetare care dispun de finanțare din fonduri obținute pe baze competitive; (ii) existența unor mecanisme de asigurare a calității academice a învățării și cercetării doctorale, inclusiv a unor proceduri transparente de evaluare internă; (iii) existența unui sistem adecvat de

organizare, conducere și funcționare a Școlilor doctorale/de cercetare; (iv) implicarea în rețele de cooperare interinstituțională la nivel național și internațional.

Recomandarea 43: **Evaluarea calității studiilor doctorale de către doctoranzi**, în calitate de beneficiari, prin anchete sociologice anonime realizate periodic.

Recomandarea 44: Introducerea de către Consiliul Programelor de Studii Doctorale a unui sistem de **benchmarking internațional**, care ar servi analizei comparative la nivel european și global a performanțelor instituționale ale studiilor doctorale din Romania.

6.5 Deschiderea studiilor doctorale

Relațiile dintre instituțiile universitare organizatoare de programe doctorale și organizațiile sectorului privat din cadrul economiei reale sunt cvasi-inexistente; finanțarea doctoratului se face exclusiv din fonduri publice, inclusiv europene.

De asemenea, doctoratele cu teme interdisciplinare sau realizabile prin cooperări inter-universitare sunt cvasi-inexistente; cooperarea dintre instituțiile universitare și cele de cercetare sunt precare sau profund fragmentate.

Atragerea de talente din străinătate tinde să devină o cerință imperativă, mai ales după instituirea de către Parlamentul European a cunoscutei *Blue Card* pentru mobilitatea extra-comunitară a forței de munca, în general, și a celei înalt calificate, în special. Tendinței de emigrare pentru studii doctorale trebuie să-i opunem tendința de cooperare internațională și inter-instituțională iar absolvenții de doctorat de la universități prestigioase din străinătate trebuie să dispună de șanse reale de angajare în unități de cercetare și învățământ superior din țară și într-un mediu juridic și financiar predictibil.

Consecințele configurării actuale a studiilor doctorale sunt:

Doctoratul românesc este orientat academic, nefiind bine integrat și coordonat cu piața muncii și nevoile socio-economice; în consecință, el nu este un motor al unei economii și societăți românești bazate pe cunoaștere, așa cum ar fi nevoie prin prisma Agendei Lisabona.

Tematica doctoratului este una dominant disciplinară. Cercetările inter și transdisciplinare, care permit abordarea unor probleme teoretice și practice cu

relevanță și impact internațional, fiind slab reprezentate. Chiar temele disciplinare nu sunt suficient racordate la tematica relevantă internațional sau cerută de mediul socio-economic național.

Mobilitățile naționale în cadrul doctoratului sunt reduse; mobilitățile internaționale sunt mai crescute, dar rămân orientate preponderent disciplinar.

Având în vedere astfel de situații, formulăm următoarele recomandări:

Recomandarea 45: Regândirea curriculum-ului și cercetării doctorale pentru o **ancorare pe piața muncii, în conexiune cu necesitățile socio-economice**, astfel încât doctoratul să devină unul din motoarele unei economii și societăți românești avansate, bazate pe cunoaștere.

Recomandarea 46: Promovarea, alături de temele disciplinare, a unor **teme de doctorat inter și transdisciplinare**, care ar aborda probleme complexe, cu relevanță și impact internațional. Acest lucru ar putea fi realizat mai ales în contextul organizării de Școli de cercetare, integrând programe de masterat și de doctorat.

Recomandarea 47: Organizarea studiilor doctorale de excelență în **limbi de circulație internațională**.

Recomandarea 48: Elaborarea unei **strategii naționale de atragere spre programe doctorale a talentelor naționale și extinderea recrutării de doctoranzi din țări în curs de dezvoltare sau din țări dezvoltate** acolo unde România este competitivă internațional.

Recomandarea 49: Regândirea **cooperărilor și mobilităților** între Școlile doctorale din țară coroborată cu creșterea numărului de doctorate în cotutelă (națională și/sau internațională), în cercetări inter și/sau transdisciplinare.

6.6 Tabel rezumativ al diagnozei și al recomandărilor

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
Organizarea studiilor doctorale			
Relațiile între Universități și Institute de cercetare	Studiile doctorale sunt organizate în Universități și în Institutele Academiei Române. HG 567/2005 prevede că „Institutele Academiei Române și alte institute de cercetare din țară și din străinătate pot participa la ciclul de studii universitare de doctorat prin formarea de consorții cu I.O.S.U.D.”.	Lipsa unor parteneriate comprehensive ale Universităților cu institute de cercetare – inclusiv cele ale Academiei Române Lipsa parteneriatelor cu alte organizații din sectorul privat sau public	Stimularea dezvoltării unor parteneriate eficiente și echitabile între Școlile doctorale și de cercetare, institute de cercetare și alți angajatori din sectorul privat sau public
Drepturi de proprietate intelectuală		În cazul doctoranzilor care își desfășoară activitatea de cercetare într-un institut de cercetare, cerința Universităților de a dispune de drepturile de proprietate intelectuală asupra tezelor susținute intră în contradicție cu drepturile institutelor de cercetare	Elaborarea la nivelul IOSUD-urilor de reguli clare cu privire la drepturile de proprietate intelectuală ale doctoranzilor , la partajarea acestora între instituție, conducător de doctorat și doctorand. În contractele de studii doctorale încheiate între rector/director (eventual,

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
			finanțator), conducător de doctorat și doctorand trebuie specificate cu claritate prevederi despre alocarea/partajarea drepturilor de proprietate intelectuală.
Reglementarea duratei studiilor	<p>Integrarea în procesul Bologna</p> <p>Flexibilitate în cazuri de prelungire</p> <p>Redefinirea doctoratului ca o etapă de formare și nu o consacrare a carierei</p>	<p>Slaba integrare a studiilor doctorale cu programele de masterat</p> <p>Dificultăți în finalizarea tezelor în trei ani, în special pentru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - doctoranzii la fără frecvență - doctoranzii din anumite domenii disciplinare, cu exigențe experimentale specifice <p>Practici frecvente de depășire a termenelor prevăzute în planul de realizare a cercetării și redactare a tezei, ducând la dificultăți în îndrumare, o calitate mai scăzută a tezelor și un risc ridicat de abandon</p>	<p>Constituirea de Școli de cercetare, care să integreze programe de masterat de cercetare și programe de studii doctorale, asigurând astfel continuitatea studiilor</p> <p>Integrarea doctoranzilor în proiecte colective de cercetare care să permită monitorizarea continuă a progresului acestora și să ofere sprijin și feed-back continuu din partea echipei proiectului</p>
Reglementarea doctoratului la zi versus fără frecvență	<p>Accesul unor categorii largi de absolvenți la studii doctorale</p> <p>Oportunități de învățare</p>	<p>Cerințe și diplome formal identice pentru doctoranzii cu frecvență și cei fără frecvență, în condițiile unor exigențe mai scăzute pentru doctoranzii fără frecvență</p>	<p>Distincție între doctoratul la zi focalizat pe cercetări fundamentale/exploratorii și doctoratul profesional organizat mai ales la fără frecvență și focalizat pe</p>

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
	continuă Posibilitatea valorificării propriei experiențe profesionale în studiile doctorale	Durata egală a studiilor doctorale, în condițiile capacității mai scăzute de participare la realizarea tezei a doctoranzilor fără frecvență	cercetări aplicative cu relevanță profesională.
Doctorat științific vs. doctorat profesional	Introducerea doctoratului profesional în domeniile artistice și sportive Adecvarea doctoratului profesional pentru: <ul style="list-style-type: none"> - activități de cercetare aplicativă - doctoranzii care au deja o experiență profesională și care nu urmăresc o carieră de cercetare sau universitară - doctoranzii care doresc studii fără frecvență 	Controverse privind oportunitatea extinderii doctoratului profesional către alte domenii Lipsa unei colaborări sistematice între IOSUD-uri și agenții economici	Extinderea formării de tip doctorat profesional, bazat pe cercetare aplicativă , către alte domenii, într-un format instituțional bazat pe: <ul style="list-style-type: none"> - consorții incluzând IOSUD-uri, agenți economici, institute de cercetare publice și private - posibilitatea co-participării la îndrumare a experților din domeniul profesional respectiv - posibilitatea studiilor fără frecvență Doctoratul profesional și doctoratul științific pot fi recunoscute fie prin același tip de diplomă, fie prin diplome diferite. O posibilitate constă în păstrarea a două titluri, echivalente academic, de doctorat și dezvoltarea de filiiere specifice de organizare a programelor de învățare și cercetare doctorală, respectiv doctor în știință (identificat

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
			prin acronimul PhD) și doctor profesional (DProf). Primul tip de doctorat se organizează la zi și preponderent pe teme de cercetare fundamentală/ exploratorie, asigurând mai ales formarea de noi cercetători și universitari, pe când celalalt este organizat la zi și mai ales la ff, preponderent pe teme aplicative (dezvoltare-inovare) și de creație artistică sau de performanță sportivă. Așadar, dacă primul tip de doctorat are rolul de a forma resursa umană și a genera cercetări fundamentale/exploratorii cu rol paradigmatic în știință, din care unele pot avea aplicații și în dezvoltare-inovare, doctoratul profesional poate să devină principalul mijloc prin care știința contribuie direct la crearea unei economii și societăți românești avansate, bazate pe cunoaștere.
Administrarea Școlilor doctorale	Respectarea autonomiei universitare	Școlile doctorale din Universități sunt structuri transversale, fără ștate de funcții proprii; rolurile Directorului și al Consiliului Școlii Doctorale nu sunt clar specificate	Consolidarea instituțională a Școlilor doctorale și de cercetare , prin constituirea unor filiere administrative specifice în interiorul IOSUD-urilor, de la nivel de facultate sau departament până la nivel central

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
Recrutarea și admiterea doctoranzilor	<p>Compatibilizarea cu programele doctorale europene, prin procesul Bologna</p> <p>Introducerea vizei Blue Card pentru persoanele calificate din afara Uniunii Europene</p> <p>Introducerea sistemului Europass de compatibilizare a cv-urilor la nivel european</p> <p>Admiterea la doctorat în anumite domenii și Școli doctorale este deschisă și candidaților din alte specializări, facilitând astfel cercetările interdisciplinare</p> <p>Formalizarea procesului de admitere și prezența unei comisii pune bazele unei selecții riguroase</p>	<p>Proporție scăzută a doctoranzilor străini</p> <p>Proporție ridicată a absolvenților români care optează pentru studii doctorale în alte țări</p> <p>Lipsa unor strategii de recrutare la nivelul IOSUD-urilor</p> <p>Un grad de formalism al procedurilor de admitere: deseori admiterea se limitează la a consacra relațiile anterioare de colaborare dintre doctorand și conducător</p> <p>Heterogenitatea ridicată a doctoranzilor din anumite domenii îngreunează conceperea unor cursuri relevante pentru toți participanții. În lipsa unei îndrumări axate pe studiul interdisciplinar, doctoranzii din alte domenii riscă să aibă o performanță redusă</p>	<p>Elaborarea unei strategii naționale de atragere spre programe doctorale a talentelor naționale și extinderea recrutării de doctoranzi din țări în curs de dezvoltare sau din țări dezvoltate acolo unde România este competitivă internațional.</p> <p>Organizare studiilor doctorale de excelență în limbi de circulație internațională.</p> <p>Consolidarea unor filiere specifice de îndrumare pentru doctoranzii din alte domenii, bazate pe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - cursuri introductive în domeniul respectiv - axarea pe cercetare interdisciplinară, valorizând formația de bază a doctorandului

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
Finanțarea doctoratului	Disponibilitatea proiectelor din fonduri structurale destinate dezvoltării studiilor doctorale	Finanțarea de bază pentru studiile doctorale nu este evidențiată într-un buget separat Finanțarea de bază a studiilor doctorale nu include o componentă dedicată activităților de cercetare ale studenților	Susținerea prin burse a doctoranzilor la zi , din finanțarea de bază precum și din fonduri acordate pe baze competitive Susținerea financiară și prin acces la echipamente, laboratoare etc. a activității de cercetare a doctoranzilor Încurajarea finanțării de către angajatorii privați a studiilor doctorale, prin stimulente fiscale
Statutul doctorandului și al conducătorului de doctorat			
Statutul doctorandului	Consolidarea statutului de doctorand la zi, prin introducerea bursei din fonduri structurale și prin clarificări legislative	Statutul este neclar definit, incluzând următoarele roluri: - student - asistent de cercetare sau cercetător - cadru didactic - membru al catedrei Reglementările contradictorii conduc la incertitudini privind: - recunoașterea vechimii în muncă și a vechimii în specialitate (cercetare)	Clarificarea statutului doctoranzilor , în relație cu activitățile și responsabilitățile reale ale acestora. Doctorandul ar fi un cercetător stagiar sau asistent universitar cu un statut clar și distinct, urmând ca drepturile sale sociale (vechime în muncă, asistența medicală etc.) să fie recunoscute în consecință. Pentru o perioadă de cel puțin șase ani consecutiv, menținerea numărului actual de doctoranzi la zi cu bursă și alocarea lor predilectă pe domeniile cercetării prioritare la nivel național și european și pe proiecte

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
		<ul style="list-style-type: none"> - posibilitatea doctoranzilor cu frecvență de a avea alt loc de muncă - continuarea traiectoriei profesionale după absolvirea studiilor <p>Oscilațiile legislative – precum HG 1717/30.12.2008 produc dificultăți considerabile doctoranzilor, pe perioada clarificării implicațiilor acestora</p> <p>Chiar și în cazul doctoranzilor la zi, studiile doctorale sunt deseori realizate în paralel cu un alt loc de muncă.</p>	<p>complexe, trans și interdisciplinare.</p> <p>Consolidarea statutului de doctorand la zi ca formă intensivă de studii doctorale, prin corelarea finanțării și oportunităților de cercetare cu exigențele îndrumării</p>
Programe postdoctorale	Inițierea unor programe postdoctorale pe bază competitivă	Lipsa unor programe postdoctorale cu acces larg al absolvenților	<p>Lărgirea accesului la fonduri de finanțare a cercetării postdoctorale, din fonduri publice și private, care se distribuie anual în mod competitiv. Un astfel de fond are ca menire principală facilitarea construcției autonome a carierei tinerilor cercetători.</p> <p>Constituirea unor programe postdoctorale care să ofere, pe bază competitivă, sprijin pentru absolvenții studiilor doctorale, pe o perioadă de cel mult patru ani consecutivi</p>

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
Relevanța doctoratului pentru cariere academice/universitare	Doctoratul este considerat un pas esențial pentru dezvoltarea unei cariere academice sau universitare	Angajarea în universități sau institute de cercetare pe perioadă nedeterminată uneori precede absolvirea studiilor doctorale	Angajarea în universități sau în institute de cercetare pe perioada nedeterminată se va face prin concurs public, transparent, numai dintre cei care au deja titlul sau gradul de doctor
Statutul conducătorului de doctorat	Nivel ridicat de autonomie în îndrumarea doctoranzilor	<p>Limitarea statutului de conducător de doctorat la gradul de profesor universitar sau cercetător științific gradul I</p> <p>O procedură de selecție care este mai degrabă redundantă cu procedura de câștigare a gradului academic de profesor universitar</p> <p>Condiționarea dreptului de a conduce doctoranzi de afilierea la o anumită IOSUD și pierderea acestui drept în condițiile transferului la altă IOSUD</p> <p>Lipsa unei recompense financiare și a unei normări clare pentru activitățile din cadrul Școlilor doctorale</p> <p>Un nivel ridicat al raportului dintre doctoranzii îndrumați și conducătorii de doctorat</p>	<p>Deschiderea posibilității de îndrumare a doctoranzilor către cadrele universitare care au dovedit performanțe ridicate în cercetare, fără o limitare la gradul didactic de profesor universitar</p> <p>Creșterea exigențelor privind activitatea de cercetare în acordarea dreptului de a conduce doctoranzi</p> <p>Formarea conducătorilor de doctorat, prin activități specifice, pentru a-și dezvolta abilitățile și competențele de îndrumare a doctoranzilor</p> <p>Păstrarea dreptului de a conduce doctoranzi în condițiile transferului la altă IOSUD, reglementând opțiunile doctoranzilor într-o astfel de situație de transfer</p> <p>Limitarea strictă a numărului de doctoranzi ce pot fi îndrumați de un conducător de doctorat în sistemul</p>

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
			Bologna, la cel mult 10 Normarea riguroasă a activităților de îndrumare a doctoranzilor de către conducătorii de doctorat, având în vedere varietatea de activități asociate și rezultatele obținute în cercetarea proprie și a doctoranzilor îndrumați.
Relația doctorand – îndrumător	Relația este bazată pe principiul fundamental al mentoratului și al încrederii reciproce Tranziția de la îndrumarea strict individuală la îndrumarea individuală însoțită de co-îndrumători pentru perioada de studii; colaborarea conducătorilor de doctorat în cadrul Școlii doctorale	Menținerea modelului individual de îndrumare în interiorul Școlilor doctorale Asimetrie ridicată a relației doctorand – îndrumător Specificarea contractuală insuficientă a responsabilităților conducătorilor de doctorat Probleme de validitate a contractelor, datorită excluderii conducătorului de doctorat ca semnatar	Sporirea reprezentării intereselor doctoranzilor la nivel de IOSUD prin participarea acestora în organizațiile studențești, eventual în asociații ale doctoranzilor Încurajarea reprezentării doctoranzilor în calitate de studenți în Consilii și Senat Specificarea clară a responsabilităților participanților la studiile doctorale prin contractele de studii doctorale

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
	Introducerea unor contracte de studii doctorale		
Calitatea academică a studiilor doctorale			
Curriculum	Diversitate în experiențele Școlilor doctorale actuale, incluzând cursuri precum: <ul style="list-style-type: none"> - competențe transversale - formare avansată în domeniu - prelegeri ale unor personalități din 	Situații de redundanță între cursurile Școlii doctorale și cursurile de nivel de licență sau masterat Doar conducătorii de doctorat pot ține cursuri în cadrul Școlii doctorale Situații de curriculum orientat exclusiv „spre profesor”, în funcție de disponibilitatea și interesele cadrelor didactice	Elaborarea unor reglementări și mijloace de control asupra modului în care se implementează constructul de „Școală doctorală”, cu un accent deosebit pe elaborarea curriculum-ului, care (1) să permită inițierea activităților de cercetare din primii ani, (2) să favorizeze interacțiuni inter și transdisciplinare, (3) să includă doctorandul în echipe de cercetare, (4) să integreze relația diadică doctorand – conducător în conceptul grupului de cercetare, în care relația de mentorat beneficiază de inputul grupului de

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
	domeniu	<p>Slabă raportare la Cadrul Național al Calificărilor</p> <p>Lipsa unui sistem clar de distribuție a cursurilor din perioada de formare pe tipurile generale de competențe necesare absolvenților de studii doctorale, inclusiv competențele transversale</p> <p>Sistemul de credite funcționează mai degrabă ca o formalitate, fără să permită opțiuni individuale în formarea doctoranzilor</p>	<p>cercetare.</p> <p>Focalizarea programelor de pregătire în Școlile doctorale/Școlile de cercetare pe:</p> <p>(i) învățarea prin cercetare, inclusiv asimilarea sistematică și practicarea efectivă a tehnicilor de cercetare;</p> <p>(ii) cunoașterea academică avansată în domeniul disciplinar/interdisciplinar al doctoratului;</p> <p>(iii) formarea de abilități transversale (comunicare, manageriale, leadership, antreprenoriale).</p> <p>Asocierea doctoratului cu masterate de cercetare ar putea facilita concentrarea perioadei doctorale pe cercetarea efectivă într-o perioadă de timp mai generoasă (2 plus 3 ani).</p> <p>Utilizarea sistemului de credite pentru a permite doctoranzilor un anumit nivel de alegere a cursurilor din perioada de formare</p> <p>Introducerea unor cursuri pentru doctoranzi ținuți de specialiști care nu au gradul didactic de profesor sau CS I, dar au o experiență dovedită în cercetare.</p>

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
Performanțele în cercetare	Consens ridicat, la nivelul conducătorilor de doctorat și al doctoranzilor, cu privire la importanța publicațiilor și participării la conferințe în pregătirea doctoranzilor	<p>În anumite domenii există un nivel slab de integrare a producției științifice în fluxurile internaționale</p> <p>Lipsa unor criterii obiective minime de nivel național privind rezultatele activității științifice a doctorandului</p> <p>Lipsa unor proceduri clare și comprehensive de verificare a proprietății intelectuale a lucrărilor produse de doctoranzi și a tuturor cercetătorilor, în general</p>	<p>Reorientarea cercetărilor doctorale spre teme relevante internațional și implementarea unor indicatori de performanță utilizați în competiția internațională (ex. publicații ISI/cărți în edituri internaționale, brevete, produse inovative brevetate etc.).</p> <p>Stabilirea unor criterii minime de rezultat în activitatea de cercetare pentru acordarea titlului de doctor, precum un număr de publicații în reviste incluse în baze de date internaționale cu revizori anonimi (în sistem <i>double-blind peer-review</i>), participarea la conferințe naționale și internaționale, brevete etc.</p> <p>Consolidarea unor filiere specifice de îndrumare pentru doctoranzii cu diplome de licență/masterat din alte domenii, bazate pe cursuri introductive în domeniul respectiv și axarea pe cercetare interdisciplinară, valorizând formația de bază a doctorandului.</p>

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
			Introducerea unor proceduri de prevenire și detectare a plagiatului și a altor fraude intelectuale
Evaluarea activității doctorandului	Evaluarea activității în etape multiple: <ul style="list-style-type: none"> - evaluarea continuă realizată de îndrumător - prezentarea proiectului de cercetare, a referatelor și a tezei în Catedră sau în Școală doctorală - evaluarea tezei de către referenții din Comisia de susținere - susținerea publică a tezei Exigența unor referenți externi în comisia de	Un nivel variabil de exigență în evaluarea tezelor la prezentarea lor în Catedră sau în Școlile doctorale Un nivel ridicat de formalism în evaluarea tezelor de către comisia de susținere Dependența cvasi-totală de evaluarea realizată de conducătorul de doctorat Lipsa experților străini din comisia de susținere a tezei	Sprijinirea și monitorizare continuă a activității doctorandului atât de îndrumător, cât și de o echipă de co-îndrumători din cadrul Școlii doctorale sau de cercetare Încurajarea prezenței experților străini în comisiile de susținere a tezelor și în alte comisii de evaluare a activității doctorandului, corelată cu extinderea numărului de teze redactate în limbi de circulație internațională

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
	susținere Inițiative instituționale de exigență sporită în evaluare, prin introducerea experților străini		
Evaluarea și asigurarea calității studiilor doctorale			
Asigurarea calității studiilor doctorale	Inițiative ale IOSUD-urilor de impunere a unor exigențe suplimentare în calitate, precum: - cerința unor publicații - calificative acordate absolvenților în funcție de performanță Legislația în vigoare	Evaluarea periodică externă a IOSUD-urilor, care conform HG nr. 567/2005, completat cu OMEC nr.4491/2005, ar fi trebuit efectuată până la 1 mai 2007, nu s-a produs din cauza imposibilității MECT-ului de a organiza și elabora metodologia necesară ⁶¹ Formalismul evaluărilor interne ale studiilor doctorale Lipsa unor proceduri sistematice de evaluare internă a calității studiilor doctorale, incluzând, printre altele: - evaluări din partea doctoranzilor	Elaborarea unui Cod de Practici pentru Programele de Cercetare Doctorală. Un astfel de Cod ar include referințe la: - constituirea și funcționarea Școlilor doctorale/de cercetare, - selecția și admiterea doctoranzilor, statutul doctoranzilor, statutul conducătorilor de doctorat, coordonarea elaborării tezelor, evaluarea doctoranzilor, - mecanisme de asigurare a calității, organizarea și finanțarea cercetărilor etc. Codul ar avea o dubla funcție:

⁶¹ Raportul Arte, arhitectură și urbanism, educație fizică și sport

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
	prevede ca toți conducătorii de doctorat să fie evaluați o dată la 5 ani de către comisii de experți aprobate prin Ordin al Ministrului Educației, Cercetării și Inovării.	- monitorizarea unor indicatori ai performanței în cercetare a doctoranzilor și conducătorilor de doctorat din Școlile doctorale	<p>(i) de platforma de convergență pentru instituțiile organizatoare de programe doctorale în vederea realizării de comparații și schimburi de experiențe și practici;</p> <p>(ii) de document de referință pentru auditarea și evaluarea calității și performanțelor Școlilor doctorale/de cercetare. Aplicarea Codului ar fi monitorizată</p> <ul style="list-style-type: none"> - prin evaluare colegială, eventual de la distanță (online). De exemplu, ar putea fi constituit un Consiliu al Programelor de Studii Doctorale, afiliat CNCSIS și ARACIS. Consiliul ar fi constituit, prin proceduri adecvate, de către Asociația Școlilor Doctorale, constituita la nivel național și afiliată la EUA Council on Doctoral Education - prin accesul publicului la informațiile relevante postate pe site-urile Școlilor doctorale și de cercetare, permițând sesizarea eventualelor nereguli către un organism de control <p>Evaluarea periodică a performanțelor în cercetare și acreditarea tuturilor instituțiilor organizatoare de Școli și Programe doctorale, de către CNCSIS și ARACIS, în perioada 2011-2013, pe baza următoarelor criterii</p>

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
			<p>generice:</p> <p>(i) existența unei baze adecvate de cercetare, a unor rezultate certificabile în cercetare prin publicații, inclusiv internaționale și prin inovații, brevete sau patente, precum și a unor programe instituționale de cercetare care dispun de finanțare din fonduri obținute pe baze competitive;</p> <p>(ii) existența unor mecanisme de asigurare a calității academice a învățării și cercetării doctorale, inclusiv a unor proceduri eficiente de evaluare internă;</p> <p>(iii) existența unui sistem adecvat de organizare, conducere și funcționare a Școlilor doctorale/de cercetare;</p> <p>(iv) implicarea în rețele de cooperare interinstituțională la nivel național și internațional.</p> <p>Introducerea de către Consiliul Programelor de Studii Doctorale, a unui sistem de benchmarking internațional pentru analiza comparabilității europene și globale a performanțelor instituționale ale studiilor doctorale din Romania.</p> <p>Evaluarea calității studiilor doctorale de către doctoranzi, în calitate de beneficiari, prin anchete sociologice</p>

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
			anonime realizate periodic.
Transparența organizării studiilor doctorale	Conform Hotărârii nr. 567/2005 IOSUD-urile au responsabilitatea de a face publice informații utile legate de organizarea Școlilor doctorale.	Publicarea lacunară pe site-ul IOSUD-urilor a informațiilor relevante privind funcționarea acestora, rezultatele și performanțele obținute și oportunitățile oferite doctoranzilor	Publicarea pe site-ul Școlilor doctorale a rezumatelor extinse, în română și engleză, a tezelor susținute, precum și a altor informații relevante precum: - lista conducătorilor de doctorat și cv-ul acestora - proiectele curente de cercetare - oportunități de cercetare și mobilități oferite doctoranzilor
Deschiderea studiilor doctorale			
Interdisciplinaritate	Diversitatea domeniilor disciplinare din Universitățile care organizează Școlile doctorale Existența unor proiecte interdisciplinare în care participă doctoranzi și conducători de doctorat	Școlile doctorale sunt constituite pe domeniile disciplinare clasice Interdisciplinaritatea este promovată mai ales informal Nivel redus al interdisciplinarității în cercetare Limitarea interdisciplinarității la domenii de discipline înrudite, lipsind colaborări între științele exacte și cele	Deschiderea Școlilor doctorale și de cercetare către cercetări trans și interdisciplinare avansate, în colaborare cu alte universități și/sau institute de cercetare. Organizarea unor Școli doctorale și de cercetare interdisciplinare prin parteneriate între Universități, institute de cercetare și alți angajatori

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
	O tendință de creștere a co-autoratului articolelor ISI între mai multe IOSUD-uri	socio-umane	
Relații între doctorat și economie	<p>Intensificarea cercetării în sectorul privat și public ne-academic</p> <p>Experiențe de cercetare în colaborare cu agenții economici în cadrul programelor de cercetare</p> <p>Posibilitatea doctoratului fără frecvență</p>	<p>Pregătirea doctorală nu este centrată pe competențele avansate cerute de angajatori în domeniile cu absorbție înaltă a forței de muncă doctoratul își pierde semnificativ din atractivitate Angajatorii nu sunt interesați de calificările aduse de studiile doctorale</p> <p>Lipsa unor parteneriate eficiente cu agenții economici</p> <p>Lipsa unei filiere adecvate de îndrumare și cercetare aplicativă pentru doctoranzii cu interese profesionale; exigențele specifice cercetării fundamentale pot fi împovărătoare în cazul cercetărilor aplicative, fiind în cele din urmă îndeplinite doar ca o formalitate și reducând de asemenea nivelul de performanță al cercetării aplicative propriu-zise</p>	Regândirea curriculum-ului și cercetării doctorale pentru o ancorare pe piața muncii , în conexiune cu necesitățile socio-economice, astfel încât doctoratul să devină unul din motoarele unei economii și societăți românești avansate, bazate pe cunoaștere.

Configurare	Puncte tari	Puncte slabe	Recomandări
Colaborări inter-instituționale și mobilități	<p>Existența doctoratelor în co-tutelă</p> <p>Compatibilizarea studiilor universitare la nivel european prin Procesul Bologna</p> <p>Introducerea mobilităților pentru doctoranzii cu burse FSE admiși în anul 2008/2009</p>	<p>Proporția redusă a doctoratelor în co-tutelă</p> <p>Implicare redusă a IOSUD-urilor românești în proiecte de cercetare de anvergură internațională</p>	<p>Regândirea cooperărilor și mobilităților între Școlile doctorale din țară coroborată cu creșterea numărului de doctorate în cotutelă (națională și/sau internațională), în cercetări inter și/sau transdisciplinare</p>

7 Anexe

7.1 Lista rapoartelor pe domenii

7.2 Metodologia diagnozei

Proiect finanțat de
UNIUNEA EUROPEANĂ

MINISTERUL MUNCII
FAMILIEI ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSIRU

FONDUL SOCIAL EUROPEAN
POS DRU
2007-2013

INSTRUMENTE STRUCTURALE
2007-2013

MINISTERUL EDUCAȚIEI,
CERCETĂRII ȘI INOVĂRII
OPOSDRU

UNITATEA EXECUTIVĂ PENTRU
FINANȚAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI
SUPERIOR ȘI A CERCETĂRII
ȘTIINȚIFICE UNIVERSITARE